

ХАРКІВСЬКИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ
(У формі Товариства з обмеженою відповідальністю)

ВЧЕНІ ЗАПИСКИ
ХАРКІВСЬКОГО ІНСТИТУТУ УПРАВЛІННЯ

Науковий журнал
Серія «Наука і практика управління»

Випуск № 37

Матеріали міжвузівської
науково-практичної конференції

«Студентська наукова діяльність в умовах входження України
в Європейський та світовий простір»

Харків, 25 квітня 2014 року

Головний редактор Ігнатова Є.М.
Науковий редактор Назарян М.М.

Журнал заснований і видається з 01.06.1998 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 3273
Серія КВ від 01.06.1998 р.

Згідно з листом ВАКу від 13.03.03 № 02-76-05/633
статті в науковому журналі «Вчені записки»
Харківського інституту управління зараховуватимуться
як апробації результатів дисертаційних досліджень

УДК [33:005](082) "20"

Вчені записки Харківського інституту управління:
Науковий журнал: Випуск № 37
— Харків: ХІУ, 2014. — 148 с.

Журнал засновано Харківським інститутом управління

Друкується згідно з рішенням ученої ради
Харківського інституту управління (у формі ТОВ).
Протокол № 5 від 28 травня 2014 р.

Головний редактор — Ігнатова Є.М., канд. екон. наук, доц.

Науковий редактор — Назарян М.М., канд. техн. наук, проф.

Редакційна колегія:

Анненкова О.В., канд. екон. наук, доц.

Арзуманова Т.В., канд. іст. наук, доц.

Бабич В.П., д-р екон. наук, проф.

Внукова Н.М., д-р екон. наук, проф.

Галагуз С.П., канд. іст. наук, доц.

Горєлов Д.О., д-р екон. наук, проф.

Доровський В.Р., канд. екон. наук

Журба Л.А., канд. екон. наук

Загrevський Є.І., канд. філол. наук

Леонтєєва В.М., д-р філос. наук, проф.

Федоренко М.М., канд. техн. наук, доц.

Черкасов В.І., канд. екон. наук, проф.

Яковлев С.В., д-р фіз.-мат. наук, проф.

Редакційна колегія затверджена вченою радою Харківського інституту управління (в формі ТОВ) 28 травня 2014 р., протокол № 5.

© Харківський інститут управління, 2014

РОЗДІЛ 1

Удосконалення системи менеджменту та інноваційної діяльності в Україні

УДК

© Канищев В.П., Калинов Д.В., 2014

© Назарян М.М., 2014

*Канищев В.П., Калинов Д.В., студенты ХИУ;
Научн. рук. Назарян М.М., канд. техн. наук, профессор,
Харьковский институт управления*

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ИННОВАЦИОННОГО ОБНОВЛЕНИЯ ПРОИЗВОДСТВ

В работе рассмотрены существенные способы обновления производств за счет автоматизации производственных процессов и применения новых малоотходных технологий.

Ключевые слова: инновация, обновление, автоматизация, технология, безотходное производство.

Существенную роль в повышении экономических показателей действующих производств отводится процессу их обновления в связи с моральным и физическим износом оборудования и значительной энергозатратностью. При этом обновление преимущественно осуществляется на основе инновационной деятельности, предусматривающей разработку новшеств и их реализацию.

Современные основы инновационного обновления производства в Украине отражаются в перспективных направлениях развития науки и техники, которые, как правило, разрабатываются на пятилетний период. В таблице приведены принятые направления за последние четыре пятилетки.

Таблица — Приоритетные направления развития науки и техники в Украине в течение последних четырех «пятилеток»

Период времени	Перечень направлений
1	2
Первая пятилетка (приложение к Постановлению Кабмина Украины от 22.06.1994 г. № 429 «О реализации Приоритетных направлений развития науки и техники»)	1. Охрана окружающей природной среды; 2. Здоровье человека; 3. Производство, переработка и сбережение сельхозпродукции; 4. Экологически чистая энергетика и ресурсосберегающие технологии 5. Научные проблемы государственного строительства Украины; 6. Новые вещества и материалы; 7. Перспективные информационные технологии, устройства комплексной автоматизации, системы связи
Вторая пятилетка (Закон Украины «О приоритетных направлениях развития науки и техники», № 2623-III от 11.07.2001 г.)	1. Фундаментальные исследования по важнейшим проблемам природных, общественных и гуманитарных наук; 2. Проблемы демографической политики, развития человеческого потенциала и формирования гражданского общества; 3. Охрана окружающей природной среды и устойчивое развитие; 4. Современные биотехнологии; диагностика и методы лечения распространенных заболеваний; 5. Новые компьютерные устройства и технологии информатизации общества; 6. Современные технологии, в т.ч. ресурсосберегающие технологии в энергетике, промышленности и агропромышленном комплексе; 7. Новые вещества и материалы
Третья пятилетка (Закон Украины «О приоритетных направлениях инновационной деятельности в Украине» от 16.01.2003 г.)	1. Модернизация электростанций, новые и возобновляемые источники энергии; современные ресурсосберегающие технологии; 2. Машиностроение и приборостроение как основа высокотехнологичного обновления всех отраслей производства; развитие высококачественной металлургии; 3. Нанотехнология, микроэлектроника, информационные технологии, телекоммуникации;

Продолжение таблицы

1	2
	4. Усовершенствование химических технологий, новые материалы, развитие биотехнологий; 5. Высокотехнологичное развитие сельского хозяйства и перерабатывающей промышленности; 6. Транспортные системы: строительство и реконструкция; 7. Охрана и оздоровление человека и окружающей среды; 8. Развитие инновационной культуры общества.
Четвертая пятилетка (Ст. 3 Закона Украины «Про приоритетные направления инновационной деятельности в Украине» от 01.06.2010 г. на период до 2020 г.)	1. Фундаментальные научные исследования по наиболее важным проблемам развития научно-технического, социально-экономического, общественно-политического, человеческого потенциала для обеспечения конкурентоспособности Украины в мире и устойчивого развития общества и государства; 2. Информационные и коммуникационные технологии; 3. Энергетика и энергоэффективность; 4. Рациональное природопользование; 5. Науки о жизни, новые технологии профилактики и лечения наиболее распространенных заболеваний; 6. Новые вещества и материалы;

Обновление производств можно осуществлять за счет следующих методов [1, 2]:

- автоматизации и механизации производства;
- создания ресурсосберегающих технологий: малоотходных, безотходных и замкнутых;
- экологизации производств;
- создания гибких производственных систем и др.

Обновление производства требует научного подхода и конкретного технико-экономического обоснования в выборе путей обновления, основные из которых следующие [3]:

- техническое перевооружение;
- реконструкция производства;
- расширение действующих предприятий;
- новое строительство.

Обновление производства может осуществляться этапами или полностью, например, путем создания аналогичных производств с применением новой более прогрессивной технологии.

Рассмотрим общие принципы обновления за счет автоматизации и новой технологии.

Автоматизация и механизация производства — одно из важнейших направлений научно-технического прогресса, способных коренным образом преобразовать труд человека путем передачи его функций по управлению специально созданным регуляторам, машинам, приборам и другим техническим средствам, которые могут полностью или частично освободить труд человека от однообразных действий, которые порой осуществляются во вредных производственных условиях.

Цель автоматизации и механизации производства заключается в повышении эффективности труда, улучшении качества выпускаемой продукции, в создании условий для рационального использования всех ресурсов.

Автоматизация технологического процесса может быть частичной, комплексной и полной.

Частичная автоматизация характеризуется тем, что наряду с отдельными контурами автоматического контроля значений параметров, имеет место ручное управление ходом технологического процесса. Частичная автоматизация, как правило, создается для действующих производств при отсутствии необходимых технических средств.

На данной стадии также обеспечивается аварийная защита и блокировка работы аппаратов и оборудования, управление запорной аппаратурой способствующей улучшению условий труда работников.

Комплексная автоматизация в отличие от частичной охватывает основные технологические стадии производства, при которой они функционируют с использованием взаимосвязанных систем автоматического регулирования отдельных технологических параметров процесса с использованием локальных автоматических систем.

При этом автоматические системы управления технологическими процессами предназначены для выполнения следующих функций:

- поддержания значений параметров на заданном уровне с помощью систем стабилизации или в соответствии с определенной программой с применением систем программного управления;
- оптимального управления процессом по принятому критерию оптимальности с использованием системы оптимизации (например, оптимизация дохода производства);
- адаптивного управления процессом при наличии неконтролируемых возмущений с применением адаптивных систем управления могущих приспосабливаться к изменяющимся условиям производства и др.

Полная автоматизация производства характеризуется созданием такой целенаправленной системы, при которой процесс полностью осуществляется без непосредственного участия человека, роль которого сводится к контролю за работой автоматических систем управления и их обслуживанию.

Такие системы автоматизации выгодно создавать для устойчиво протекающих процессов при отсутствии непредсказуемых возмущений, когда это экономически целесообразно, а также при наличии опасных для жизни людей производств (например, химических).

Современные требования к повышению качества продукции и общей эффективности производства вызвали к появлению **автоматизированных систем управления производством (АСУП)** — представляющих собой сложную человеко-машинную систему управления отдельным предприятием с использованием современных компьютеров для решения производственно-экономических задач.

Часто в составе АСУП создаются **автоматизированные системы управления технологическими процессами (АСУ ТП)**, которые наряду с решением экономических задач охватывают контурами управления непосредственно и технологические процессы на основе применения управляющих вычислительных машин.

На многих промышленных предприятиях широко используются машины-автоматы и автоматические линии. В **машинах-автоматах** все основные и вспомогательные операции технологического процесса осуществляются без участия человека. Это позволяет значительно повысить скорость движения рабочих органов машин и, следовательно, увеличить производительность оборудования.

Автоматическая линия создается на основе последовательного или комбинированного расположения ряда машин-автоматов, каждый из которых функционирует в соответствии с определенным алгоритмом работы, но все они соединены между собой общей системой управления и транспортирования полупродуктов и изготавливаемой продукции.

В целом автоматизация производства позволяет решать следующие основные задачи:

повышает производительность труда, что обеспечивает увеличение количества выпускаемой продукции за счет быстрого действия систем управления технологическими процессами;

снижает себестоимость продукции за счет уменьшения прямых затрат на зарплату, т.к. большинство трудовых функций выполняют системы управления или машины-автоматы;

улучшает качество получаемой продукции в связи с широким использованием различных анализаторов, с помощью которых оперативно определяются качественные свойства продукции и принимаются меры по устранению замеченных отклонений от установленных норм;

улучшает условие труда и повышает безопасность работы за счет выполнения основных операций технологического процесса системами автоматического управления или машинами-автоматами, что практически исключает участие человека в процессе производств, а, следовательно, снижается и вероятность возникновения непредвиденных аварийных ситуаций.

Следует указать, что автоматизация позволяет также снизить общие производственные площади, и значительно повышает общую эффективность производства. Поэтому автоматизация является основой научно-технического прогресса и является одним из приоритетных направлений обновления производств.

Вторым доминирующим методом обновления — усовершенствование морально или физически устаревшего технологического оборудования или полной их замены на более прогрессивное. При этом необходимо стремиться к созданию **технологий малоотходных, безотходных или замкнутых**, т.е. принципиально новых технологических процессов и схем, при реализации которых существенно снижается количество образующихся отходов или они практически полностью ликвидируются.

Понятие безотходного производства (БОТ) весьма широкое и в настоящее время применяются и другие термины «чистая технология», «более чистая технология», «безотходная технологическая схема» (БТС), а также некоторые их определения. В соответствии с решением ООН и Декларацией о малоотходной и безотходной технологий и использования отходов под БОТ понимается практическое применение знаний, методов и средств, с тем, чтобы в рамках потребностей человека обеспечить рациональное использование природных ресурсов и энергии и защищать окружающую среду.

В странах ЕС также применяют такую формулировку: «чистая технология» — это метод производства продукции при наиболее рациональном использовании сырья и энергии, который позволяет одновременно снизить объём выбрасываемых в окружающую среду загрязняющих веществ и количество отходов, получаемых при производстве и эксплуатации изготовляемого продукта.

В некоторых же странах западной Европы предпочитают и такое понятие: «чистая технология» — это совокупность мер, направленных на снижение до минимума расходов сырья и энергии, а также количества образующихся при этом веществ, загрязняющих окружающую среду. В целом БТС (или БОТ) представляет собой сочетание организационно-технических мероприятий, технологических процессов и способов подготовки сырья и материалов, обеспечивающих максимальное и комплексное использование сырья и энергии и позволяющих исключить или свести до минимума отрицательное воздействие на окружающую среду.

Таким образом, главными направлениями обновления являются автоматизация производственных процессов и разработка принципиально новых видов техники и технологических процессов и производств, обеспечивающих комплексную переработку сырья и материалов в **замкнутом цикле**, включающем водо- и газоочистные системы. В целом обновление представляет собой инновационный процесс, требующий выполнения сложных организационных, научно-исследовательских, технических, экономических, экологических, маркетинговых и других мероприятий [3].

Список использованной литературы: 1. Назарян М.М., Свидерский В.П. Системы технологий в промышленности. — Х.: ХИУ. 2009. — 153 с. 2. Васильева И.Н. Экономические основы технологического развития: Учеб. пособие. — М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. — 160 с. 3. Назарян М.М. Основы управления проектами. — Вчені записки ХІУ. — Харків: ХІУ, 2008. — № 24. — С.114—125.

УДК

© Толста Е.П., Проценко И.А., 2014

© Назарян М.М., 2014

*Толста Е.П., Проценко И.А., студентки ХИУ;
Научн. рук. Назарян М.М., канд. техн. наук, профессор,
Харьковский институт управления*

ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННЫХ СТРАТЕГИЙ

В работе рассматриваются актуальные проблемы, касающиеся формированию ресурсов при реализации инновационных проектов, в частности, инвестиций, являющихся одним из главных ресурсных элементов.

Ключевые слова: инвестиции, проект, инновация, ресурс, стратегия

Доминирующим фактором при решении вопросов о реализации инновационных проектов является достаточный объем финансовых средств, в связи с чем, инвестиционной политике в проектной деятельности необходимо уделять первостепенное внимание и особенно объему и источникам финансирования.

В соответствии с законом Украины «Об инвестиционной деятельности» [1] инвестициями являются все виды имущественных ценностей, вкладываемых в проектную деятельность, в т.ч.:

- денежные средства, целевые банковские вклады, паи, акции, ценные бумаги;
- движимое и недвижимое имущество (здания, оборудование и т.п.);
- имущественные права, вытекающие из авторского права, опыт, и другие интеллектуальные ценности;
- «ноу-хау», как совокупность не запатентованных научных, технических, технологических, коммерческих и других знаний;
- права пользования землей, ресурсами, зданиями, оборудованием и т.п.

Инвестиционная деятельность может осуществляться на основе следующих видов инвестирования [2, 3]:

- государственного, в т.ч. государственными предприятиями и учреждениями за счет собственных и заемных средств;
- негосударственными предприятиями, союзами и иными юридическими лицами;
- инвестирования, осуществленного гражданами;
- иностранного инвестирования со стороны отдельных граждан, юридических лиц или государства;
- совместного инвестирования осуществленного украинскими и иностранными гражданами, юридическими лицами и государствами и др.

Законодательством установлено, что при стоимости реализации инвестиционных проектов свыше 15 млн. грн. их утверждают в Кабинете Министров Украины, а проекты при их стоимости от 5 до 15 млн. грн. утверждаются в министерствах или областных госадминистрациях, а также в других центральных органах. Государственные предприятия и различные организации могут также самостоятельно принимать решения о реализации инвестиционных проектов стоимостью до 5 млн. грн. с обязательным согласованием в отраслевых органах. Если проект будет финансироваться не из государственных источников, то инвестиционная стоимость определяется инвесторами.

Однако в последние годы в связи с наличием финансовых злоупотреблений государственные предприятия имеют право самостоятельно заключать любые договора с исполнителями на сумму не более 50,0 тыс. грн., а при большей их стоимости необходимо аналогичным образом согласовывать в центральных государственных или отраслевых органах (министерствах и др.) в зависимости от планируемого выделения объемов инвестиционных средств.

В процессе проведения экспертизы по целесообразности инвестирования проекта осуществляется также анализ затрат и их обоснованность [2].

Следует отметить существенное отличие инвестиционной деятельности Украины относительно ведущих стран мира, в которых ведущая роль отводится корпорациям, выделяющим собственные средства на поддержание конкурентоспособности производимых товаров. В табл. 1 приведены доли источников финансирования инновационной деятельности в странах Большой семерки [4].

Таблица 1 — Источники финансирования ИР в частном секторе стран Большой семерки, %

Источники финансирования	США	Япония	Германия	Франция	Велико-британия	Италия	Канада
Компании	74,5	98,6	90,1	75,5	68,8	78,2	72,6
Правительство	15,5	1,3	7,8	13,1	9,6	13,2	7,1
Зарубежные источники	10,5	0,1	2,1	11,4	21,6	8,6	20,3
Итого	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Как следует из данной таблицы ни университетские, ни государственные лаборатории не могут сравниться с наукой предпринимательского сектора по объему затрат и численности научных кадров, количеству получаемых патентов, потоку технических новинок в виде продуктов, процессов и услуг, т.к. объемы выделяемых средств последними значительно превышают объемы средств со стороны

государства, направляемых практически на оборонную тематику. Особенно это касается Японии и Германии, где корпорации вкладывают 98,6 и 90,1% средств на развитие науки и технологий. Значительная роль отводится и венчурным фирмам, выполняющим заказы крупных предприятий.

В то же время научно-исследовательские лаборатории компаний частного сектора зависят от поддерживающей их нормальное функционирование сферы фундаментальных исследований и подготовки научных кадров, формирующих национальный научный потенциал общества на перспективу, за который в большей степени отвечает государство.

Таким образом, следует отметить, что зарубежные крупные компании выполняют за собственные средства все этапы инновационных разработок, включающей фундаментальные, прикладные исследования и разработки, что не по силам отечественным предприятиям. При этом можно констатировать, что создание современных технологий требует от компаний инвестирования сравнительно большой доли средств на фундаментальные проекты, которые по определению не нацелены на извлечение непосредственной коммерческой выгоды. Значительная часть фундаментальных исследований в компаниях нацелена на создание высокого, мирового уровня экспертизы, необходимой для оценки внешней научной информации, для создания собственного потенциала, часть которого можно обменивать с внешней средой.

Список использованной литературы: 1. Закон Украины «Об инвестиционной деятельности» № 1560-12. 2. Назарян М.М., Свидерский В.П. Системы технологий в промышленности. — Х.: ХИУ, 2009. — 133 с. 3. Закон Украины «О научной и научно-технической экспертизе» № 51/95-ВР. 4. Иванова Н. Наука в глобальной экономике. — 2000. Режим доступа: <http://www.econorus.org/sub.phtml?id=139>

УДК 336.647.2

© Деревянко А.В., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Деревянко А.В., студентка;
Наук. кер. Ліпіліна С.В., доцент кафедри фінансів,
Харківський інститут управління*

ОПТИМІЗАЦІЯ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ ЯК СКЛАДОВА ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Дивідендну політику розглянуто як важливий чинник макрофінансової стабілізації та забезпечення інноваційного розвитку національної економіки України. Проаналізовано проблему дивідендної політики українських підприємств та шляхи вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: дивідендна політика, дивідендні виплати, цінні папери, фінансовий ринок.

Проблематика дивідендної політики — одне із найбільш складних та неоднозначних питань теорії та практики використання корпоративних фінансів, яке у вітчизняних реаліях набуває особливої важливості, зважаючи на невисоку здатність більшості підприємств залучати капітал з фінансового ринку.

Зазначимо, що вітчизняна фінансова наука доволі часто розглядає дивідендну політику виключно з двох позицій: або з погляду фіскальних інтересів держави через аналіз надходжень дивідендів від підприємств державного сектору до бюджету, або через призму фінансової політики українських підприємств. Таке своєрідне позиціонування, на наш погляд, штучно звужує роль дивідендної політики як важливого чинника макрофінансової стабілізації та забезпечення інноваційного розвитку національної економіки. Тільки розумний компроміс між інтересами держави та самих підприємств дозволить уникнути наявних диспропорцій, забезпечить як сталий розвиток корпоративного сектору, так і збільшення надходжень до державного бюджету.

Оптимізація дивідендної політики є актуальним завданням, оскільки, об'єктивно, більшість акціонерних товариств не мають змогу розмістити власні цінні папери на фондовому ринку, а залучення банківського кредитування за багатьма параметрами є надто ризиковим. Відповідно, обґрунтована дивідендна політика, як складова фінансової політики українських корпорацій стане запорукою оптимізації структури капіталу, сприятиме зростанню капіталізації компаній, і, таким чином, стане важливим чинником макрофінансової стабілізації в Україні [1, С.27].

Насамперед, виділимо фактори, які призводять до відмови українських підприємств від регулярних дивідендних виплат:

1. Високі можливості отримання так званих «доходів від контролю». Класична теорія корпоративних фінансів виходить з того, що власник акцій отримує два види доходів від володіння такими цінними паперами — курсові різниці та дивіденди; проте, у численних дослідженнях обґрунтовано доведено, що існують доходи від контролю, які отримують мажоритарні акціонери та менеджери через реалізацію власних управлінських повноважень [2, С.59].

2. Головною групою акціонерів, яка зацікавлена в отриманні регулярних дивідендів є індивідуальні інвестори. Відповідно, існують рекомендації стосовно активізації дивідендної політики для корпорацій в структурі власників яких переважають фізичні особи [3, С.74]. Слід визнати, що в Україні поширена практика відвертого ігнорування прав міноритарних власників акцій, у тому числі в питаннях дивідендних виплат.

3. Фрагментарність та слабкість організованого ринку цінних паперів, що зумовлює низьку інформаційну ефективність українського ринку капіталів.

4. Держава, як власник, використовує своєрідний механізм реалізації своїх прав щодо підприємств державного сектору економіки, який полягає у мінімальному врахуванні інтересів самого суб'єкта господарювання з максимальною орієнтацією на планові показники надходжень дивідендів до державного бюджету. Такі пріоритети головного власника змушують менеджмент підприємств державного сектору спрямовувати зусилля на реалізацію різноманітних оптимізаційних схем для зменшення виплат дивідендів.

Враховуючи різну природу наведених факторів, оптимізація дивідендної політики можлива тільки у випадку реалізації комплексного підходу до вирішення цієї проблеми, який би враховував, на наш погляд, інтереси таких суб'єктів корпоративного управління:

- акціонерних товариств;
- акціонерів;
- держави (і як одного із акціонерів, і як регулятора економічних процесів).

Якщо цілі акціонерів та самого акціонерного товариства, як правило можна сформулювати досить однозначно, то у випадку з державою необхідно аналізувати певні протиріччя, пов'язані, насамперед, з необхідністю оптимізації регуляторних підходів у фінансовій політиці. В першу чергу, доцільно дотримуватися принципу рівноправності акціонерів, недопущення домінування інтересів однієї групи акціонерів над іншою, навіть якщо такий власник — держава. Відповідно, обґрунтування та прийняття рішення про виплату дивідендів на підприємствах державного сектору економіки повинно відбуватися з дотриманням інтересів усіх власників, а не тільки держави, як це відбувається зараз.

Надзвичайно важливим та актуальним завданням є створення ефективної системи захисту прав міноритарних акціонерів. Прийняття Закону України «Про акціонерні товариства» хоча і дозволило значно покращити ситуацію у цій сфері, але ефективність системи реалізації прав фізичних осіб акціонерів залишається надто низькою.

Окрім того, об'єктивно абсолютна більшість таких власників не готова до активної участі в управлінні акціонерними товариствами та захисту власних майнових і немайнових прав.

Слід також спрямувати зусилля на розвиток організованого ринку цінних паперів в Україні. Протягом останніх п'ятнадцяти років вітчизняний ринок капіталів пережив кілька спроб адміністративно забезпечити концентрацію торгівлі цінними паперами на організованому ринку, які, з цілого ряду причин, були невдалими. Відповідно, емітенти, цінні папери яких котируються на фондових біржах, повинні отримати явні переваги над іншими підприємствами, насамперед, у сфері фінансування. Активізація біржової торгівлі зробить дивідендну політику важливим фактором ціноутворення на ринку акцій, тому – сприятиме впровадженню новітніх підходів до питання виплати дивідендів.

У підсумку, зазначимо, що інноваційний шлях розвитку національної економіки не має альтернатив, але вимагає значних зусиль та ресурсів. І надзвичайно важливою є проблема відповідного фінансового забезпечення. На наш погляд, саме оптимізація дивідендної політики може стати одним із напрямків вирішення цієї проблеми через оптимізацію структури капіталу, створення передумов для обґрунтованих фінансових рішень, активізації вторинного ринку цінних паперів.

Список використаної літератури: 1. Кузьменко Л.В., Кузьмін В.В., Шаповалова В.М. Фінансовий менеджмент. — Херсон: Агора, 2003. — 316 с. 2. Короленко М.В. Дивідендна політика акціонерного товариства // Фінанси України. — 2012. — № 2. — С.58–63. 3. Краснова С.В. Фінансовий механізм регулювання грошових потоків підприємства у рамках ФПГ // Фінанси. — 2013. — № 1. — С.73–74.

УДК 336.02

© Шкундін М.Б., 2014

© Анненкова О.В., 2014

*Шкундін М.Б., студент;
Наук. кер. Анненкова О.В., канд. екон. наук, доцент,
Харківський інститут управління*

ПРОГРАМА ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КЕЙНСА

Стаття присвячена діяльності відомого економіста Дж.М.Кейнса, його дослідженням економічного розвитку суспільства, питанням попиту та пропозиції, економічним проблемам суспільства. Визначені переваги програми державного регулювання Кейнса та можливості запровадження в економіці країни.

Ключові слова: державне регулювання, попит, пропозиція, інвестиція, безробіття.

Дж.М.Кейнс був видатним економістом, державним й політичним діячем, взагалі надзвичайно активною, різнобічно обдарованою людиною. У наукових творах Дж.М.Кейнс розглядав широке коло проблем, зокрема проблеми теорії ймовірностей, монетарної економіки тощо. Проте його головною працею є «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей». На думку багатьох економістів, «Загальна теорія...» Дж.М.Кейнса стала поворотним пунктом в економічній науці ХХ ст. і багато в чому визначає економічну політику розвинених країн і зараз. Вчення Кейнса стало своєрідною реакцією на неокласичну школу й маржиналізм, які панували в економічній науці до нього і до яких колись належав і він сам як учень А.Маршалла. Але він пориває з поглядами А.Маршалла, його ідеями фритредерства, проголошуючи, що капіталізм доби вільної конкуренції вичерпав свої можливості [1].

Слід виділити головні складові економічного новаторства Кейнса:

— першою є те, що, аналізуючи сукупні народногосподарські величини, він прагнув установити причинно-наслідкові зв'язки, залежності та пропорції між ними(це і зробило його основоположником макроекономіки як самостійного розділу економічної теорії);

— другою важливою складовою можна назвати обґрунтування концепції так званого «ефективного попиту», тобто потенційно можливого і стимульованого державою попиту.

Відповідно до теорії Кейнса витрати на споживання зростають мірою збільшення доходу, що є в розпорядженні суспільства. Проте величина їхнього зростання дещо відстає від абсолютного збільшення доходу, тобто кожний додатковий долар останнього хоч і збільшує споживання, але на суму меншу за цей долар. Кейнс назвав частку кожного додаткового долара даного доходу, яка використовується на споживання, граничною схильністю до споживання [2].

Слід сказати, що безпосередньо на попит має вплив і інвестиції в економіці країни. Про це вказував і в дослідженнях Кейнс. Так, основними факторами, що впливають на обсяг інвестицій, за Кейнсом, є норма процента й норма очікуваного прибутку. Інакше кажучи, інвестиції можуть здійснюватися лише в тій разі, коли очікуваний прибуток перевищуватиме позичковий процент. Величину процента Кейнс узалежнював від пропозиції грошових засобів та попиту на них. Збільшення інвестиційних витрат, котрі покликані поглинути обсяги заощаджень, що постійно зростають, на думку Кейнса, може ліквідувати розрив між рівнем доходу та споживання. Це, однак, є можливим тільки тоді, коли інвестиції дорівнюватимуть заощадженням. Розглядаючи цей аспект концепції Кейнса, слід згадати, що докейнсіанська економічна думка виходила з того, що інвестиції автоматично пристосовуються до рівня заощаджень за допомогою норми процента і між ними не може виникати стійкої невідповідності. Кейнс же висловив думку про те, що насправді величина інвестицій зазнає впливу певних факторів, які не допускають такого автоматизму [3]. Населення завжди використовує на споживання лише певну частку своїх доходів, а решту — заощаджує. Рішення про заощадження, таким чином, приймаються паралельно з рішеннями про частку споживчих витрат у загальному обсязі доходу і цілком незалежно від розв'язання фірмами (приватним бізнесом) питання про рівень інвестицій. Економісти до Кейнса не звертали особливої уваги на той факт, що заощаджують споживачі, а інвестують — виробники, тобто рішення про заощадження та інвестиції приймають різні люди, не погоджуючи їх між собою. Важливо зазначити, що Кейнс зробив цей висновок одним із засадничих пунктів свого аналізу.

Іще одним фактором, котрий впливає на ефективний попит, Кейнс називає переваги ліквідності. Таку саму назву має і кейнсіанська теорія попиту на гроші. Ліквідність у Кейнса — це можливість продати за одиницю часу за максимальною ціною будь-яке майно. Економічні агенти, купуючи активи, віддають перевагу ліквіднішим, тому що побоюються значних фінансових втрат у разі зниження ділової активності. При цьому Кейнс указував на існування трьох мотивів, здатних спонукати людину зберігати передовсім гроші, а не активи, що дають дохід (земля, будівлі, акції, облігації). До них належать: трансакційний мотив (бажання мати готівку для непередбачених платежів), мотив перестороги та спекулятивний мотив (страх втратити капітал). Між сукупним попитом і фактором переваги ліквідності, на відміну від двох попередніх факторів, існує обернена залежність [2]. Отже, саме недостатнім попитом Кейнс пояснює циклічний характер виробничого процесу. На думку Кейнса, не варто пов'язувати економічні коливання виключно із зовнішніми факторами — війною, посухою та іншими катаклізмами. Навпаки, причини інфляції та безробіття пояснюються браком синхронності прийняття основних економічних рішень, зокрема, рішень щодо заощаджень та

інвестицій. Кейнс визнає, що в сучасній капіталістичній економіці рівновага між заощадженнями та інвестиціями є недосяжною, бо інвестиції, як правило, відстають від зростання заощаджень, виявляються меншими за останні, в результаті чого утворюються надлишкові заощадження, має місце відносне перенагромадження, і суспільство зазнає кризи або тривалої стагнації. Виходячи з цієї концепції, Кейнс намагається з'ясувати і причини безробіття.

Особливе місце в працях видатного вченого займає теорія зайнятості. Слід звернути увагу на те, що вона дуже відрізняється від класичного підходу, згідно з яким існує рівноважна ціна для будь-якого виду товару, у тім числі товару «робоча сила»: коли створюється надлишок будь-яких товарів або їх починає бракувати, то достатньо відповідно знизити або підвищити ціни на них, для того щоб знову настала рівновага. На відміну від неокласиків Кейнс поставив безробіття в залежність не від заробітної плати, а від браку «ефективного попиту», а обсяг зайнятості – від рівня виробництва «національного доходу», тобто від сукупного ефективного попиту на споживчі та капітальні блага [2].

Кейнс усупереч панівним тоді економічним поглядам доводить помилковість використання заробітної плати як засобу лікування безробіття. Він не тільки наголошував на необхідності запобігти за допомогою держави «урізанням» заробітної плати як нібито основного засобу ліквідації безробіття, а й прямо казав, що «найрозумніша політика полягає, зрештою, у підтримуванні стійкого загального рівня грошової заробітної плати». Револьюційний висновок кейнсіанської теорії полягає в тім, що за капіталізму не існує жодного механізму, який гарантував би повну зайнятість. Кейнс визнає, що безробіття — органічно притаманне капіталізму явище, яке «неминуче супроводжує сучасний капіталістичний індивідуалізм» та зумовлюється органічними вадами системи вільної конкуренції. Проте він стверджує, що економіка може бути збалансованою, тобто може досягти рівноваги сукупного обсягу виробництва і за високого рівня безробіття та інфляції [3].

Розглядаючи кейнсіанську модель макроекономічної рівноваги, слід звернути увагу на теорію мультиплікатора. Важливим моментом цієї моделі є те, що зміна рівня рівноваги національного доходу більша за зміни того вихідного рівня автономних витрат, що його спричинили. Це поняття в макроекономічній теорії відоме як мультиплікаційний ефект. Кейнс дає таке пояснення його дії. Кожна інвестиція перетворюється на суму доходів індивідів, і коли б ці доходи не витрачалися, то приріст національного доходу за певний проміжок часу дорівнював би, як ми вже зазначали, приросту інвестицій. Але на практиці отриманий дохід витрачається й перетворюється на нові доходи, які, у свою чергу, знову витрачаються, і т.д. Зрештою приріст національного доходу через певний час буде значно більшим, ніж приріст початкових інвестицій. Він стає помноженою величиною початкових капіталовкладень. Сам же множник,

або мультиплікатор, залежить від того, яку частку своїх доходів суспільство витрачає на споживання: що вища схильність до споживання, то більший мультиплікатор.

Таким чином, у цілому економічна теорія та програма Кейнса справили величезний вплив на розвиток економічної науки та економічну політику провідних країн світу. Це була справжня революція в економічному мисленні.

Список використаної літератури: 1. <http://readbookz.com/book/134/3793.html>
2. *Несторенко О.П.* Історія економічних вчень. — К., 2000. 3. Экономические школы и направления: справочный курс / С.П.Кучин. — Харьков, Курсор, НТ-ГРУППА Полиграфия и дизайн, 2007. — 102 с.

УДК 005.332.4/334.722

© Медведєва А.А., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Медведєва А.А., студентка;
Наук. кер. Ліпіліна С.В., доцент кафедри фінансів,
Харківський інститут управління*

РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНЦІЇ НА ОСНОВІ ТОВАРНОЇ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА

Розглянуто проблему регулювання розвитку конкуренції між суб'єктами ринку на основі їх товарної диверсифікації виробництва. Проаналізовано теоретичні засади розвитку конкуренції і диверсифікації, обґрунтовано вибір товарної диверсифікації як одного з факторів розвитку ринку в напрямку досконалої конкуренції. Розроблено новий інструментарій в оцінюванні рівня конкуренції між суб'єктами ринку, який адаптовано до оцінювання товарної диверсифікації.

Ключові слова: диверсифікація, досконала конкуренція, антимонопольне регулювання, монополія, організаційні форми диверсифікації виробництва.

Розвитку диверсифікації і конкуренції приділяється велика увага в наукових працях добре відомих зарубіжних вчених: — І. Ансоффа, Ф. Гаєка, Дж. К. Гелбрейта, Ф. Котлера, Ж.-Ж. Ламбена, Г. Марковіца, Ф. Пані, В. Парето, М. Портера, Дж. Робінсон, П. Самуельсона, А. Сміта, А. Стрікланда, А. Томпсона, Е. Чемберліна, В. Шарпа та ін. Натомість в Україні, попри особливості й актуальність розвитку ринкових відносин, наукові праці в цьому напрямку є рідкісними; окремі аспекти диверсифікації і конкуренції висвітлюються переважно в контексті споріднених проблем — маркетингу, стратегічного планування, інноваційної діяльності підприємств тощо.

Конкуренція є системою відкритою і саморегульованою у визначених межах. Відкритість системи полягає в появі нових учасників і виході з ринку інших, що спричиняє зміну її структури, співвідношення між попитом і пропозицією і, відтак, між якістю і ціною товарів. Завдяки відкритості системи відбувається її саморегулювання: врівноважуються попит і пропозиція, усувається надприбутковість, і таким чином посилюється суперництво за краще співвідношення між якістю і ціною товарів. Ефективність саморегулювання залежить насамперед від «прозорості» ринку: від поінформованості діючих і потенційних учасників конкуренції про стан і динаміку системи, а також від зовнішніх умов функціонування системи, які визначаються і регулюються державними органами. Метою державного регулювання зовнішніх умов конкуренції є забезпечення ефективного саморегулювання — режиму вільної конкуренції, до основних ознак якої належать: а) продавців і покупців

різних товарів багато, тобто багато альтернатив купівлі-продажу; б) вільні вхід і вихід з ринку суб'єктів господарювання; в) відсутність змови, з одного боку, між продавцями, і між покупцями — з другого, та інших проявів недобросовісної конкуренції [1, С.47].

Альтернативність пропозиції залежить від кількості учасників ринку і видів товарів у кожного з них, тобто від товарної диверсифікації. У даній статті ми досліджуємо товарну диверсифікацію (в контексті конкуренції на товарних ринках) як урізноманітнення товарів і товарообмінних операцій. Залежно від ієрархічного рівня у відносинах «підприємство — ринок» розмежуємо два взаємозв'язаних поняття:

1) товарна диверсифікація виробництва (далі виробнича) — розширення номенклатури й асортименту товарів;

2) диверсифікація товарного ринку (далі — ринкова) — збільшення торговельних альтернатив, з одного боку, купівлі, з другого — продажу товарів.

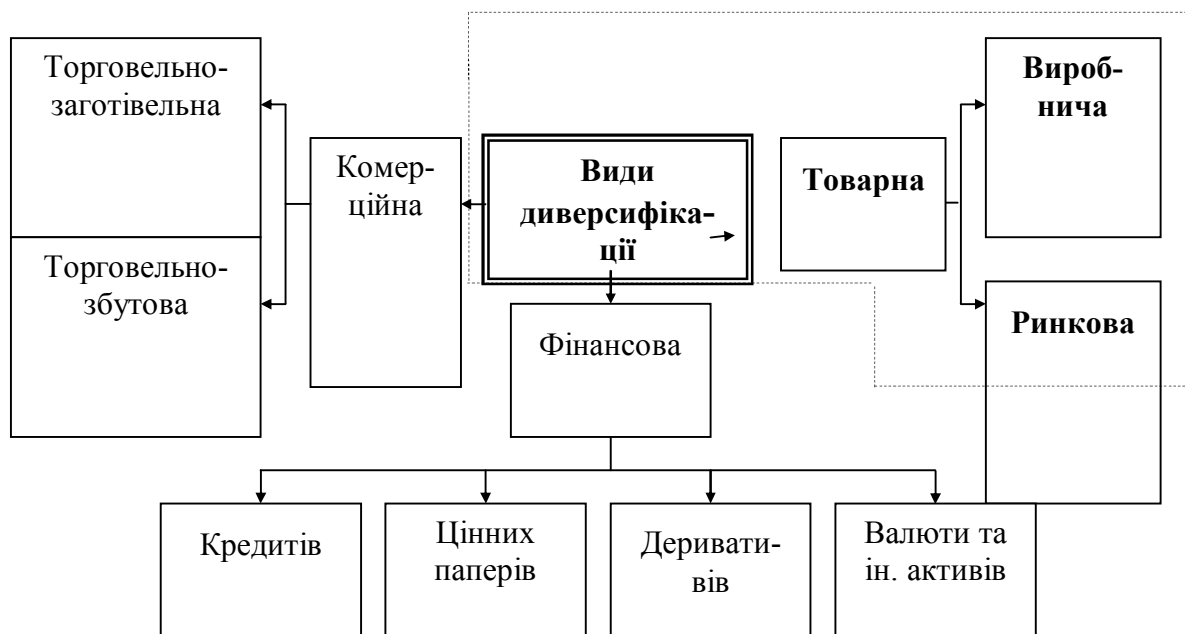

Рис. 1 — Класифікація видів диверсифікації

Ринкова диверсифікація залежить від виробничої диверсифікації та кількості учасників ринку (виробників, посередників і споживачів). У свою чергу, з метою зменшення диверсифікованих ризиків і стабілізації фінансово-господарської діяльності, підприємства диверсифікують (окрім товарів): джерела і умови постачання засобів виробництва, нематеріальні активи, канали розподілу і способи стимулювання збуту продукції тощо.

На сьогодні значно зросла ринкова диверсифікація — насамперед, завдяки розвитку торгівлі та імпорту іноземних товарів. До основних причин повільної диверсифікації товарів вітчизняного виробництва належать:

а) несприятливі умови для заснування підприємств малого і середнього бізнесу (збільшення кількості товаровиробників);

б) відсутність спеціальних механізмів стимулювання наявних підприємств до освоєння нової продукції;

в) непрозора і недосконала конкуренції та малоефективні механізми антимонопольного регулювання.

Оцінювання конкуренції має відповідати концепції державного регулювання конкуренції між суб'єктами ринку. У світовій практиці використовуються дві концепції антимонопольної політики: структурна і регулятивна. Тому в статті розроблено науково-методичні основи оцінювання конкуренції з урахуванням:

а) структури ринку, яка визначається кількістю учасників і розподілом належних їм ринкових часток;

б) розміру ринкової частки монополіста (домінантів ринку) і її співвідношення з ринковими частками інших суб'єктів господарювання.

На основі теоретичних засад та математичних аналогій в теорії структурного аналізу доходів населення розроблена і апробована система нових, об'єктивніших показників конкуренції:

1) коефіцієнт концентрації ринку (аналогія — індекс Джині і крива Лоренца);

2) коефіцієнт монополізації;

3) коефіцієнт монополльності домінанта;

4) показники децильного чи іншого рівноінтервального розподілу часток ринку — диференціації, локалізації, фондів [3].

Коефіцієнт концентрації ринку визначається за формулою:

$$G = 1 - 2 \sum_{k=1}^n Y_k \times cum P_k + \sum_{k=1}^n Y_k \times P_k \quad (1)$$

або в графічному відображенні (рис. 2):

$$G = \frac{S_1}{S_1 + S_2} = \frac{S_1}{1/2} = 2S_1 = 1 - 2S_2 \quad (2)$$

де Y_k — частка конкурентів в k -му інтервалі (децилі); P_k — ринкова частка конкурентів в k -му інтервалі; $cum P_k$ — кумулятивна ринкова частка; n — кількість інтервалів розподілу.

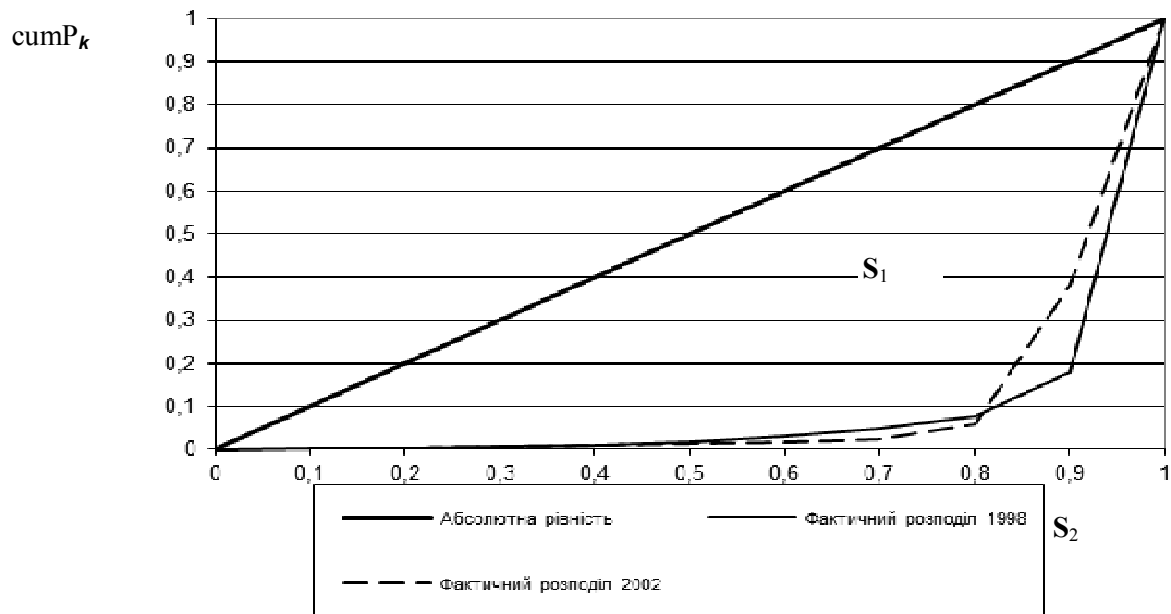

Рис. 2 — Графічна інтерпретація коефіцієнта концентрації ринку (аналогія — «крива Лоренца»)

Він відображає нерівномірність розподілу ринку між учасниками конкуренції. При рівномірному розподілі значення коефіцієнта наближається до 0 (площа $S_1 \rightarrow 0$), і, відповідно, загострюється конкуренція між «рівносильними» учасниками. При збільшенні часток домінантів, а отже, посиленні їх впливу на інших конкурентів, значення коефіцієнта наближаються до 1.

У випадку повної монополізації ринку $2S_2 \rightarrow 0$, а $G \rightarrow 1$.

Натомість, якщо ринок розподілений рівномірно ($G \rightarrow 0$), але кількість конкурентів невелика, то й кількість альтернатив купівлі/продажу буде малою, а можливості змови між ними — досить великими. Цей недолік усувається при застосуванні коефіцієнта монополізації ринку, який враховує і структуру, і кількість учасників ринку. Він визначається за такою формулою [2]:

$$k_M = \left(\sum_{j=1}^m P_j / m \right) \times G = \frac{G}{m} \times 100 \quad (3)$$

де m — кількість конкурентів; P_j — частка ринку j -го конкурента, %.

Завдяки збільшенню кількості конкурентів ($m \rightarrow \infty$) унеможливорюється змова між ними і зростає альтернативність купівлі/продажу товарів.

Сила впливу домінанта залежить не лише від його частки, а й від загальної структури ринку, наявності на ньому близьких за силою впливу конкурентів. Тому доцільно застосовувати коефіцієнт монополізації домінанта, який враховує названі фактори, і визначається за формулою [2]:

$$k_D = P_{max} \times G \quad (4)$$

де P_{max} — частка ринку найпотужнішого домінанта, %.

Можливі значення коефіцієнтів k_M і k_D можуть перебувати в межах від 0 до 100. Збільшення їх величин засвідчуватиме відповідно зростання монополізації ринку та збільшення монопольної влади домінанта.

Таким чином, конкуренція є системою відкритою і саморегульованою у визначених межах. Завдяки відкритості системи відбувається її саморегулювання: врівноважуються попит і пропозиція, усувається надприбутковість і посилюється суперництво за краще співвідношення між якістю і ціною товарів. Альтернативність пропозиції залежить від кількості учасників ринку і видів товарів у кожного з них — тобто від товарної диверсифікації. Ринкова диверсифікація залежить від виробничої та кількості учасників ринку (виробників, посередників і споживачів).

Список використаної літератури: 1. Бугай В.З. Фінансове планування і управління на підприємствах. — К.: ЦУЛ, 2006. — 134 с. 2. <http://uk.wikipedia.org/wiki> 3. <http://masters.donntu.edu.ua/2004/fem/gusak/diss/diss.htm>.

УДК 347.72.035

© Салєєва К.О., 2014

© Горова К.О., 2014

*Салєєва К.О., студентка;
Наук. кер. Горова К.О., канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ІНТЕРЕСИ УЧАСНИКІВ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЕФЕКТИВНОЇ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ

Розглянуто та проаналізовано інтереси учасників корпоративних відносин як важлива складова ефективної дивідендної політики.

Ключові слова: дивідендна політика, інвестиційні ресурси, корпоративні відносини.

Формування ефективної дивідендної політики підприємства передбачає визначення такого розміру дивідендних виплат, який при задоволенні прав акціонерів на частину прибутку АТ забезпечить наявність достатнього обсягу інвестиційних ресурсів як внутрішніх, так і зовнішніх, не порушить фінансового стану підприємства та сприятиме ефективній взаємодії учасників корпоративних відносин [1, С.48].

Ефективна дивідендна політика має бути розроблена з урахуванням інтересів всіх учасників корпоративних відносин (рис. 1, стор. 26), до яких належать власники підприємства — акціонери, наймані менеджери — правління АТ, а також інвестори і кредитори підприємства.

Незважаючи на те, що рішення про виплату та розмір дивідендів приймається виключно акціонерами на загальних зборах АТ, воно має бути погоджено з рекомендаціями правління, що зацікавлене у розвитку підприємства і підвищенні ефективності його діяльності.

Акціонери також повинні враховувати при прийнятті рішення про виплату дивідендів переваги інвесторів щодо розподілу прибутку АТ, оскільки рано чи пізно підприємству доведеться при нестачі власних коштів для реалізації високоефективних інвестиційних проектів залучати капітал на фондовому ринку або у вигляді кредитів в банках [2, С.42].

Відповідність дивідендної політики одночасно інтересам акціонерів, управлінців та кредиторів неможливо досягти без певних компромісних рішень. Акціонери зацікавлені в максимізації сукупного доходу від володіння акціями, що включає отримані дивіденди та доходи від зростання курсової вартості акцій. Якщо перший вид доходу визначається акціонерами на загальних зборах, то величина доходу від ринкової капіталізації підприємства залежить певним чином від ефективності роботи правління.

Рис. 1 — Сукупність інтересів учасників корпоративних відносин

В свою чергу управлінці зацікавлені перш за все в розвитку підприємства і максимізації реінвестування прибутку. Проте, як і акціонери, правління зацікавлено в збереженні стабільної структури власників акцій, які обрали його склад на загальних зборах акціонерів. Незадоволенні дивідендною політикою акціонери можуть продати свої акції на фондовому ринку, що може призвести до зміни кола найвпливовіших осіб серед власників, що зумовить й переобрання членів правління. Виплата дивідендів в інтересах найманих менеджерів може здійснюватися, коли виникає необхідність залучення інвестиційних ресурсів на фондовому ринку. Крім того, виплата дивідендів в сучасних умовах розвитку національної економіки свідчить про прозорість діяльності АТ. Згідно інтересам інвесторів і кредиторів формування дивідендної політики АТ має здійснюватися за залишковим принципом. Виплата дивідендів ж може знизити кредито- і платоспроможність підприємства, і співпраця з ним стане досить ризиковою.

Список використаної літератури: 1. *Цесаренко С.І.* Управління дивідендною політикою в акціонерних товариствах: теорія та практика / С.І.Цесаренко. — К.: УАТ, 2008. — 48 с. 2. *Попов О.Є.* Розробка і реалізація дивідендної політики акціонерного товариства / О.Є.Попов // Фінанси України. — 2012. — № 10. — С.42–47.

УДК 338.240

© Мовчан Ю.И., 2014

© Онисифорова В.Ю., 2014

*Мовчан Ю.И., студентка,
Научн. рук. Онисифорова В.Ю., канд. экон. наук, доцент
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет*

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ КАК ПЕРСПЕКТИВНОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОГО АНАЛИЗА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Рассмотрены основные направления экономического анализа деятельности предприятия; обоснована необходимость внедрения нового направления — анализа экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: экономическая безопасность, предприятие, управление, анализ, направление.

На современном посткризисном этапе развития отечественных предприятий появляется все больше новых, предопределенных финансово-экономическим кризисом, направлений управления, учета и экономического анализа.

Экономический анализ деятельности предприятия является одним из первых и основных генераторов информации для принятия управленческого решения руководителями всех звеньев деятельности и уровней иерархии на предприятии. На сегодня принято проводить анализ хозяйственной деятельности предприятия по следующим направлениям:

- анализ использования персонала и заработной платы;
- анализ использования основных средств;
- анализ использования материальных ресурсов;
- анализ маркетинговой деятельности;
- анализ себестоимости продукции;
- анализ финансовых результатов и т.д. [1; 2]

Однако такой подход к проведению экономического анализа, который реализуется по каждой составляющей деятельности или виду ресурсов отдельно, с одной стороны, предоставляет возможность детального изучения каждой составляющей, однако, с другой стороны, не уделяет достаточного внимания комплексным результатам функционирования предприятия. А потому полученная информация является недостаточной и неполной для принятия квалифицированного управленческого решения на наивысшем уровне. Проблему отсутствия комплексного подхода на предприятии при проведении экономического анализа как источника информации для управленческого учета и предоставляет возможность

ввести такое новое его направление, как анализ экономической безопасности предприятия [3].

Состояние экономической безопасности является результатом взаимодействия всех производственных ресурсов, звеньев деятельности, уровней управления на предприятии, потому что это такое состояние, в котором достигается оптимальное использование производственных сил, наивысшие результаты и согласованность интересов предприятия с интересами элементов его внутренней и внешней среды [4; 5]. В результате любые изменения в уровне экономической безопасности предприятия являются индикаторами соответствующих изменений внутри предприятия, показателями эффективности принятых руководителями предприятия и структурных подразделений управленческих решений.

Таким образом, анализ, как один из этапов менеджмента деятельности предприятия, на сегодняшнем этапе развития экономики Украины требует расширения за счет направлений, которые могли бы учитывать комплексно все результаты хозяйствования и отражать эффективность использования производственных и корпоративных ресурсов не только обособленно, но и в целом. Поставленную проблему, на наш взгляд, возможно решить за счет проведения анализа уровня и тенденций изменения экономической безопасности предприятия.

Список использованной литературы: 1. *Нестеренко В.Ю.* Ключевые направления гарантирования экономической безопасности предприятия / В.Ю.Нестеренко, А.А.Близнюк, Е.Н.Шершенюк // Актуальные проблемы экономических теорий: Материалы научн.-метод. и научн.-исслед. конф., 30 янв.-06 февр. 2012 г. — Москва: МАДГТУ, 2012. — С.82–84. 2. *Савицька Г.В.* Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. / Г.В.Савицька. — 2-ге вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2005. — 662 с. 3. *Ляшенко О.М.* Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: [монографія] / О.М.Ляшенко. — Луганськ: СЛУ ім. В.Даля, 2011. — 400 с. 4. *Ткаченко В.Г.* Экономическая безопасность Украины в условиях рыночных трансформационных процессов: [монография] / В.Г.Ткаченко, В.И.Богачев. — К.: Ровеньки, 2007. — 330 с. 5. *Тумар М.Б.* Основи економічної безпеки підприємства: Навч. посіб. / М.Б.Тумар. — К.: «Хай-Тек Прес», 2008. — 232 с.

УДК 336.02

© Авдєєва К.Є., 2014

© Анненкова О.В., 2014

*Авдєєва К.Є., студентка;
Наук. кер. Анненкова О.В., канд. екон. наук, доцент,
Харківський інститут управління*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЯПОНІЇ

Проведено аналіз специфіки економічного розвитку Японії. Розглянуті фактори, що впливають на інноваційну активність підприємств. Особливу увагу приділено аналізу впровадження нових технологій в економіці Японії та ролі уряду у розвитку країни.

Ключові слова: економіка, національний продукт, промисловість, господарство.

Сучасний образ Японії як високорозвиненої промислової держави сформувався у період з середини 50-х до кінця 60-х рр. ХХ ст. До найважливіших процесів цього періоду слід віднести початок і розвиток науково-технічної революції, надвисокі темпи економічного зростання. Наслідком цих процесів з'явилися серйозні зміни в соціальній структурі японського суспільства, а саме: значне підвищення питомої ваги осіб найманої праці серед самодіяльного населення; розмивання проміжних верств і груп, зокрема різке скорочення чисельності селянства, збільшення кількості службовців у продуктивних і непродуктивних сферах господарства; зростання чисельності найманих працівників і зміна галузевої та кваліфікаційної структури ринку праці, у першу чергу, підвищення питомої ваги кваліфікованих робітників та швидке зростання осіб інтелектуальної праці тощо. До того ж розвиток науково-технічної революції в країні в чималому ступені сприяло зниженню рівня безробіття, суттєвого для Японії підвищення заробітної плати і поліпшення умов життя осіб найманої праці в порівнянні з попереднім періодом [1].

Наприкінці 60-х рр. минулого століття Японія за обсягом валового національного продукту посіла друге місце у світі серед економічно розвинених країн, перетворившись в один з трьох «локомотивів», в одну з вершин «трикутника» сучасного світу поряд із США та Західною Європою. На цьому місці у світовому «табелі про ранги» вона міцно утримується і по сей час.

Щоб зрозуміти, яким чином відбувся економічний стрибок в країні, слід виявити основні причини виникнення японського феномену: на чому ж базуються господарські успіхи Японії 50-60-х рр.? Перша й основна причина різкого стрибка — особливий характер та особливі умови оновлення основного капіталу. В інших країнах під час післявоєнного відновлення промисловість оснащується новітньою технікою, тобто відбувається технічний стрибок. При цьому змінюється і структура

промисловості: на перший план висуваються новітні галузі. Але в Японії ступінь військових руйнувань зажадала особливо повного оновлення основного капіталу. Більш того, це оновлення, технічне переоснащення промисловості відбувалося не під час відновлення, а пізніше, отже, на більш високому технічному рівні.

Технічне переозброєння японської промисловості та пов'язані з ним структурні зміни можна розділити на два етапи. З другої половини 50-х рр. починається освоєння нових технологічних процесів і нових галузей виробництва. У цей період промисловість Японії переключається з трудомістких галузей виробництва на капіталомісткі, тобто на ті, що вимагають не стільки великої кількості живої праці, скільки великих капіталовкладень, високої кваліфікації робітників. Це означало скорочення питомої ваги легкої промисловості, особливо текстильної, і прискорений розвиток нових галузей — автомобільної, електротехнічної, виробництва синтетичних матеріалів. [2].

З середини 60-х рр. розпочався другий етап перебудови — перехід до кібернетизації виробництва, до наукомістких галузей.

Швидкість технічної перебудови прискорювалася за обставини, що замість самостійних науково-технічних розробок Японія пішла шляхом придбання в інших країн їх науково-технічного досвіду, покупки патентів та ліцензій, що виявилось дешевшим і швидшим. Таким чином, завдяки запровадження нових технологій заощаджувалися навіть не стільки гроші, скільки час. До цього Японію змушували обставини: за розрахунками японських фахівців, до середини 50-х рр. її промисловість у науково-технічному відношенні відставала від передових країн на 20–25 років, і починати з самого початку означало закріпити відставання [1].

Серед причин високого зростання економіки слід так само відзначити особливі форми експлуатації праці і високу питому вагу капіталовкладень у національному доході (у господарство інвестується близько третини валового національного продукту і по сей час). При цьому 70% капіталовкладень робиться не за рахунок прибутку самих промислових корпорацій, а за рахунок банківського кредиту. Близько третини капіталовкладень становлять заощадження приватних осіб [3]. Іншими словами, японці, у порівнянні з європейцями, мало витрачають на своє споживання, економлять, а заощаджені гроші кладуть у банк або купують на них акції промислових підприємств. Це пов'язано з особливостями експлуатації праці в Японії. Зарплата тут набагато виросла в порівнянні з часами «соціального демпінгу», але залишається нижче, ніж в інших країнах, по відношенню до вартості виробленої продукції. Ще раз варто підкреслити, що мова тут йде не про абсолютну величину реальної зарплати, яка в Японії відповідає середньому рівню європейських країн, а про витрати на оплату праці у вартості продукції. Це частка витрат визначається продуктивністю праці, технічним і організаційним рівнем виробництва та іншими факторами.

Висока питома вага витрат на розвиток господарства пов'язаний і з низькими військовими витратами. Згідно з японською Конституцією, військові витрати не можуть перевищувати 1% валового національного продукту. Вони ростуть, тому що росте сам національний продукт. Мілітаризацію в Японії заборонено Конституцією [2].

Нарешті, пояснення високих темпів зростання японської промисловості було б неповним без аналізу особливостей державного регулювання економіки Японії: державі належить більше третини основних виробничих фондів, 20% валового національного продукту виробляється за державними замовленнями. Через державний бюджет проходить 30% валового національного продукту. Економічним плануванням займається орган, який так і називається: «Управління економічного планування». У ньому беруть активну участь представники фінансових груп і корпорацій. Парламент не бере участі ані в розробці, ані в затвердженні планів.

Тут вважають, що планування господарства має бути справою тих, у чиїх руках реально знаходиться господарство. У цьому сенсі планування суворо централізовано: рада корпорацій і груп планує своє майбутнє. Плани приймаються групами і корпораціями до неухильного виконання: санкції за порушення підуть не від держави, а від «своїх», що значно болючіше.

Розробляються плани двох видів: загальнодержавні та галузеві. Мета загальнодержавних планів — забезпечити певні темпи зростання. Для досягнення цієї мети план намічає по кожній галузі обсяг капіталовкладень, які мають робити самі корпорації. Мета галузевих планів — ліквідувати слабкі місця японської економіки, тобто забезпечити зростання тих частин господарства, які не можуть обійтися без державної допомоги. Якщо загальнодержавні плани забезпечуються приватними інвестиціями, то галузеві — державними [3].

Таким чином, основи сучасного економічного розвитку Японії були закладені в після воєнний час. Запровадження нових технологій у промисловість та заощадження інвестицій в економіку країни призвели до економічного процвітання країни і вивели її на один рівень з провідними країнами.

Список використаної літератури: 1. Анисимцев Н.В., Бунин В.М., Денисов Ю.Д. и др. Япония в современном мире: Факторы стабилизации развития и безопасности. — М.: МАКС-пресс, 2000. — 254 с. 2. Волгин М.А. Японский опыт: Решение экономических и социально-трудовых проблем. — М.: Экономика, 1998. — 255 с. 3. Изотов А.М. Япония: концепция выхода в лидеры. — М.: Экономика, 1991. — 218 с.

РОЗДІЛ 2

Особливості розвитку освіти та науки на сучасному етапі

УДК 519.87

© Батищев В.С., 2014

© Литвиненко И.И., 2014

*Батищев В.С. студент;
Научн. рук. Литвиненко И.И., канд. техн. наук, профессор
НТУ «Харьковский политехнический институт»*

ФОРМИРОВАНИЕ У СТУДЕНТОВ ВООБРАЖЕНИЯ И ТВОРЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ

Формирование у студентов воображения и творческого мышления рассмотрено на примере решения изобретательских задач для разработки математической модели радиоизотопного плотномера.

Ключевые слова: эксперимент, полезность, формирование, воображение, измерение, эффективность, творчество, активизация.

При решении изобретательских задач необходимо опираться на прошлый и настоящий опыт, чтобы добыть новые знания в границах решаемой проблемы, создать объект, обладающий новизной и практической полезностью. Сложность этого процесса, представленного сначала идеями, а затем гипотезой, заключается в том, что полученный результат необходимо проверить посредством проведения эксперимента. К сожалению, достаточно часто достоверность полученного результата не подтверждается, что приводит к необходимости повторного решения задачи с последующей экспериментальной проверкой полученного результата.

В связи с этим в процессе формирования у студентов творческого мышления и умений решать творческие задачи возникает два вопроса. Во-первых, как организовать учебный процесс, чтобы при решении творческих задач представляемая информация была максимально понятной для студентов и являлась базой для получения объективно новых знаний. Во-вторых, какими методами и средствами необходимо пользоваться, чтобы полученное решение творческой задачи не вызывало сомнений в правильности результата, его новизне и практической полезности.

Анализ различных вариантов представления студентам исходной информации, необходимой одновременно и для решения творческих задач, и для подтверждения наличия у полученных результатов новизны и практической полезности, показал, что для этого целесообразно использовать математическое моделирование.

Рационально формировать у студентов умение решать творческие задачи на примерах объектов, которые изучали ранее, и конструкции которых в общем виде им знакомы. В этом случае затрачивается минимальное время на вводную часть учебного занятия, и основное время используется на решение вопроса об устранении у конкретного объекта общеизвестных недостатков.

При формировании у студентов творческого воображения необходимо опираться на специально созданную для этой цели дисциплину «Методы решения творческих задач». Такую дисциплину должен читать преподаватель кафедры, досконально знающий соответствующий учебный предмет, объекты которого широко используются при изучении других специальных предметов.

Таким учебным предметом на любой кафедре, решающей вопросы автоматизации технологических процессов, является «Технологические измерения и приборы отрасли», объектами которого являются различные средства измерения, широко используемые в системах автоматического управления. Следует отметить, что большинство студентов достаточно хорошо усваивают данный предмет, кроме того, его объекты — различные средства измерения — достаточно часто используются при изучении последующих дисциплин специальной кафедры, вследствие чего ранее полученные знания непрерывно повторяются и закрепляются.

Формирование творческого воображения у студентов в разных группах осуществляется с различной эффективностью, и связано это в большей мере с уровнем коллективного воображения группы, чем с уровнем коллективных знаний. Именно поэтому преподаватель должен иметь достаточное количество простых вопросов, активизирующих не просто воображение, а воображение в границах решения творческой задачи, которую будут решать студенты на учебном занятии. Использование данного приема в большинстве случаев задает необходимую направленность мышления студентов, одновременно активизируя его. Студенты начинают мыслить в нужном направлении и, как правило, формулируют идею, которая, после коллективного обсуждения, приобретает форму рационального предложения.

Необходимо отметить, что при наличии формул-моделей студенты пытаются обоснованно отстаивать выдвинутые идеи, что приводит к коллективным дискуссиям (в большинстве случаев с участием преподавателя) и, в конечном итоге, к формулированию идеи, с которой согласны все и которую можно реализовать.

Список использованной литературы: 1. Шкатов Е.Ф., Шувалов В.В. Основы автоматизации технологических процессов химических производств. — М.: Химия, 1988. — 304 с. 2. Фарзани Н.Г., Илясов Л.В., Азим-заде А.Ю. Технологические измерения и приборы для химических производств. — Вып. III, 1989. — 456 с. 3. Патент на корисну модель № 32282 «Радіоізотопний густиномір» МПК (2006), G01B 15/00, 2008, Бюл. № 9.

УДК 316; 37.015.31

© Иванова Е.И., 2014

© Тучкова Т.В., 2014

*Иванова Е.И.**Науч. рук. Тучкова Т.В., канд. филос. наук, доцент
Мурманский государственный
гуманитарный университет (Россия)*

АНАЛИЗ СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО КЛИМАТА В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ КОЛЛЕКТИВЕ

Представлен анализ эмпирических данных исследования социально-психологического климата в одном из дошкольных образовательных учреждений города Мурманска: выявлено его состояние, проанализированы различные аспекты отношения каждого респондента к коллективу. В работе дан комментарий показателей уровня сформированности группы сотрудников детского сада как коллектива. Статья содержит рекомендации по оптимизации психологического климата в педагогическом коллективе.

Ключевые слова: социально-психологический климат; эмоциональный, поведенческий и когнитивный компоненты отношений в коллективе; уровень сформированности группы как коллектива; оптимизация состояния психологического климата в педагогическом коллективе.

Социально-психологический климат представляет собой систему социально-психологических отношений, отражающих субъективную интеграцию отдельных работников и социальных групп для осуществления общих производственных целей. Это внутреннее состояние коллектива, сформировавшееся как результат совместной деятельности его членов и их межличностных взаимодействий. Он проявляется в таких групповых эффектах, как настроение и мнение коллектива, индивидуальное самочувствие и оценка условий жизни и работы личности в коллективе. Благоприятный социально-психологический климат является условием повышения производительности труда, удовлетворенности работников трудом и коллективом.

От сотрудников любой организации требуются психологическая устойчивость и способность приспосабливаться к постоянным изменениям в структуре руководства и функциональных обязанностей. От уровня оптимальности социально-психологического климата в каждом отдельном коллективе во многом зависит атмосфера отношений между сотрудниками. Благоприятная атмосфера в группе не только продуктивно влияет на результаты ее деятельности, но и перестраивает человека, формирует его новые возможности и проявляет потенциальные.

Ввиду актуальности обозначенной темы нами было проведено исследование, направленное на анализ социально-психологического климата сотрудников дошкольного образовательного учреждения — МБДОУ № 27 города Мурманска. В исследовании принимало участие 15 респондентов.

В качестве диагностического инструментария были использованы следующие методики:

1. Экспресс-методика оценки социально-психологического климата в трудовом коллективе (А.С. Михалюк, Л.Ю. Шалыто) [1].

2. Методика оценки уровня психологического климата коллектива (А.Н. Лутошкин) [2].

Первая направлена на диагностику состояния психологического климата в коллективе. Она позволяет выявить эмоциональный, поведенческий и когнитивный компоненты отношений в коллективе; анализируются различные стороны отношений к коллективу для каждого сотрудника в отдельности.

Результаты диагностики испытуемых представлены в таблице 1.

Таблица 1— Результаты диагностики испытуемых

Код	Эмоциональный компонент				Когнитивный компонент				Поведенческий компонент			
	Вопросы 1; 4; 7			Итог	Вопросы 3; 6			Итог	Вопросы 2; 5; 8			Итог
1	2			3	4			5	6			7
001	0	+1	+1	+1	-1	-1	0	-1	0	0	+1	0
002	0	+1	0	0	0	0	0	0	-1	+1	0	0
003	+1	+1	+1	+1	0	0	0	0	0	+1	0	0
004	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
005	0	+1	0	0	-1	+1	+1	+1	+1	+1	0	+1
006	0	-1	0	0	0	-1	0	0	-1	-1	-1	-1
007	0	0	+1	0	-1	+1	+1	+1	0	0	0	0
008	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1
009	0	0	+1	0	+1	+1	+1	+1	0	0	+1	0
010	+1	+1	+1	+1	0	0	0	0	0	-1	+1	0
011	0	+1	0	0	0	-1	0	0	-1	+1	+1	+1
012	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	0	0	0	0
013	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	0	-1	0	0
014	+1	0	+1	+1	-1	-1	+1	-1	0	0	0	0
015	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	+1	0	0	+1	0
$\Sigma (+)$	8				7				3			
$\Sigma (-)$	0				2				1			
$\Sigma (+) - \Sigma (-) / n$	8 / 15				5 / 15				2 / 15			
Средние показатели	0,54				0,33				0,13			

Эмоциональный компонент:

Так как в качестве существенного признака эмоционального компонента рассматривается критерий привлекательности («нравится — не нравится», «приятный — не приятный»), это говорит о том, что главным моментом в формировании благоприятного социально-психологического климата является взаимная симпатия членов коллектива друг к другу.

54% испытуемых дали положительную оценку данного компонента в коллективе, т.е. в коллективе присутствует атмосфера взаимопомощи, взаимного уважения и понимания, доброжелательное отношение коллег друг к другу. 47% респондентов дали среднюю оценку, из чего можно сделать вывод, что у членов данного коллектива неплохие взаимоотношения с коллегами, но особенно тесных и дружеских связей немного. Никто из опрошенных не оценил негативно эмоциональный компонент. Полученные средние данные (0,54) по эмоциональному компоненту в данном коллективе считаются положительными.

Когнитивный компонент:

47% респондентов положительно оценили данный компонент в коллективе, из чего следует, что испытуемые могут оценить деловые качества и способны дать личную характеристику своих коллег. 40% испытуемых дали среднюю оценку коллективу. Неопределенные, противоречивые показатели позволяют сделать вывод, что коллеги не достаточно хорошо знают деловые и личные качества друг друга. 13% обследуемых отрицательно оценили коллектив в рамках данного компонента, что может говорить о том, что респонденты не знают и не проявляют интерес к деловым и личным качествам своих коллег. Средние данные (0,33) по группе считаются противоречивыми и нестабильными.

Поведенческий компонент:

73% респондентов оценили данный компонент неоднозначно. Испытуемые не стремятся совместно проводить досуг, мало общаются с коллегами вне работы. Это говорит о том, что личные взаимоотношения сотрудников, совместное проведение досуга в данной организации сотрудниками практикуется редко. 20% обследуемых дали положительную оценку данному компоненту, из чего можно сделать вывод, что у испытуемых есть желание работать в данном коллективе, желание общаться с членами коллектива в сфере досуга. 7% опрошенных отрицательно оценили поведенческий компонент. Респонденты не желают развивать дружеские отношения с коллегами за пределами коллектива. Средние показатели (0,13) по группе являются нестабильными и приближенными к неудовлетворительным.

Для того чтобы более точно определить состояние социально-психологического климата в педагогическом коллективе нами были рассмотрены эмоциональный, поведенческий и когнитивный компоненты отношений в целом. Самый высокий процент (54%) составил эмоциональный компонент, указывающий на взаимную симпатию друг к другу членов коллектива. Это позволяет характеризовать структуру отношения к коллективу как положительную. В целом можно сделать вывод, что поведенческий (13%) и когнитивный (33%) компоненты развиты недостаточно для формирования благоприятного

психологического климата. Существует вероятность несовпадения приятельских и деловых интересов коллег, возникновение межличностных конфликтов.

Таким образом, можно заключить, что социально-психологический климат в коллективе МБДОУ № 27 города Мурманска имеет противоречивые и неопределенные тенденции.

Методика оценки уровня психологического климата коллектива (по А.Н. Лутошкину) диагностирует уровень сформированности группы как коллектива и позволяет (при многократном исследовании) проследить динамику его развития. Испытуемым для оценки были предложены следующие позиции (свойства коллектива):

1. Преобладает бодрый, жизнерадостный тон настроения.
2. Доброжелательность в отношениях, взаимные симпатии.
3. В отношениях между группировками внутри коллектива существует взаимное расположение.
4. Членами коллектива нравится вместе проводить время, участвовать в совместной деятельности.
5. Успехи или неудачи товарищей вызывают сопереживание, искреннее участие всех членов коллектива.
6. С уважением относятся к мнению друг друга.
7. Достижения и неудачи коллектива переживаются как свои собственные.
8. В трудные минуты для коллектива происходит эмоциональное единение «один за всех, и все за одного».
9. Чувство гордости за коллектив, если его отмечают руководители.
10. Коллектив активен, полон энергии.
11. Участливо и доброжелательно относятся к новым членам коллектива, помогают им освоиться в коллективе.
12. Совместные дела увлекают всех, велико желание работать коллективно.
13. В коллективе существует справедливое отношение ко всем членам, поддерживают слабых, выступают в их защиту.

Рассмотрим результаты исследования по данной методике, опустив, ввиду ее громоздкости, соответствующую таблицу. Полученный показатель (18,53) соответствует средней степени благоприятности социально-психологического климата. После подсчета индекса по каждому свойству был выстроен ранжированный ряд по степени убывания их величины, что позволило выявить свойства, способствующие как сплочению коллектива (положительные), так и его разобщению (отрицательные). Данные занесены в таблицу 2.

Ранжирование данных осуществлялось при помощи программы SPSS 16.0.

Таблиця 2

№ свойства п/п	№ свойства при ранжировании	Индекс	R
1	9	2,13	12,5
2	10	2,13	12,5
3	13	1,6	11
4	11	1,53	10
5	3	1,47	9
6	4	1,27	6
7	5	1,27	6
8	6	1,27	6
9	8	1,27	6
10	12	1,27	6
11	2	1,2	3
12	1	1,1	1,5
13	7	1,1	1,5

Из приведенной таблицы видно, что самый высокий ранг получили такие свойства как «Чувство гордости за коллектив, если его отмечают руководители» и «Коллектив активен, полон энергии», что позволяет сделать вывод о том, что активная работа всех сотрудников благоприятно влияет на коллектив в целом. Чувство гордости может выступать в качестве мотива для улучшения качества трудовой деятельности. Очевидно, что для испытуемых важна оценка руководителя, а также осознание совместно достигнутых успехов внутри учреждения.

Достаточно высоко были оценены свойства 3, 11 и 13, свидетельствующие о том, что в коллективе присутствует доброжелательное отношение коллег друг к другу, отсутствует пренебрежение к слабым, сотрудники не склонны проявлять враждебность и игнорирование по отношению к новым сотрудникам. Между подгруппами стараются держать нейтралитет, по возможности избегать межличностных конфликтов.

Места с шестого по девятое получили пять свойств имеющие одинаковый индекс: 4, 5, 6, 8, 12. Так как данные свойства имеют одинаковый индекс и ранг, — их место в порядковом ряду может меняться в зависимости от степени значимости, ситуации, обстоятельств и временного промежутка.

Анализируя полученные результаты, можно сделать вывод о том, что респонденты не склонны к совместной деятельности, могут проявлять безразличие к более тесному общению, выражать отрицательное отношение к совместному времяпрепровождению. Также следует отметить, что успехи и неудачи товарищей не вызывают эмоционального отклика коллег, оставляют равнодушными, в некоторых случаях могут вызвать злорадство или зависть.

Сотрудники МБДОУ № 27 города Мурманска склонны проявлять нетерпение к мнению товарищей, опираться на личные убеждения, не соглашаться с доводами коллег, считая свое мнение наиболее правильным. В возникающих стрессовых или неприятных ситуациях в коллективе вероятно возникновение конфликтов, взаимных обвинений, состояния растерянности и подавленности. Возможны трудности в отношении совместной трудовой деятельности, так как сотрудники не уделяют должного внимания корпоративным интересам, в большей степени опираясь на собственные.

Самый низкий ранг был присвоен свойствам 1 и 7, говорящим о том, что обследуемые склонны к подавленному настроению, мрачным мыслям, внутренней напряженности и усталости, что может быть связано с особенностями условий труда (работа с детьми, повышенный уровень ответственности, внимательность, стрессовые ситуации и пр.). Достижения и неудачи коллектива воспринимаются индифферентно, не находя должного отклика.

Для оптимизации состояния психологического климата в педагогическом коллективе МБДОУ № 27 г. Мурманска в рамках данного исследования нами был разработан **перечень рекомендаций**:

- Создание комплекса мероприятий, направленных на повышение уровня психологического климата в учреждении.
- Проведение диагностики стиля руководства коллектива и удовлетворенности трудом.
- Определение фактора психологической совместимости для коллег, работающих в паре.
- Изучение признаков привлекательности работы для выявления и коррекции (устранения) негативных особенностей.
- Участие сотрудников в тренингах, направленных на профилактику и разрешение конфликтов.
- Проведение комплекса мероприятий, направленных на выявление и предотвращение синдрома профессионального выгорания.

Список используемой литературы: 1. Карелин А.А. Экспресс-методика оценки социально-психологического климата в трудовом коллективе / Психологические тесты: В 2-х томах. Том 1. — М.: Владос, 2007. — С.15–18. 2. Rogov E.I. Оценка психологического климата в педагогическом коллективе / Настольная книга практического психолога: Учеб. пособие: В 2 кн. Кн. 2: Работа психолога со с взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. — М.: Владос, 1999. — С.107–109.

УДК 65.012

© Калінов Д.В., 2014

© Макєєв С.Г., 2014

*Калінов Д.В., студент;
Наук. кер. Макєєв С.Г., ст. викладач,
Харківський інститут управління*

АДАМ СМІТ — ВИДАТНИЙ АНГЛІЙСЬКИЙ ВЧЕНИЙ-ЕКОНОМІСТ

На сьогоднішній день в умовах розвитку ринкової економіки набуває важливого значення приватний сектор економіки. Розглядається формування економічних поглядів видатного шотландського вченого економіста Адама Сміта та його теорія поділу праці і грошей у суспільстві.

Ключові слова: мануфактура, товар, суспільство, обіг, гроші.

Адам Сміт (1723–1790) — видатний англійський економіст мануфактурного періоду. У його працях і в працях його послідовника Д. Рікардо класична політична економія досягла найвищого розвитку. Народився А. Сміт у шотландському місті Керколді в родині митного чиновника. Навчався в університетах Глазго і Оксфорда, де вивчав філософію, літературу, історію, фізику, математику. У 1751 р. був обраний професором університету в Глазго і згодом очолив там кафедру моральної філософії. У 1764 р. Сміт залишає університет і стає вихователем англійського герцога Баклю, з яким подорожує протягом трьох років. Перебуваючи у Франції, Сміт знайомиться з енциклопедистами і фізіократами. Повернувшись до Англії, він оселяється в рідному місті Керколді, де працює над книжкою «Дослідження про природу і причини багатства народів», яку було опубліковано 1776 р. і саме яка здобула Смітові світову славу. Його стали називати «шотландським мудрецем», творцем нової науки — політичної економії. Останні роки свого життя Сміт був митним комісаром Шотландії.

Наслідуючи філософів-просвітителів, які за вихідний пункт своєї системи брали «соціальну людину», Сміт ставить перед собою наукове завдання її комплексного дослідження. У своїх працях він розглядає окремі аспекти, сторони людської природи: моральні, громадські, економічні. У «Багатстві народів», зокрема, Сміт досліджує «людину економічну», однак не ізолює її від двох інших аспектів людської природи. Метод, який застосовує Сміт, можна назвати дедуктивно-індуктивним. Він аналізує як внутрішні закономірності економічних явищ, так і описує їхні зовнішні прояви. Працям Сміта притаманні системність, історизм і еволюціонізм. Щодо історизму, який заперечувався в марксистській літературі (на тій підставі, що Сміт трактує капіталізм як вічний спосіб виробництва), то він

проявляється в тім, що Сміт визнає зміни звичаїв, інститутів, економічних категорій, неоднаковість таких у різних народів, і вважає, що вивчення й пізнання їх можливе лише в процесі еволюції.

На чому ж базуються основні економічні погляди А. Сміта? Суспільство вчений розглядає як сукупність індивідів, що наділені від природи певними властивостями, які наперед визначають їхню економічну поведінку. Головними є такі, як трудове походження життєвих благ, схильність до обміну послугами або результатами своєї праці, егоїстичні інтереси — намагання поліпшити своє становище. Трудове походження життєвих благ змушує людину жертвувати заради них «своїм дозвіллям, свободою, спокоєм». Схильність до обміну, «схильність міняти, вимінювати, обмінювати один предмет на інший» — одна з вирішальних ознак людської природи. Вона зумовлює те, що люди через поділ праці концентрують свою діяльність на якійсь певній її формі, що підвищує її продуктивність. Керуючись егоїстичними інтересами, пошуком особистої вигоди, людина оптимізує свої зусилля, а це обертається на вигоду для всього суспільства. Розвиваючи вчення основоположників класичної політичної економії про «природний порядок», Сміт звільняє його від феодальних нашарувань. Він підкреслює, що за умов «природного порядку» (вільної конкуренції) складною взаємодією господарської діяльності людей керує «невидима рука», тобто економічне життя людей підпорядковується об'єктивним закономірностям. У трактуванні «природного порядку» Сміт виходить з двох принципів: об'єктивної закономірності природи (дії об'єктивних законів природи — «невидимої руки») і «природної свободи» людини. Дія об'єктивних законів спрямована на благо людини. Проте благодетельність дії об'єктивних законів не абсолютна. Вона передбачає певні соціальні умови, а саме: природну свободу людини, яка проявляється в можливостях кожної людини (за умов дотримання нею «законів справедливості») вільно захищати власні інтереси. Лише за цих обставин природна поведінка людини збігатиметься з дією природних сил, «невидимої руки», тобто із законами природи [3].

У концепціях послідовників А. Сміта — Рікардо, Сен-Сімона й, особливо, К. Маркса — саме ця теза відсутня. У них залишилась лише об'єктивна закономірність, що керує поведінкою людини.

Ідею природного порядку Сміт поширює і на діяльність держави. Він є прихильником економічного лібералізму, вільної гри господарських сил, невтручання держави в економічне життя. Але разом з тим Сміт визнає роль держави у виконанні нею таких функцій, як оборона країни, правосуддя, народна освіта, утримання громадських установ тощо. Він також висловлювався за державне регулювання норми процента й мінімуму заробітної плати [2].

Важливу увагу в дослідженні економічного розвитку суспільства видатний вчений приділяє теорії поділу праці і грошей. На відміну від меркантилістів, які вважали, що багатство породжується обміном, і

фізіократів, які зв'язували його із сільським господарством, Сміт чітко називає першоджерело багатства — то є праця. Вступ до свого програмного твору він починає так: «Щорічна праця кожного народу становить первісний фонд, який доставляє йому всі життєво необхідні предмети і зручності, що споживаються ним протягом року і складаються завжди або з безпосередніх продуктів цієї праці, або з того, що одержується в обмін на ці продукти в інших народів» [3].

Але кількість цих продуктів, продовжує Сміт, залежить від кількості праці, що функціонує у виробництві, і від майстерності робітника, рівень якої є результатом поділу праці. Вирішальним фактором зростання багатства й «загального добробуту» Сміт вважає поділ праці, який веде до «величезного збільшення продуктивності всіх різнобічних занять і мистецтв». Учений починає аналіз із поетапного поділу праці в мануфактурі з виробництва голок і через фаховий поділ, аналіз економічних функцій класів виходить на суспільний поділ праці.

Зростання продуктивності праці внаслідок її поділу зумовлюється:

- 1) збільшенням вправності робітника;
- 2) збереженням часу, який витрачається в процесі переходу від одного виду праці до іншого;
- 3) винаходом і застосуванням механізмів, які полегшують працю і дають змогу одному робітникові виконувати працю кількох [2].

Надаючи величезного значення поділу праці, Сміт, проте, не розумів його причин. Поділ праці в нього породжується схильністю до обміну. «...Схильність до обміну й була тим, що породило поділ праці» [2]. Насправді було навпаки: саме поділ праці є передумовою обміну. Оскільки, за Смітом, саме можливість обміну веде до поділу праці, то міра останнього, пише він, завжди мусить обмежуватись розмірами ринку. Саме розвиток ринку, розвиток шляхів сполучення сприяють тому, що «промисли будь-якого роду починають природно розподілятися й удосконалюватися» [1].

Поділ праці й обмін передбачають наявність знаряддя обміну. Таким знаряддям у Сміта є гроші. Виникнення грошей Сміт правильно розглядає як об'єктивний процес, а не як результат домовленості виробників. У своєму творі Сміт подає надзвичайно цікавий матеріал щодо історії виникнення грошей. Він досить детально простежив цей процес і показав, що гроші — це товар, який відокремився від маси інших товарів в результаті розвитку обміну [3]. Гроші, як і інші товари, мають вартість, їх Сміт розглядає як засіб, що полегшує обмін.

Визнаючи всі функції грошей, Сміт, проте, головною, визначальною називає функцію грошей як засобу обігу. Сміт вважає за доцільне заміну золота і срібла паперовими грошима для здешевлення обігу. Найбільш придатні для цієї ролі банкноти. Загальна сума паперових грошей не може перевищувати кількості золотих і срібних грошей, які вони замінюють. Гроші він назвав «великим колесом обігу» і підкреслив, що вони

відрізняються від товарів, які обертаються з їхньою допомогою. Загальна сума паперових грошей не може перевищувати кількості золотих і срібних грошей, які вони замінюють. Однак, регулювання кількості паперових грошей в обігу повинні здійснювати банки [1].

Таким чином, на відміну від меркантилістів, які золото і срібло вважали носіями суспільного багатства, Сміт підкреслював, що дохід суспільства – це товари, а не гроші.

Список використаної літератури: 1. *Несторенко О.П.* Історія економічних вчень. — К., 2000. 2. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов. — Кн. I. — С. 148.-III. — М., 1993. 3. *Экономические школы и направления: справочный курс / С.П.Кучин.* — Харьков: Курсор, НТ-ГРУППА Полиграфия и дизайн, 2007. — 102 с.

РОЗДІЛ 3

Перспективи розвитку фінансової системи України в умовах адаптації до Європейського економічного простору

УДК 336.717(075.8)

© Решетняк Ю.А., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Решетняк Ю.А., студентка Коледжу
управління та інформаційних технологій ХІУ;
Наук кер. Ліпіліна С.В., доцент кафедри фінансів,
Харківський інститут управління*

РОЛЬ БАНКІВ ЯК ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У РИНКОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Здійснюється аналіз ролі банків як фінансових посередників у ринковій економіці. Від здатності банківської системи задовольняти фінансові потреби усіх суб'єктів господарювання значною мірою залежить безперервність функціонування економіки взагалі, що сприяє економічному піднесенню та зростанню життєвого рівня населення. Тому можна вважати банки індикаторами економічного розвитку країни.

Ключові слова: банки, капітал, банківські операції, грошові кошти, грошові потоки.

Вітчизняні науковці сходяться на думці, що в умовах розвитку ринкових відносин банківська система є одним із важливіших чинників забезпечення функціонування фінансової системи та соціально-економічного розвитку країни у цілому [1]. Основними елементами банківської системи будь-якої країни є банки, які виступають важливими фінансовими посередниками як на фінансовому ринку, так і у ринковій економіці загалом. Це можна пояснити тим, що банки, з метою задоволення потреб суб'єктів економічної діяльності у грошових коштах, а також отримання прибутку, покликані забезпечувати накопичення цих коштів та їх перерозподіл.

Таким чином, потреба у функціонуванні ефективного перерозподільного механізму банків зумовлена необхідністю взаємодії суб'єктів ринку, що мають надлишкові заощадження, із суб'єктами, які мають їх недостатньо. Вказаний оптимум практично може бути досягнутий лише за допомогою фінансових посередників, якими і є банки [2]. Тому з'ясування ролі банків, як фінансових посередників у ринковій економіці, є дуже актуальним.

Діяльність банківських установ є провідною серед інших фінансових посередників. Про це можуть свідчити розмір їхніх активів, у порівнянні з активами інших фінансових посередників. Наприклад, станом на 1 січня 2013 р. активи вітчизняних банків склали 1 трлн. 127,3 млрд. грн. [3], а активи українських страхових компаній — лише 63,86 млрд. грн. (вже за перше півріччя 2013 р.) [4].

Через банки здійснюють свої розрахунки підприємства та організації, а також державні інститути. Цим вони забезпечують перелив капіталів від одного суб'єкта економічних відносин до іншого.

За допомогою розрахункових операцій банки стимулюють рух капіталів, акумулюючи їх в одному секторі економіки, перерозподіляють ресурси і капітали в інші галузі і регіони. Ресурси, які розподіляються банками, не співпадають ні за розміром, ні за строком, ні за сферою функціонування. Займаючи центральне місце в економічному житті, банки здійснюють перерозподіл та перетворення, тобто можуть трансформувати розмір, строки і напрямки руху капіталів у відповідності з потребами господарства. Особлива роль при цьому відводиться центральному банку, який завершує трансформаційні процеси в межах всього грошового ринку, розпочаті безпосередньо комерційними банками [5]. Таким чином, банки здійснюють накопичення тимчасово вільних грошових коштів та ефективно їх перерозподіляють для задоволення фінансових потреб усіх суб'єктів господарювання.

Значення і реалізація функції банків як фінансових посередників на практиці реалізується унікальною здатністю банків трансформувати недієвий капітал у грошовій формі у функціонуючий капітал в грошовій формі. Так, наприклад, приймаючи вклади клієнтів, комерційний банк створює нові зобов'язання перед клієнтами, а видаючи кредити — нові вимоги до позичальника. Такий процес створення нових зобов'язань і обміну їх на зобов'язання інших контрагентів складає основу фінансового посередництва комерційних банків.

Акумулювання розрізнених і дрібних грошових коштів та їх перерозподіл робить банки важливими суб'єктами відтворювального процесу, які забезпечують країну необхідним для економічного росту капіталом в грошовій формі. З одного боку, банківська система функціонує на основі капіталу, що виражений у грошовій формі, а з іншого — взаємодіє з виробничим і торговим секторами економіки, а також фізичними особами, які мають заощадження [2]. Таким чином

встановлюється взаємовідносини між власниками тимчасово вільних коштів та їх позичальниками. У результаті такого посередництва вигоду отримують всі задіяні сторони: власник тимчасово вільних коштів (наприклад, фізичні особи, які поклали свої вільні кошти у банк та отримують за це певний відсоток), позичальник коштів (за рахунок отриманого кредиту забезпечує потреби розширеного відтворення) та банк (отримує дохід від виконаних операцій у вигляді маржі).

Банкам, як фінансовим посередникам, притаманна трансформаційна функція, яка полягає у перетворенні грошових потоків з одними якісними характеристиками на грошові потоки з іншими якісними характеристиками. Трансформація грошових потоків може бути забезпечена шляхом їх регіональної трансформації, трансформації сум, валютної трансформації та трансформації ризиків. Регіональною трансформацією досягається збалансування пропозиції та попиту на додаткові фінансові ресурси між регіонами, тобто банками здійснюється залучення коштів у регіонах з надлишковими обсягами заощаджень, і розміщення їх у регіонах, де вільних коштів бракує. Трансформація сум шляхом надання банками великих кредитів за рахунок залучення на депозитні рахунки невеликих вкладень багатьох вкладників забезпечує узгодження грошових потоків за сумами. Валютна трансформація забезпечує конверсію грошових потоків, що виражені в одній грошовій одиниці, в грошові потоки в іншій грошовій одиниці. З метою реалізації валютної трансформації банки залучають грошові кошти в одній валюті, а розміщують в іншій. Трансформація ризиків клієнтів банківських установ досягається банками за рахунок застосування внутрішніх і зовнішніх механізмів обмеження ризиків, серед яких розподіл ризиків, страхування тощо [6].

Таким чином, трансформаційна функція, яка реалізується банками, сприяє зростанню обсягів суспільного виробництва та прискорює оборот капіталу в процесі відтворення.

Важливою функцією банків, як фінансових посередників, є задоволення потреб як фізичних, так і юридичних осіб ресурсами у вигляді грошових коштів. Перш за все, це залучення тимчасово вільних коштів у депозити та їх перетворення — через видачу кредитів — на позичковий капітал. Залучаючи вільні грошові кошти населення у вигляді заощаджень, банки надають їх державі, органам влади, організаціям та підприємствам. Банківські кредити, які надаються суб'єктам господарювання на розширення виробництва, обумовлюють розвиток споживчого ринку, що впливає на можливість економічного зростання держави в цілому.

Отже, можна зробити висновок, що дійсно, банки є провідною ланкою серед інших фінансових посередників. Це пояснюється тим, що саме банки забезпечують реалізацію багатьох фінансових операцій, тоді як інші фінансові посередники мають вузько спрямовану спеціалізацію. На нашу думку, роль банків, як фінансових посередників, полягає, по-перше, у

залученні тимчасово вільних коштів; по-друге, у видачі кредитів юридичним та фізичним особам, органам державної виконавчої влади; по-третє у здійсненні розрахунково-касового обслуговування клієнтів банків; по-четверте, у здатності впливати на пропозицію на грошовому ринку шляхом емісії грошей, тобто банк спрямовує в грошовий оборот додаткові платіжні засоби, а при необхідності — вилучає надлишкові гроші. Якщо окремі види трансформації грошових потоків можуть здійснювати інші фінансові посередники (небанківські установи), то саме емісійна функція банку є монопольною, тобто притаманна лише банкам. Це один з ключових моментів, який відрізняє банки від інших фінансових посередників.

Список використаної літератури: 1. *Молохова Я.О.* Фінансові посередники як індикатори соціально-економічного розвитку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2012_9_2/61.pdf 2. Місце і роль банків як фінансових посередників у економіці ринкового типу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=300> 3. Активи банків України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.rbc.ua/ukr/top/show/aktivy-bankov-ukrainy-za-2012-god-vyrosli-na-6-5---do-1-127-trln-15012013123100> 4. Підсумки діяльності страхових компаній за перше півріччя 2013 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/straxovi213.pdf> 5. *Стойка В.С.* Теоретичні підходи до визначення сутності банківської системи та її ролі в економіці країни [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ekon/2010_30/statti/4_2.html 6. Фінансові посередники [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.0zd.ru/finansy_dengi_i_nalogi/finansovi_poseredniki_2.html

УДК 336.02

© Волкова М.Г., 2014

© Анненкова О.В., 2014

*Волкова М.Г., студентка;
Наук. рук. Анненкова О.В., канд. екон. наук, доцент,
Харківський інститут управління*

БАНКІВСЬКІ ХОЛДИНГОВІ КОМПАНІЇ У США

Банківський холдинг розглянуто як холдингову компанію, до складу якої входять як банківські структури (комерційні, інвестиційні, універсальні), так і небанківські фінансові компанії (наприклад, страхові). Визначені переваги та недоліки банківської холдингової компанії.

Ключові слова: банк, холдингові компанії, банківська холдингова компанія (БХК), комерційне підприємство, банківський холдинг.

Як свідчить світова економічна практика, саме холдингова форма інтеграції, незважаючи на її недоліки у порівнянні з формами кооперативного вигляду, є життєздатною й ефективною, оскільки дозволяє оперативно реагувати на зміни ринкової ситуації.

З кінця XIX ст., коли у США у масовому порядку почали створюватися холдингові корпорації, що прийшли на зміну застарілим організаційним формам крупних комерційних підприємств (трестам), холдинг в міжнародному масштабі став стандартним інструментом володіння й управління крупними та/або різнорідними активами. Зазвичай «холдингом» називають компанію, основне призначення якої — володіти акціями (частками капіталу) інших компаній, а інколи — й іншими активами (нерухомістю і тому подібним). Банки вбачають такі важливі переваги цієї форми корпоративної власності:

По-перше, вона дозволяє банкам обійти обмежувальне регулювання відділень, оскільки холдинг може мати контрольний пакет в декількох банках, навіть якщо існує заборона на відкриття філій.

По-друге, банківський холдинг може здійснювати й інші види діяльності, що стосуються банківської справи, такі, як надання консультацій в інвестиційному процесі, послуги з обробки і передачі даних, лізинг, кредитні карти, обслуговування позик в інших штатах.

По-третє, холдинг може займатися випуском комерційних паперів, які дозволяють банкам використовувати депозитні джерела засобів коштів. Банківські холдингові компанії (далі — БХК) обмежені у власності на фірми, що «тісно пов'язані з банкінгом». Дозволена діяльність визначається регулюванням Федеральної системи [1].

Законодавство європейських країн, особливо континентальної Європи, пред'являє істотно менш жорсткі вимоги до діяльності банків, тому багато з них, такі як німецький «Deutsche Bank», самі є материнськими холдинговими компаніями, що стоять на чолі розгалужених групових структур [4].

Законодавство США виділяє одиобанківські і багато банківські холдингові компанії. Більша частина зареєстрованих холдингових компаній у США (близько 80%) контролюють один банк. Проте багатобанківські холдингові компанії значно більші, на їх долю доводиться майже 70% сумарних банківських активів в яких у США меншість, володіють майже 70%-ми сумарних банківських активів. Саме багатобанківські холдингові компанії відіграли ключову роль у подоланні банками кордонів окремих штатів.

Активи крупних холдингів, як правило, умовно діляться на дві частини. Профільні активи майже завжди оформлені як компанії однієї особи або мають контрольний пакет голосів. Непрофільні активи оформлені компаніями з невеликим відсотком участі головної (материнською) фірми. Подібна диверсифікація бізнесу створює стабільність для холдингу, дозволяє йому не залежати від ситуації в певному сегменті ринку [2].

Холдингова модель організації бізнесу, поза сумнівом, має багато переваг. Проте усередині холдингу, як правило, відсутня конкуренція, що вимагає постійного поліпшення якості вироблюваної продукції (послуг, що надаються). У холдингу можуть штучно підтримуватися нерентабельні підприємства, що знижує економічну ефективність такого об'єднання в цілому [3].

Зливання холдингу з найбільш стійкими банками, стало однією з причин формування головних БХК. У той же час, як показує практика, зливаються також крупні банки із стійким фінансовим положенням, переслідуючи цілі подальшої диверсифікації операцій, розширення масштабів діяльності і витягання додаткової профіта й отримання додаткового прибутку. Існує також дорога утворення. Також БХК утворюються шляхом придбання банками акцій фінансових, страхових, інвестиційних і ін. компаній, діяльність яких так чи інакше пов'язана з банківською. Переважаючою формою організаційної структури утворення БХК є філія, що здійснює діяльність за рахунок ресурсів, які виділяються головним банком, а також використовуючи ділові зв'язки БХК і її репутацію.

У США всі БХК реєструються Радою керівників Федеральної резервної системи. Рада керівників Федеральної резервної системи здійснює регулювання і нагляд за діяльністю БХК, наприклад, за дотриманням стандартів про статутний капітал, схвалення злиття і поглинання, за інспекційними перевірками даних компаній. Цей контролюючий орган діє навіть тоді, коли банк, який належить холдинговій компанії, знаходиться під первинним наглядом органу, що здійснює контроль за обігом валюти, або Федеральною корпорацією страхування вкладів.

За останні двадцять п'ять років спостерігалось швидке зростання банківських холдингів. Зараз вони володіють практично всіма найбільшими банками (такими, як «Citicorp», «Chase Manhattan», «Bank of

America», «First National Bank of Chicago» і «Mellon Bank»), і більше 90% всіх комерційних банківських депозитів зберігають банки, що знаходяться у власності холдингових компаній.

П'ятьма найкрупнішими банківськими компаніями США є «Bank of America», «J.p. Morgan Chase & Co», «Citigroup», «Wells Fargo» і «Goldman Sachs» [4].

Таким чином, БХК дозволяють перед самостійними банками відносити: ширший спектр пропонованих послуг; підвищити прибутковість від операцій, знизити загальні ризики вкладень за рахунок їх диверсифікації; підвищити стійкість до банкрутства. З іншого боку, утворення і розширення холдингових компаній веде до монополізації ринку і тим самим до зниження конкуренції й завищення цін на продукти і послуги.

Список використаної літератури: 1. Дягилев А. Холдинги — продукт диктата делового оборота // Бизнес-адвокат, 1999. — №№ 23, 24. 2. Шиткина И. Основания установления холдинговых отношений. — М.: Дело Лтд, 1995. 3. Питер С. Роуз. Банковский менеджмент. — Пер. со 2-го англ. изд. — М.: Дело Лтд, 1995. 4. [Електронний ресурс]: <http://www.uefima.ru/stati/bankovskie-xoldingovye-kompanii-ssha.html>

УДК 336.713

© Гармаш В.В., 2014

© Онісіфорова В.Ю., 2014

*Гармаш В.В., студ.;
Наук. кер. Онісіфорова В.Ю., канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ БАНКУ»

Розглянуто поняття «міжнародна конкурентоспроможність банку», визначено її ключові складові та запропоновано авторське визначення поняття.

Ключові слова: банк, конкурентоспроможність, банківська система, національна конкурентоспроможність, міжнародна конкурентоспроможність.

У сучасному глобалізованому розвитку світової економіки одним з основних напрямків є глобалізація фінансових ринків. Вона передбачає активізацію інтеграційної взаємодії між окремими ринками країн та їхніх об'єднань, а також розвиток зв'язків між окремими сегментами фінансового ринку за рахунок створення нових фінансових інструментів. У цьому випадку існує необхідність забезпечення стабільного розвитку й конкурентоспроможності внутрішніх елементів національних фінансово-економічних систем. Разом із тим, важливим аспектом тенденції глобалізації є створення належних умов для ефективної інтеграції України в Європейський економічний простір, що передбачає всебічний розвиток фінансової системи країни, зокрема, реформування банківської системи, посилення її міжнародної конкурентоспроможності.

Економічний зміст конкурентоспроможності полягає у внутрішньому існуванні, що створює переваги для суб'єкта, зокрема, для конкурентної боротьби. Конкурентоспроможність властива всім елементам економічної системи, а також і банківській сфері.

Згідно з позицією О.Р.Волкова [1], в умовах інтернаціоналізації банківської справи під міжнародною конкуренцією варто розуміти процес суперництва банків-резидентів і іноземних банків на національних ринках. При цьому, міжнародна банківська конкуренція — це конкуренція між національними й іноземними банками на національних ринках. Міжнародна конкуренція проявляється у формі трансграничних операцій і операцій філій і дочірніх банків на національних ринках. Внутрішня банківська конкуренція — це конкуренція банків-резидентів на національному ринку.

Відтак, необхідно розрізняти національну (на національному ринку) і міжнародну (на іноземних ринках) конкурентоспроможність банку. Під національною конкурентоспроможністю розуміється здатність банків

окремих країн конкурувати з іноземними банками на національному ринку. На відміну від неї, міжнародна конкурентоспроможність складається в здатності національних банків конкурувати з іноземними банками на закордонних ринках.

Уточнення понятійного апарата конкуренції сприятиме підвищенню ефективності наукового аналізу конкурентоспроможності банківської системи України й окремих банків.

Тенденції розвитку міжнародної банківської конкуренції підсилюють погрозу втрати національними банками вигідних сегментів ринку й частини клієнтів у результаті перекладу значного обсягу їхніх операцій в іноземні банки.

Інтегрованість іноземного банку в національний ринок і, як наслідок, інтенсивність конкуренції можна встановити за низкою критеріїв: моделлю організації бізнесу, структурою і якістю клієнтської бази, обсягом і спектром надаваних послуг тощо.

Зовсім протилежною є думка Л.Гриценко та І.Боярко [2], які вважають, що конкурентоспроможність можна розглядати як динамічне поняття, яке характеризується зміною факторів її формування в часі.

Міжнародна конкурентоспроможність банківської системи — це здатність зберігати свої ринкові позиції в умовах активного впливу на банківський сектор фінансово-економічної політики інших країн і іноземного капіталу. Вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності банківської системи відрізняється особливою складністю у зв'язку з багатовекторністю її впливу на процеси соціально-економічного розвитку в країні [2].

Отже, на наш погляд, під міжнародною конкурентоспроможністю банку слід розуміти здатність окремого комерційного банку зберігати свої ринкові конкурентні позиції під впливом іноземного капіталу.

Список використаної літератури: 1. Волков О.Р. Конкуренция на российском банковском рынке и оценка конкурентоспособности банков: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит» / О.Р.Волков. — Москва, 2011. — 20 с. 2. Гриценко Л. Конкурентоспособность банковской системы в современных условиях развития глобализации / Л.Гриценко, І.Боярко [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.masters.donntu.edu.ua>

УДК 368.21/22

© Зюбан И.Ю., 2014

© Липилина С.В., 2014

*Зюбан И.Ю., студ.;
Научн. рук. Липилина С.В., доцент кафедры финансов,
Харьковский институт управления*

УСЛОВИЯ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ СТРАХОВЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

Оценивается и исследуется роль страхования в современных условиях; раскрывается сущность финансовой устойчивости страховщиков. Детально рассмотрены условия обеспечения финансовой устойчивости страхового рынка в современных условиях.

Ключевые слова: страхование, финансовая устойчивость, страховщики, страховой рынок.

В настоящее время финансовые проблемы хозяйствующих субъектов различных форм собственности достигли таких масштабов и остроты, что оказались постоянной темой для дискуссий экономистов, финансистов, политологов, а также специалистов в других областях. Несовершенство и нестабильность налоговой, кредитной, таможенной, инвестиционной политики, недостаточность бюджетного финансирования, растущая инфляция и т.п. спровоцировали возникновение проблем, существенно подрывающих как основы экономического воспроизводства, так и привычные условия жизнедеятельности общества.

В таких обстоятельствах особое значение придается финансовой устойчивости страховых организаций. Так как наличие страховой защиты стимулирует развитие рыночных отношений и деловой активности, то, несомненно, улучшается инвестиционный климат в стране. То есть любую деятельность сопровождает определенный риск, который необходимо учитывать, и именно эту потребность и призваны удовлетворять страховые компании. Действительно, за относительно небольшую плату страхователь может быть уверен, что при наступлении страхового случая страховщик возместит ему ущерб. Однако финансовой устойчивости страховых организаций и исследованию данной категории не уделялось должного внимания (в настоящее время нет единого понятийного аппарата, нет единой методики анализа финансовой устойчивости, что свидетельствует о сложности понимания данной категории). Все сказанное свидетельствует о продолжающейся актуальности избранной темы. Кроме того, методика анализа финансовой устойчивости предназначена больше для промышленных предприятий, специфичные черты страховой

деятельности, а именно особенности финансового потенциала страховщиков в расчет вообще не берутся. То есть в данном случае не придается значения финансовым ресурсам, используемым для проведения страховых операций и осуществления инвестиционной деятельности.

Таким образом, можно выделить определенные особенности страховой деятельности. Во-первых, это значительный разрыв между моментом получения страхового взноса и моментом страховых выплат. В данном случае, исходя из инвестиционной функции страхования, возникает не только возможность получения инвестиционного дохода, но и высокая ответственность за своевременный и полный возврат вложенных средств. Во-вторых, проблемы финансовой устойчивости, платежеспособности, ликвидности страховщика выступают на первый план ввиду выполнения своих обязательств перед страхователями, заключающихся в обязанности гарантирования страхового обеспечения при наступлении страхового случая.

Итак, финансовая устойчивость страховых организаций – это комплексное понятие, означающее превышение доходов над расходами; также это такое состояние финансовых ресурсов предприятия, их распределение и использование, которое гарантирует и обеспечивает развитие предприятия на основе роста прибыли и капитала при сохранении платежеспособности и кредитоспособности [3, С.108].

Страховой портфель страховщика состоит из объектов с примерно одинаковыми по стоимости рисками. То есть одним из условий обеспечения финансовой устойчивости страховых операций является выравнивание размеров страховых сумм, на которые застрахованы разные объекты. На обеспечение решения данной задачи направлено перестрахование, которое обеспечивает формирование сбалансированного страхового портфеля страховщика в соответствии с его финансовыми возможностями посредством выравнивания страховых сумм и принятых на страхование рисков [1, С.23].

Еще одним фактором обеспечения финансовой устойчивости является рентабельность страховых организаций. В свою очередь, рентабельность определяет рейтинг страховщика, его инвестиционную привлекательность. Но здесь надо помнить, что в силу специфичности характера своей деятельности страховые организации, которые не создают национального дохода, а только являются участниками в его перераспределении, не должны нарушать принципа эквивалентности взаимоотношений страхователя и страховщика. Поэтому в данном аспекте более корректно использовать в расчете отношение общей суммы прибыли за определенный период к совокупной сумме платежей за этот же временной период.

Можно предположить, что для решения проблемы в указанных аспектах предполагается укрепление финансовой устойчивости под

воздействием совокупности как общих положительных, так и отрицательных факторов.

К положительным факторам следует отнести:

- положительную динамику показателей прибыли и рентабельности страховщика. Очевидно (и закономерно), что рост прибыли способствует повышению финансовой устойчивости;

- обеспечение высокого удельного веса собственных источников средств в общей величине всех источников средств;

- достаточную величину страхового тарифа;

- отсутствие дебиторской и кредиторской задолженности (как по налоговым платежам, так и по оплате труда персонала);

- увеличение инвестиций, обеспечивающих дополнительный доход [2, С.31].

К показателям, отрицательно характеризующим финансовую устойчивость страховщика, относятся:

- несоответствие соблюдения нормативных соотношений между активами и принятыми страховыми обязательствами;

- неблагоприятное соотношение дебиторской и кредиторской задолженности (именно дебиторская задолженность, а не производственные запасы, служит нормальным источником погашения кредиторской задолженности). Указанное позволяет сделать вывод, что влияние как положительных, так и отрицательных факторов может как укреплять, так и снижать финансовую устойчивость страховщика [1, С.303].

Таким образом, можно сделать вывод, что с ужесточением требований к деятельности страховых компаний возрастает интерес к проблемам условий обеспечения финансовой устойчивости страховщиков, связанных с выполнением обязательств перед страхователями. Действительно, если наблюдается снижение финансовой устойчивости страховой организации, то вероятность ее банкротства возрастает, поэтому в подобных условиях возрастают роль и значение анализа не только финансовой устойчивости, но и (в общем) финансового состояния страховщика. Такой анализ необходим как для внутренних пользователей в части самооценки самих страховых организаций, анализа их дочерних организаций, филиалов, так и для внешних пользователей — коммерческих партнеров и банков.

Список использованной литературы: 1. Захарин С.В. Особенности инвестиционной привлекательности страхового рынка Украины // Украинская инвестиционная газета. — 2012. — № 7. — С. 23–24. 2. Романенко К. Развитие реального страхования в Украине // Бизнес. — 2011. — № 25. — С.31. 3. Шелехов К.В., Бігдаш В.Д. Страхування. — К.: Знання, 2008. — 412 с.

УДК 336.7(075.8)

© Леус А.Ю., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Леус А.Ю., студентка;
Наук. кер. Ліпіліна С.В., доцент кафедри фінансів,
Харківський інститут управління*

УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК КАПІТАЛУ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Статтю присвячено дослідженню структурних особливостей ринку капіталу в Україні, проаналізовано його основні показники та проблеми розвитку. Окреслено напрями й завдання побудови в Україні ефективно функціонуючого ринку капіталу.

Ключові слова: ринок капіталу, фондовий ринок, ринок банківських послуг, ефективна конкуренція.

На сьогодні в Україні проблема становлення повноцінно функціонуючого ринку капіталу, орієнтованого на задоволення потреб розширеного фінансування реального сектору, є особливо актуальною.

Мета даної статті полягає у дослідженні структурних особливостей ринку капіталу в Україні, зокрема таких його сегментів, як ринок цінних паперів і банківського кредитування; в окресленні на цій основі напрямів і завдань побудови в Україні ринку капіталу, що функціонує ефективно.

Зважаючи на структуру вітчизняного ринку капіталу, основну увагу приділимо розгляду двох ключових його сегментів: фондового ринку та ринку банківських послуг. Серед структурних особливостей торгівлі на вітчизняному фондовому ринку можна відмітити:

- часті й суттєві зміни співвідношення між часткою в загальному обсязі торгів корпоративних акцій і облігацій, що пов'язано як з динамікою процесів приватизації (перерозподілу власності), так і рівнем ризиків;
- вкрай малу частку акцій підприємств у біржовому списку;
- низьку частку інвестиційних сертифікатів у обсязі торгівлі та високу — у біржовому списку;
- позитивну динаміку розширення ринку похідних цінних паперів.

Фондовий ринок України дотепер залишається ареною перерозподілу власності, що обмежує виконання ним основної функції — забезпечення умов для безперешкодного руху і раціонального розподілу фінансових ресурсів.

Така ситуація викривлює процес ціноутворення: на ціну акцій більшою мірою впливає не стільки вартість (прибутковість) активів підприємства, скільки права власності, що надає володіння акціями [1, С.58].

У підсумку в Україні сформувався ринок капіталу, де:

- фондовий ринок — недостатньо ліквідний, інституційно нерозвинений, неструктурований і непрозорий;
- банківська система — недокапіталізована, з надмірно концентрованим кредитним портфелем, котрий орієнтований на кредитування високоприбуткових видів економічної діяльності;
- страховий ринок — недорозвинений, із низкою проблем.

Виправлення зазначених вад ринку капіталу в Україні потребує як поліпшення загальноекономічних умов, так і активізації участі держави у створенні передумов для ефективного спрацювання ринкових механізмів, у підтримці або безпосередньому створенні інститутів ринку за принципами та стандартами.

Процес розвитку ринку капіталу має відбуватися за такими основними напрямками: узгодження темпів розвитку фінансового і реального секторів економіки; проведення фундаментальної реформи чинної системи фінансового регулювання і контролю, вдосконалення механізмів підтримки НБУ фінансових інститутів у частині надання ліквідності й компенсаційного фінансування. Першочергової уваги потребують наступні підсистеми ринку капіталу:

- а) система корпоративного управління;
- б) система фінансової звітності;
- в) система оцінки й управління ризиками;
- г) нагляд і регулювання за тими установами і інститутами ринку, які здійснюють роботу з перенесення ризиків.

Участь держави у формуванні конкурентного ринку капіталу має базуватися на двох головних регулюючих процесах:

- управління конкуренцією між цінними паперами шляхом поширення альтернативних фінансових інструментів, що пропонуються урядом, банками, небанківськими фінансовими організаціями та установами;
- управління конкуренцією на кредитному ринку за рахунок становлення небанківських кредитних інститутів, розширення переліку інвестиційних інструментів і фінансових послуг, розвиток альтернативних систем кредиту, що полегшить вибір для індивідуальних інвесторів між послугами банківських і небанківських інститутів.

Вивільнення і спрямування зазначених ресурсів на вирішення проблем банківського сектору має підкорюватися завданню нарощування довгострокових ресурсів банківської системи, що потребує заходів за такими напрямками:

- розвитку механізмів рефінансування (передусім, довгострокового), збереження нульової норми резервування за довгостроковими зобов'язаннями банків;

- активний розвиток фінансових інструментів, котрі дозволяють реалізувати державні інвестиційні програми (інфраструктурні облігації) та механізми рефінансування цих облігацій;
- забезпечення рівності доступу до рефінансування всіх банків, незалежно від їх розміру;
- доповнення механізму довгострокового рефінансування обмеженнями на використання наданих коштів з метою виключення істотних інфляційних наслідків, а саме:
- надання рефінансування комерційним банкам під заставу векселів платоспроможних підприємств реального сектору економіки, насамперед, тих секторів, які здатні стати основою нового технологічного устрою;
- рефінансування валютних кредитів, виданих українськими банками українським компаніям на купівлю імпортованих технологій або обладнання;
- рефінансування частини валютних кредитів, виданих українськими банками фізичним особам, за умови використання наданих коштів на цілі капіталізації;
- рефінансування експортних кредитів, наданих вітчизняними банками.

Запорукою успішності державних заходів є дотримання таких принципів:

- передбачуваність на основі використання міжнародних стандартів за визнання можливості відхилення від них відповідно до національних особливостей;
- узгодженість між стратегією та практикою регулювання, тобто державні заходи мають здійснюватися у руслі загальної стратегії, але адекватно поточній ситуації;
- інформаційна відкритість та публічна зрозумілість, що базуються на регулярному оприлюдненні інформації;
- координування дій усіх органів державного управління і законодавчої влади, що мають повноваження у сфері регулювання ринку капіталу. Це дозволить вдосконалити законодавчу базу у напрямі створення кращих умов для ведення інвестиційного бізнесу;
- співробітництво з асоціаціями професійних дилерів у частині запровадження внутрішніх систем регулювання і корпоративної практики;
- постійне вдосконалення систем ризик — менеджменту та кризового менеджменту;
- тісне співробітництво з іншими державами, що дозволить підтримати баланс між внутрішнім та зовнішнім наглядом за функціонуванням ринку капіталу.

Реалізація регулюючих заходів за наведеними напрямками та принципами дозволить забезпечити:

- ефективний нагляд і регулювання ринку капіталу на основі загального принципу розподілу ресурсів адекватно розподілу ризиків;
- коректну оцінку ризикованості та дохідності окремих фінансових інструментів;
- стабільність фінансової системи та упередження кризових ситуацій;
- захист прав споживачів та інвесторів шляхом впровадження європейських законів, організації і впровадження професійних кодексів діяльності;
- захист фінансового ринку від проявів корупції та запобігання тіньовим схемам виведення капіталу з країни на основі використання системи відстеження, попередження і недопущення незаконних операцій;
- забезпечення дисципліни на ринку на основі підтримання його прозорості;
- підвищення кваліфікації та рівня професіоналізму учасників ринку капіталу [2, С.523].

Таким чином, система антикризових заходів НБУ набуде нової якості: пріоритетним завданням стане не просто виживання в умовах кризи, а й якісне оновлення ринку капіталу, а на основі інтеграції стратегій розвитку банківського сектору і ринку цінних паперів буде отримано синергійний ефект, який стане основою створення потужного ринку капіталу України.

Список використаної літератури: 1. Перспективы развития мировой экономики // Апрель 2011 World economic outlook (International Monetary Fund). Russian // Перспективы развития мировой экономики — [Washington, D.C.]: Междунар. Валют. Фонд, 2010. — С.1–217. 2. Савлук М.І., Мороз А.М., Лазенко І.М. Гроші та кредит. — К.: КНЕУ, 2006. — 744 с.

УДК 336.773

© Ментешинова О.В., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Ментешинова О.В., студентка;
Наук. кер. Ліпіліна С.В., доцент кафедри фінансів,
Харківський інститут управління*

ДІЯЛЬНІСТЬ КРЕДИТНИХ КОМПАНІЙ НА ФІНАНСОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

В умовах скорочення інвестиційних потоків, зниження з боку банків обсягів кредитування реального сектору економіки необхідно шукати нові шляхи для зростання інвестиційної активності. Сучасний інвестиційний клімат в Україні через низку причин не можна вважати сприятливим як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів. У зв'язку з цим заслуговує на увагу питання підвищення ролі небанківських кредитних установ у розвитку вітчизняної економіки.

Ключові слова: кредити, кредитні установи, кредитні компанії, банки, фінансовий ринок.

Сьогодні в Україні склалася ситуація, за якої небанківські кредитні установи ще не відіграють тієї позитивної ролі в економіці, якої від них можна було б очікувати, їх участь у фінансовому посередництві та підтримці розвитку малого та середнього бізнесу практично непомітна. Сектор небанківських кредитних установ в економіці України на сьогодні надто малий. А кредитні компанії, які виступають об'єктом дослідження в цій статті, взагалі знаходяться на етапі свого становлення, тому оцінити їх вплив досить ще складно.

Однак у майбутньому діяльність небанківських кредитних установ, зокрема, кредитних компаній, може відігравати вагомий роль у функціонуванні ринку фінансових послуг, оскільки вони є перспективними внутрішніми інвесторами, утворюють альтернативний банківському сектору сегмент, створюють альтернативні фінансові послуги, чим забезпечують розвиток конкурентного середовища на ринку кредитних ресурсів.

Метою статті є аналіз та систематизація матеріалів щодо функціонування кредитних компаній, визначення ролі та місця кредитних компаній на фінансовому ринку України, встановлення специфіки їх діяльності, порівняння з іншими кредитними установами: банками, кредитними, спілками та ломбардами.

Кредитні компанії — нове явище на фінансовому ринку України, оскільки початок їх створення пов'язаний з прийняттям Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [1]. У нормативно-правових документах, які регламентують діяльність кредитних компаній, вони мають назву «кредитні установи». На

наш погляд, наразі необхідно розмежовувати поняття «кредитні установи» — як сукупності усіх установ, що здійснюють кредитну діяльність, та поняття «кредитні компанії» — як окремого виду небанківських кредитних установ.

Відмітимо, що небанківські кредитні установи функціонують в сегменті ринку позичкових ресурсів, який часто не цікавить банки, тому такі установи є не стільки конкурентами банкам, а наслідком послідовного розвитку інфраструктури забезпечення підприємств фінансовими ресурсами. Небанківські кредитні установи мають такі спільні риси з банками:

- ✓ функціонують у тому ж самому секторі грошового ринку, що й банки, — у секторі опосередкованого фінансування;

- ✓ формуючи свої ресурси (пасиви), вони випускають, подібно до банків, боргові зобов'язання, які менш ліквідні, ніж зобов'язання банків, проте теж можуть реалізовуватися, як додатковий фінансовий інструмент, на ринку;

- ✓ розміщуючи свої ресурси в дохідні активи, вони купують боргові зобов'язання, створюючи, подібно до банків, власні вимоги до інших економічних суб'єктів, хоча ці вимоги менш ліквідні і більш ризиковані, ніж активи банків;

- ✓ їхня діяльність щодо створення зобов'язань і вимог ґрунтується на тих самих засадах, що й банківська діяльність: їх зобов'язання менші за розмірами, більш ліквідні та коротші за термінами, ніж власні вимоги, внаслідок чого їх платежі за зобов'язаннями менші, ніж надходження за вимогами, що створює базу для прибуткової діяльності. Перетворюючи одні зобов'язання на інші, вони, як і банки, забезпечують трансформацію руху грошового капіталу на ринку — трансформацію строкову, обсягову і просторову, а також трансформацію ризиків шляхом диверсифікації [3].

Окрім того, що небанківські кредитні установи відрізняються від банківських установ, вони також різняться між собою. Порівняємо кредитні компанії з іншими небанківськими кредитними установами, а саме: з кредитними спілками і ломбардами.

Кредитна спілка, на відміну від кредитної компанії, є неприбутковою організацією, заснованою на кооперативних засадах фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [2].

Кредитна компанія має право надавати фінансові послуги будь-яким особам, як фізичним так і юридичним, які відповідають необхідним вимогам, а кредитна спілка — лише членам кредитної спілки, які є фізичними особами і підпадають під поле членства, визначене в статуті кредитної спілки.

Додаткове залучення ресурсів, понад сформованого власного капіталу, відбувається по-різному. Так, кредитної спілкою активно залучаються внески (вклади) на депозитні рахунки від членів кредитної спілки, в межах установлених нормативів щодо зобов'язань. Кредитна компанія ж має певні

обмеження щодо використання такого фінансового інструменту, як депозит, для залучення заощаджень населення з метою формування ресурсної бази, на відміну від банків і кредитних спілок. Це обмеження виникло в результаті прийняття Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг» [4]. В ньому зазначено, що діяльність з прямого або опосередкованого залучення фінансових активів від фізичних осіб з зобов'язанням щодо наступного їх повернення (а це і є депозитна діяльність) не може суміщатись з наданням будь-яких фінансових послуг. Таким чином, заощадження населення не можуть бути активно використані в якості джерела інвестиційних ресурсів.

Кредитні компанії мають можливість додатково розширювати свою ресурсну базу шляхом використання фінансових інструментів фондового ринку, а саме емісії цінних паперів та отримання банківських кредитів.

Спільним для всіх небанківських кредитних установ є те, що законодавчим регулятором їхньої діяльності виступає Держфінпослуг, усі вони мають дотримуватися певних правил і вимог при реєстрації фінансової установи та ін.

Отже, діяльність небанківських кредитних установ має відігравати суттєву роль у функціонування ринку фінансових послуг. Вони, здійснюючи операцій з інвестування і залучення коштів, зменшують для учасників ринку витрати і відповідні ризики від проведення операцій з фінансовими активами. Без фінансових посередників не можуть реалізовуватися всі переваги існування ринку фінансових послуг. Кредитні компанії України перебувають на початковому етапі свого розвитку, здійснюють перші спроби віднайти власну нішу і закріпитись на кредитному ринку. Враховуючи кількість банків і кредитних спілок, можна стверджувати, що конкуренція на кредитному ринку досить велика, тому кредитним компаніям треба чітко визначити сегмент ринку, на якому вони будуть надавати послуги з кредитування. На нашу думку, такими напрямками можуть бути кредитування малого та середнього бізнесу, так зване мікрокредитування та кредитування населення. Адже малий і середній бізнес почали відігравати формоутворюючу роль в ринкових відносинах вже на сучасних етапах індустріального й постіндустріального розвитку економічних систем.

Список використаної літератури: 1. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 12.07.2001 № 2664-III. 2. Закон України «Про кредитні спілки» від 20.12.2001 № 2908-III (остання редакція від 29.01.2006). 3. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Ліцензійних умови провадження діяльності з надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів кредитними установами» від 18.10.2005 № 4802 (із змінами та доповненнями). 4. Розпорядження Держфінпослуг «Про затвердження Положення про встановлення обмежень на суміщення діяльності фінансових установ з надання певних видів фінансових послуг від 27.07.2004 № 933/9532.

УДК 336.7(075.8)

© Логошенко О.О., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Логошенко О.О., студентка Коледжу
управління та інформаційних технологій ХІУ;
Наук. кер. Ліпіліна С.В., доцент кафедри фінансів,
Харківський інститут управління*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Розглянуто становлення та розвиток сучасного ринку цінних паперів, проблеми фондового ринку та шляхи їх вирішення. Визначений подальший розвиток ринку цінних паперів.

Ключові слова: ринок цінних паперів, акція, емітент, капітал, фондовий ринок.

У сучасній економіці ринок цінних паперів є найважливішою складовою, яка забезпечує ефективне функціонування всього ринкового механізму. Ринок цінних паперів, як сегмент фінансового ринку, виконує функції акумуляції та переміщення капіталу від інвесторів до виробництва, забезпечує ефективне використання інвестиційних ресурсів. В умовах високих ставок на кредитному ринку ринок цінних паперів є дієвим механізмом, що спрямовує інвестиційний капітал у виробничу та соціальну сфери. Тому актуальним є дослідження перспектив розвитку фондового ринку нашої країни.

Формування і розвиток ринку цінних паперів — це об'єктивний процес, покликаний сприяти розширенню ринкових відносин, виробництва, інтеграції України в систему світових ринків капіталу [1, С.57].

Фондовий ринок України формується вже протягом двадцяти років, спираючись, як на основу, на світовий досвід. Першим кроком у напрямку його становлення стало прийняття у 1991 р. Закону України «Про цінні папери й фондову біржу». Наступним етапом розвитку було створення у 1995 р. Державної комісії з цінних паперів і фондового ринку (ДКЦПФР) — органу, який виконував функції координації щодо здійснення єдиної державної політики з регулювання складових національного ринку цінних паперів [2]. У 2006 р. було прийнято новий Закон України «Про цінні папери й фондовий ринок» [3], а у 2011 р. цей орган було перейменовано у Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку [4].

За період функціонування фондового ринку України вдалося досягти певних позитивних результатів. Зокрема, активно розвивається нормативно-правова база, не припиняється розвиток інфраструктури, запроваджено системи моніторингу та розкриття інформації, вдосконалено систему захисту прав інвесторів, підвищується рівень знань населення щодо роботи

фондового ринку. Також завдяки широкому світовому використанню новітніх інформаційних і фінансових технологій, на фондовому ринку розроблено систему електронної подачі звітності емітентів цінних паперів та створено єдину інформаційну базу даних емітентів [2].

Незважаючи на позитивні тенденції розвитку, фондовий ринок України сьогодні є одним із найслабших елементів вітчизняної фінансової системи, що зумовлено не тільки наслідками глобальної фінансово-економічної кризи, а й інертністю розвитку та різноспрямованістю завдань, які він вирішує. Для пожвавлення вітчизняного фондового ринку необхідно створити умови, щоб українські підприємства змогли залучати новий реальний капітал [5, С.215].

Для досягнення остаточної інтеграції ринку цінних паперів України у міжнародний ринок цінних паперів існують значні проблеми, зокрема, його нерезидентський характер. За неофіційними даними, майже 90% акцій, що циркулюють на фондовому ринку України, належать іноземцям. Пояснити такий стан справ можна, зокрема, тим, що в українських інвестиційних фондів недостатньо грошей, щоб вкладати їх у цінні папери. Недержавні пенсійні фонди теж поки що слабкі. До того ж більшість українських компаній (не кажучи про пересічних громадян) не розуміють, як працює цей ринок, вважають його непривабливим або ж просто не довіряють йому свої кошти [6, С.98].

Проте сьогодні Україна продовжує активний рух у напрямі інтеграції до міжнародного та європейського фінансового простору, взявши за основу євроконтинентальну модель розвитку фінансового ринку. Огляд основних тенденцій на ринку цінних паперів свідчить про його розвиток, однак можна виділити і ряд напрямів, робота над якими сприяла б подальшому удосконаленню цього фінансового інституту:

- 1) підвищення конкурентоспроможності фондового ринку шляхом впровадження міжнародних стандартів;
- 2) трансформація системи податкового навантаження як вектор стимулювання розвитку ринку цінних паперів;
- 3) формування дієвої законодавчої бази;
- 4) ефективне корпоративне управління в умовах діючої економіки [6, С.101].

Для вирішення проблемних питань і стимулювання подальшого розвитку ринку Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку було розроблено проект розвитку фондового ринку на 2011–2015 рр., в якому окреслені такі завдання:

1. Збільшення капіталізації, ліквідності та прозорості фондового ринку.
2. Удосконалення ринкової інфраструктури та забезпечення її надійного і ефективного функціонування.
3. Удосконалення механізмів державного регулювання, нагляду на фондовому ринку та захисту прав інвесторів.
4. Заохочення подальшого розвитку фондового ринку України [7].

Отже, розвиток фондового ринку сьогодні є одним із найактуальніших завдань для становлення української економіки, тим паче що все ж таки існують недоліки та проблеми в його управлінні, функціонуванні, законодавстві.

На наш погляд, досягти позитивних змін на фондовому ринку значною мірою вдасться за рахунок зусиль відповідних державних органів. Разом із цим не слід забувати, що держава може лише коригувати напрямки розвитку фондового ринку, а його стан та перспективи залежать виключно від діяльності суб'єктів господарювання. Ліквідний, надійний та прозорий фондовий ринок має забезпечити реалізацію національних інтересів України, сприяти зміцненню економічного суверенітету.

Таким чином, основними напрямками покращення функціонування та розвитку фондового ринку України є:

- 1) забезпечення функціонування ефективного ринку цінних паперів;
- 2) систематичне проведення роз'яснювальної роботи серед населення про переваги вкладання заощаджень до фондового ринку та забезпечення позитивного ставлення до його діяльності;
- 3) вдосконалення механізму набуття права власності на цінні папери;
- 4) зміна форми приватизації державних підприємств шляхом IPO (або інших інструментів організованої біржі) для найбільш максимального залученої суми виручених коштів;
- 5) подальший розвиток технологій інтернет-трейдингу;
- 6) взаємна інтеграція фондових бірж;
- 7) розробка регіональних та загальнодержавної програм розвитку та підтримки фондових бірж із урахуванням особливостей економіки України.

Сподіваємось, що впровадження цих дій створить умови для активного залучення на фондовий ринок коштів населення, суб'єктів господарювання як всередині країни, так і за її межами.

Список використаної літератури: 1. *Ліпільна С.В.* Виникнення і розвиток ринку цінних паперів // Бізнес-Інформ. — 1998. — № 2. — С.57–59. 2. Звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2009 рік. — 2011. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ssmc.gov.ua 3. Закон України «Про цінні папери й фондовий ринок». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3480-15 4. Указ Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку». — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011 5. *Шкодін І.В.* Динаміка розвитку фондового ринку України // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 5. — С.214–221. 6. *Чернишук В.Р.* Розвиток фондового ринку: проблеми й перспективи. // Фінанси України. — 2008. — № 8. — С.96–103. 7. Проект програми розвитку фондового ринку України на 2011–2015 роки. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.ssmc.gov.ua

УДК 351.72.07:336.14

© Решетняк Ю.А., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Решетняк Ю.А., студ.;
Наук. кер. Ліпіліна С.В., доцент,
Харківський інститут управління*

ОСОБЛИВОСТІ КАЗНАЧЕЙСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗА ВИДАТКАМИ ТА НАПРЯМИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

Розглянуто роль казначейства для місцевих бюджетів, казначейське обслуговування бюджетних коштів, стадії виконання бюджету за видатками, завдання та функціонування органів Державного казначейства в процесі обслуговування місцевих бюджетів, проблеми казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками та шляхи їх вирішення.

Ключові слова: казначейство, Державна казначейська служба України (ДКСУ), бюджет, кошти, місцеві бюджети, фінансові ресурси.

Питання прозорості бюджетного процесу, ефективності використання наявних фінансових ресурсів та цільового спрямування бюджетних коштів місцевих бюджетів набувають особливої актуальності в умовах запровадження нових норм бюджетного законодавства, які сприяють більш ефективному використанню коштів бюджетів на виконання власних повноважень органами місцевого самоврядування [1].

Так, саме з місцевих бюджетів через казначейства здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації; також фінансуються різноманітні молодіжні програми, видатки по упорядкуванню населених пунктів. Саме з місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення населення [2].

Донедавна місцевим бюджетам були притаманні хронічне перефінансування одних статей видатків та недофінансування інших, постійне накопичення кредиторської заборгованості, значні зловживання при проведенні фінансових операцій з коштами бюджетів та їх нецільове використання. У зв'язку з цим виникла потреба прийняти рішення щодо необхідності переведення на казначейське обслуговування касових операцій місцевих бюджетів [3].

Казначейське обслуговування бюджетних коштів здійснюється відповідно до ст. 43, 78 Бюджетного кодексу України [4]. Державна казначейська служба України (ДКСУ) забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів на основі ведення єдиного казначейського рахунку, відкритого у Національному банку України. Основні завдання та функції Казначейства України визначені Положенням про Державну казначейську службу України, затвердженим указом Президента України № 460 від 13.04.2011 року [5].

Статтею 46 Бюджетного Кодексу визначені такі стадії виконання бюджету за видатками:

- ✓ встановлення бюджетних асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на основі та в межах затвердженого розпису бюджету;
- ✓ затвердження кошторисів, паспортів бюджетних програм (у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі), а також порядків використання бюджетних коштів;
- ✓ взяття бюджетних зобов'язань;
- ✓ отримання товарів, робіт і послуг;
- ✓ здійснення платежів відповідно до взятих бюджетних зобов'язань;
- ✓ використання товарів, робіт і послуг для виконання заходів бюджетних програм;
- ✓ повернення кредитів до бюджету (щодо кредитування бюджету).

Казначейство України відповідає за казначейське обслуговування місцевих бюджетів за видатками, контролює дотримання Єдиних правил обліку та звітності при виконанні бюджетів, спрямування коштів за цільовим направленням, в межах своїх повноважень забезпечує організацію та координацію діяльності головних бухгалтерів бюджетних установ та контроль за виконанням ними своїх повноважень шляхом оцінки їх діяльності [1].

Повноваження органів Державного казначейства в частині обслуговування операцій місцевих бюджетів за видатками зосереджуються на посиленні контролю за рухом коштів місцевих бюджетів, своєчасному запобіганні їх нецільового використання та впровадженні нових засад управління бюджетними зобов'язаннями.

Здійснення фінансових операцій за видатками місцевих бюджетів при казначейському обслуговуванні має такі особливості:

- ✓ усі кошти місцевих бюджетів накопичуються на рахунках, що відкриваються в територіальних відділеннях Державного казначейства на ім'я розпорядників коштів місцевих бюджетів;
- ✓ розпорядники бюджетних коштів позбавлені можливості отримувати бюджетне фінансування на банківські рахунки і самостійно вирішувати питання доцільності та обсягу використання наявних державних коштів;
- ✓ оплату видатків виконують органи Державного казначейства після одержання від розпорядників коштів розрахункових документів;
- ✓ органи Державного казначейства здійснюють контроль за відповідністю касових видатків розпорядників коштів напрямам та обсягу встановлених бюджетних призначень, виділенням асигнуванням та прийнятим зобов'язанням;
- ✓ органи Державного казначейства здійснюють платіж на користь суб'єктів господарської діяльності, які виконали роботи або надали послуги бюджетним установам [3].

Основним завданням органів Державного казначейства в процесі обслуговування місцевих бюджетів є сприяння виконанню бюджетної політики місцевого самоврядування та здійсненні ефективного управління коштами місцевих бюджетів. Це завдання має бути реалізованим через створення оптимальної системи оперативного управління місцевими фінансами і забезпечення своєчасних розрахунків за зобов'язаннями місцевих органів влади та розв'язання проблеми короткострокової незбалансованості місцевих бюджетів (покриття касових розривів) [6].

Функціонування казначейської системи за видатками місцевих бюджетів полягає в забезпечення того, щоб усі трансакції з бюджетними коштами були належно санкціоновані, задокументовані, зареєстровані в інформаційній системі і, головне, не перевищували обсягів встановлених бюджетних призначень та відповідали їм.

Однак казначейське обслуговування місцевих бюджетів за видатками має низку проблем, а саме:

1) недосконала організація планування видатків місцевих бюджетів — проблема додаткового фінансування, тимчасової нестачі грошових коштів, яка виникає перед місцевими бюджетами, та покладення на органи Державного казначейства покриття касових розривів у процесі управління грошовими потоками місцевих бюджетів;

2) нестабільність законодавства в Україні, оскільки в разі зміни нормативів казначейство змушене коригувати і доопрацьовувати методологічну та програмно-технічну базу кардинально й оперативно [7];

3) погіршення платіжної дисципліни — бюджети минулих років не були завчасно подані на розгляд і, відповідно, не були затверджені Верховною Радою України у визначені терміни згідно з чинним законодавством [2];

4) проблеми у використанні програмного забезпечення. Органи Казначейства використовують програмний продукт АС «Казна-В», а розпорядники коштів — інші програмні продукти, що унеможлиблює трансформацію звітності розпорядників коштів у затверджені форми звітності Казначейства та потребує додаткових затрат праці [1].

Наявні проблеми потребують якісних шляхів вирішення. На підставі аналізу перелічених вище проблем можна виділити такі головні напрями вдосконалення казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками:

1. Використання тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на рахунках Державного казначейства замість залучення кредитів на банківському ринку, як це прийнято в усьому світі, для вирішення проблеми додаткового фінансування та тимчасової нестачі грошових коштів. Саме функція процесу управління грошовими потоками повинна забезпечувати оптимізацію здійснення платежів з видатків у межах асигнувань, передбачених місцевими бюджетами [3].

2. Підвищення відповідальності розпорядників і одержувачів бюджетних коштів щодо недопущення ними порушень бюджетного законодавства в процесі здійснення видатків [1].

3. Підвищення оперативності в роботі органів Державного казначейства шляхом виділення додаткових асигнувань на покращення матеріально-технічної бази.

4. Заміна та модернізація застарілих операційних систем і технологічної інфраструктури інформаційно-аналітичного забезпечення органів ДКСУ, оскільки є ризики втрати інформаційних та матеріально-технічних ресурсів, що перешкоджає вчасному виконанню місцевих бюджетів і створює загрозу функціонуванню системи ДКСУ загалом [7].

5. Підвищення рівня професійної підготовки працівників органів Казначейства України, розпорядників і одержувачів бюджетних коштів та інших учасників бюджетного процесу шляхом проведення семінарів з вивчення та роз'яснення нормативно — правової бази з питань казначейського обслуговування бюджетних коштів.

6. Запровадження єдиного програмного забезпечення в органах Казначейства України та у розпорядників і одержувачів бюджетних коштів та зведення до мінімуму операцій, які здійснюються в ручному режимі [1].

Отже, Державна казначейська служба України є одним з найважливіших органів у структурі управління фінансами, а також державного контролю за ними. У процесі казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками ДКСУ здійснює комплекс організаційних процедур щодо забезпечення обліку видаткових операцій, здійснення контролю за ефективним використанням та цільовим спрямуванням бюджетних коштів та формування фінансової звітності про виконання бюджетів.

Казначейське обслуговування видатків місцевих бюджетів є необхідним елементом структурної перебудови наявних у суспільстві відносин між суб'єктами фінансової діяльності. На основі казначейського механізму виконання видатків місцевих бюджетів, які безпосередньо пов'язані з інтересами широких верств населення й суттєво впливають на загальні соціальні процеси в державі, досягається максимально ефективне використання фінансів в інтересах усіх членів суспільства

Список використаної літератури: 1. Розум'як А.П. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів за видатками. — 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=56361> 2. Лютик О.М., Стороцьук М.І. Особливості казначейського обслуговування видаткової частини місцевих бюджетів // Вісник. Наука і практика [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1790> 3. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: Навч. посібн. — 2010 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.ws/14200327/finans/osnovni_polozhennya_kaznacheyskogo_obsługovuvannya_mistsevih_byudzhativ_vidatkami 4. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> 5. Указ Президента України «Про Положення про Державну казначейську службу України» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/460/2011> 6. Попова Л.М. Казначейська справа: Навч. посібн. — 2011 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://libfree.com/152171343_finansiosnovni_polozhennya_kaznacheyskogo_obsługovuvannya_mistsevih_byudzhativ_vidatkami.html 7. Нів'євська К.Г. Особливості казначейського обслуговування місцевих бюджетів. — 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1111>

УДК 336.717(075.8)

© Логошенко О.О., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Логошенко О.О., студентка Коледжу
управління та інформаційних технологій ХІУ;
Наук. кер. Ліпіліна С.В., доцент,
Харківський інститут управління*

ОРГАНІЗАЦІЯ КРЕДИТНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ БАНКУ

Розглянуто процес та основні етапи кредитного обслуговування клієнтів банку. Зазначено вимоги, яких має дотримуватися клієнт банку для отримання кредиту, зобов'язання і завдання, що їх повинні виконувати працівники банку протягом всіх етапів кредитного обслуговування клієнтів свого банку.

Ключові слова: кредит, клієнт, банк, кредитування, договір.

Однією з найважливіших функцій банків, як спеціалізованих кредитних установ, є кредитування їх клієнтів. Банківський кредит – це необхідний інструмент стимулювання народного господарства. Банківські кредити сприяють появі нових підприємств, збільшенню кількості робочих місць, будівництву об'єктів соціального та культурного призначення, а також забезпечують економічну стабільність. Тому з'ясування організації процесу кредитного обслуговування клієнтів банку є важливим і актуальним як для банків (кредиторів), так і їх клієнтів (позичальників).

Організація кредитних відносин банку з клієнтами визначається багатьма факторами, до яких належать: стратегія і тактика банку; визначення основних завдань та етапів кредитного процесу, його структурування; кваліфікація, обов'язки та функції банківських працівників; розмір статутного та власного капіталу; кредитна політику банку тощо.

Питанням щодо формування системи організації кредитного обслуговування клієнтів займалися багато науковців, серед яких: У.В.Владичин, В.Я.Вовк, О.К.Коваленко, М.О.Мацелик, О.Я.Стойко. Українські вчені не мають єдиної думки щодо кількості та суті етапів кредитування. Деякі з них виділяють 4 етапи, інші, конкретизуючи, вказують більшу кількість, аж до 14 етапів [1; 2; 3].

Кредитне обслуговування клієнтів банку, як і процес банківського кредитування в цілому, можна охарактеризувати як комплекс дій, пов'язаних з оформленням, видачею, обслуговуванням та погашенням кредиту.

Тому, на мою думку, краще розкрити загальний процес кредитування, поділивши його на чотири основні етапи, кожний з яких забезпечує розв'язання конкретних завдань, а в сукупності — спрямовані на

досягнення мети банківського кредитування — отримання банком прибутку з однієї сторони, та надання фінансової допомоги позичальнику з іншої (рис. 1).

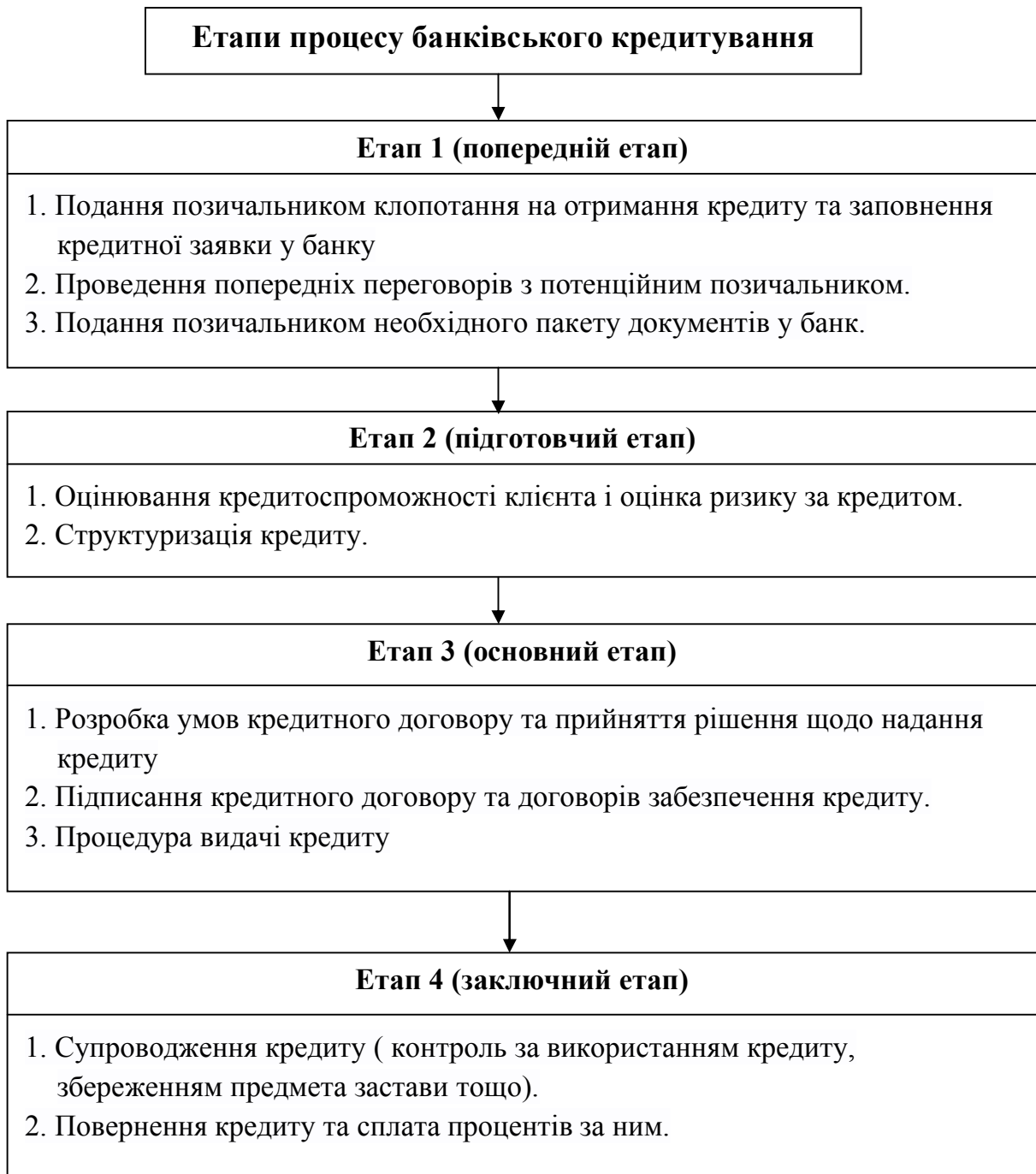

Рис. 1 — Основні етапи процесу банківського кредитування [4]

На попередньому етапі процесу банківського кредитування відбувається залучення клієнта і первинний контакт з позичальником, оцінюються сильні й слабкі сторони майбутнього позичальника та об'єкта кредитування. На цьому етапі позичальник звертається до банківської установи з обґрунтованим клопотанням (зверненням) на одержання

кредиту, в якому міститься прохання щодо надання банком кредиту, зазначаються сума, вид, цільове призначення кредиту, строк користування кредитом, забезпечення та максимальна процентна ставка.

Після розгляду кредитної заявки кредитний працівник проводить попередню бесіду (інтерв'ю), яка допомагає з'ясувати важливі деталі кредитування, сформулювати висновок про позичальника (скласти свого роду психологічний портрет позичальника), оцінити професійну підготовку керівників підприємства, визначити перспективи його розвитку [1].

Після проведення попередніх переговорів клієнт надає визначений банком перелік документів. Найчастіше, крім заявки, він містить: статутні та інші засновницькі документи, бухгалтерський баланс та фінансовий звіт на останню звітну дату, контракти або копії контрактів, техніко-економічне обґрунтування необхідності кредиту, бізнес-план тощо.

На першому етапі кредитний працівник має прийняти рішення щодо продовження роботи з кредитною заявкою цього позичальника, чи вже на цьому етапі відмовити йому у видачі кредиту. Якщо пропозиції клієнта не відповідають принципам політики та стратегії банку у сфері кредитування, то кредитна заявка має бути відхилена і повернена разом із пакетом документів, що до неї додається.

На підготовчому етапі процесу кредитування визначаються кредитоспроможність клієнта і оцінка ризику за кредитом. Спеціаліст відділу ризик-менеджменту здійснює обстеження фінансового стану клієнта, оцінює ризики кредитної операції на підставі різних джерел інформації (надана позичальником документація, відомості з архіву банку, статистичні дані та інші матеріали, отримані службою банківської безпеки у процесі збирання інформації про потенційного позичальника).

Основними критеріями оцінювання кредитоспроможності може бути:

- ✓ репутація позичальника: кваліфікація, здібності керівника, дотримання ділової етики, договірної та платіжної дисципліни, своєчасність погашення раніше виданих кредитів та інших зобов'язань;

- ✓ фінансовий стан позичальника: забезпеченість фінансовими ресурсами, ефективність використання фондів, рентабельність та ліквідність його балансу;

- ✓ аналіз господарської діяльності позичальника тощо.

Також, на цьому етапі процесу кредитування за умови позитивного для позичальника закінчення вивчення кредитоспроможності та оцінювання ризику здійснюється структуризація кредиту, тобто визначення основних параметрів кредитної угоди: вид кредиту; спосіб видачі кредиту; оптимальний строк кредитування; сума кредиту; вартість (ціна) кредиту, що складається з процентної ставки, комісії за видачу та оформлення кредиту й інших елементів; спосіб погашення кредиту; вид забезпечення (застава рухомого і нерухомого майна, гарантія, порука, страхування тощо) [1].

Після закінчення роботи щодо структуризації кредиту кредитний працівник банку переходить до наступного — основного — етапу кредитного процесу і приступає до переговорів про складання кредитної угоди з клієнтом. При цьому клієнта ознайомлюють з умовами майбутньої кредитної операції. Ці пропозиції можуть суттєво відрізнятися від умов, що містяться в кредитній заявці клієнта. Зближення позицій банку і клієнта та досягнення компромісу є кінцевою метою переговорів.

Далі здійснюється оформлення кредитної документації: підписання кредитної угоди представником керівництва банківської установи та клієнтом, укладання договору, забезпечення виконання обов'язків позичальника за кредитним договором (договір застави, поруки, гарантії, страхування).

Усі документи щодо видачі кредиту і його забезпечення формуються в кредитну справу, яка має зберігатися в сейфі банку.

Після підписання кредитної угоди працівник кредитного відділу оформляє бухгалтерські документи, які містять вказівки щодо відкриття позикового рахунку та видачі кредиту.

На заключному етапі здійснюється супроводження кредиту. Контроль за своєчасним та повним поверненням кредиту і виплатою процентів є важливим етапом процесу кредитування. Він здійснюється систематично шляхом проведення аналізу кредитного портфеля банку, оцінювання стану кредитів, проведення аудиторських перевірок.

Банк здійснює контроль як за цільовим використанням кредитних коштів, так і за збереженням майна, наданого у забезпечення. За невиконання або неналежне виконання прийнятих на себе згідно з кредитним договором зобов'язань винна сторона відшкодовує іншій стороні всі заподіяні останній у зв'язку з цим збитки, а також сплачує штрафи, пеню, неустойки, передбачені умовами кредитного договору. Повне повернення кредиту з процентами і закриття кредитної справи є останнім етапом кредитного процесу [4].

Отже, процес банківського кредитування включає в себе сукупність взаємозв'язків позичальника і банку з приводу здійснення кредитної операції. Саме від правильної організації процесу кредитування у банку та розподілу повноважень між відповідними службами та підрозділами банківської установи залежить ефективність прийняття рішення щодо надання кредиту клієнтові банку, що сприятиме мінімізації ризиків кредитної діяльності банківської установи у цілому.

Список використаної літератури: 1. *Владичин У.В.* Банківське кредитування: Навч. посіб. — 2008. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1209081045709/bankivska_sprava/protses_bankivskogo_kredituvannya_yogo_organizatsiya 2. *Коваленко О.К.* Банківські операції: Навч. посіб. — 2006. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://books.br.com.ua/4744> 3. *Вовк В.Я., Хмеленко О.В.* Кредитування і контроль: Навч. посіб. — 2008. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/1056041241516/bankivska_sprava/organizatsiya_bankivskogo_kredituvannya 4. *Круш П.В.* Гроші та кредит: Навч. посіб. — 2010. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://pidruchniki.ws/16850303/finansi_bankivskiy_kredit

УДК

© Трофімова Н.А., 2014

© Шаповалова Л.М., 2014

*Трофімова Н.А., студентка;
Наук. кер. Шаповалова Л.М., старший викладач,
Харківський інститут управління*

ОРЕНДА ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ — ШЛЯХ ДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКОНОМІКИ

Дана стаття присвячена визначенню ролі орендних операцій в стабілізації виробничої сфери народного господарства України під час фінансової кризи та становлення ринкових відносин, коли обмежені фінансові можливості підприємств для придбання засобів виробництва.

Ключові слова: самофінансування, лізинг, норми амортизації підприємницька діяльність, операційна оренда, фінансова оренда.

Розвиток ринкових відносин в Україні вимагає від підприємств, незалежно від форм власності, знаходити і впроваджувати нові види підприємницької діяльності. А це дає можливість порівняно швидко досягти успіхів у зміцненні своїх позицій на ринку, перемогти конкурентів.

Оскільки найгострішою проблемою для наших підприємницьких структур є джерела фінансування, підприємства можуть скористатись новою формою підприємницької діяльності — лізингом.

Єдиного визначення поняття «лізинг» у науковій літературі немає. Наведемо кілька визначень, які використовуються у світовій практиці.

Так, у Великій Британії — лізинг — це всі види оренди, але останній часом увага концентрується на промисловій оренді — лізингу;

Німеччина — форма довгострокового фінансування за рахунок залучення коштів зі сторони;

Японія — придбання лізинговими компаніями машин і обладнання, які будь-яка корпорація може взяти у них в оренду. Важливе значення має посередник.

Франція — передача в користування на довгий строк доходного майна, яке має значення для споживача. Тобто увага акцентується на тривалості лізингу, щоб відрізнити його від короткострокового прокату і безстрокових видів оренди, які використовуються в деяких країнах;

Угорщина — це договір, згідно з яким одна із сторін наділяє іншу правом використання обладнання — в основному на певний час за разову або систематичну плату.

Україна — це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає у наданні лізингоодержувачу у виключне користування на визначений строк власного майна лізингодавця або придбані лізингодавцем за дорученням і

погодження з лізингоодержувачем у продавця майна та передачі його у виключне користування лізингоодержувачу на визначений строк, за умовами сплати лізингоодержувачем лізингових платежів.

Таким чином, лізинг — це особлива форма оренди, пов'язана з передачею у користування машин, устаткування, іншим матеріальних засобів і майна.

Лізинг зародився у США у 1952 р., коли компанія «Юнайтед Стейтс лізинг корпорейшен» організувала перше спеціальне лізингове товариство. Останнім часом лізинг набув значного поширення. В оренду здають значно всі види промислового обладнання, а також нерухоме майно (склади, адміністративні споруди і т. ін.).

Лізингові послуги викликані об'єктивною необхідністю, пов'язаною з рядом факторів загальноекономічного розвитку. За останні десятиріччя створено нові складні та високопродуктивні машини та обладнання, експлуатація яких потребує спеціальної підготовки та ґрунтових знань.

Вартість такої техніки значно зросла, тому малі та середні підприємства не в змозі купувати її. Потрібно також врахувати і темпи морального старіння сучасної техніки, що вимагає її періодичну заміну. В зв'язку з цим росте значення послуг, які забезпечують найвищу продуктивність нової техніки.

Особливість лізингу — розділення функцій власності тобто відокремлення майна від права володіння ним. Це дає можливість підприємницьким структурам реорганізовувати і налагоджувати виробництво, не витрачаючи кошти (часто обмежені) на придбання власної техніки, а тільки оплачувати на умовах тимчасової оренди.

Підприємства, які використовують лізинг у своїй діяльності можуть обходитись без банківських кредитів, нагромаджуючи власні кошти для самофінансування, що важливо при становленні бізнесу.

Лізинг досить привабливий для малих підприємств особливо на початковому етапі становлення. Крім того, він дає можливість провести реконструкцію виробництва, не витрачаючи значних коштів.

Лізинг відкриває орендареві доступ до нової техніки, технологій, дає змогу оперативнo замінити застарілі зразки техніки на прогресивне устаткування. Тобто лізинг допомагає вижити в умовах ринкової економіки не тільки малим підприємствам, а й великим.

Головна перешкода на шляху розвитку підприємництва у малому бізнесі — це нестача чи відсутність фінансових коштів, щоб розпочати або закріпити свою справу. Банківський позиковий капітал з різних причин бути недосяжним для малих підприємств і тоді підприємці звертаються до лізингу, що стає економічною базою становлення і розвитку їх підприємницької діяльності.

Лізинг — здача в оренду на тривалий строк майна довгострокового користування, основного капіталу: устаткування, транспортних засобів тощо. Лізинг — така форма оренди, котра передбачає наявність

посередника-орендодавця між тим, хто виробляє товари і тим, хто їх орендує (наприклад, лізингова компанія)

Лізинг виникає за умов, коли підприємець не в змозі придбати, скажімо, обладнання у виробника (відсутність фінансових чи будь-яких можливостей) і змушений його орендувати у лізинг-посередника. Протягом дії договору про лізинг, орендатор сплачує орендодавцю повну вартість взятого в оренду майна. Тому лізинг можна розглянути як різновид довгострокового кредиту, який надається у вигляді майна і сплачується орендарем поступово протягом певного проміжку часу.

Лізинг — це комплекс майнових відносин, що виникають у зв'язку з придбанням майна у власність і передачею його у тимчасове користування за встановлену плату; це форма кредитної операції, коли один суб'єкт передає іншому в користування майно на певний строк і за плату. При цьому лізинг передбачає здачу майна в користування в натуральній формі.

Особливості лізингу. Лізинг досить складне економічне явище. Окремі види лізингу нагадують оренду з викупом, продаж у розстрочку чи прокат. Але характерною ознакою лізингу є те, що в ньому поєднуються операції купівлі-продажу і оренди, кредиту й інвестування.

Лізинг відрізняється від прямої оренди тим, що:

- ✓ коли орендодавець здає в оренду своє майно, то лізингодавець перед передачею майна в оренду повинен придбати його у виробника або іншого власника (досить часто — за вибором майбутнього лізингоодержувачу);

- ✓ лізингові платежі (на відміну від оренди) визначаються нормами амортизації.

Умови сплати їх є значно гнучкіші, ніж при оренді державного майна. При фінансовому лізингу термін договору наближається до строку повної амортизації майна. Після закінчення договору майно передається лізингоодержувачу або викуповується ним за залишковою вартістю. Договори лізингу (на відміну від прокату) укладаються на досить тривалий час. При прокаті вид орендованого майна пропонує власник; при лізингу його обирає лізингоодержувач. У прокат надаються речі без тримання орендарем прибутку від них; при лізингу — основні засоби, призначені для виробництва продукції чи надання послуг.

На відміну від учасників договорів оренди, для лізингодавців та лізингоодержувачів передбачені значні податкові пільги.

Лізинг надає певні переваги орендарям-підприємцям малого бізнесу:

- ✓ спрощені схеми забезпечення і менш жорсткі вимоги полегшують отримати орендний кредит, ніж позички банку;

- ✓ доступність, а іноді єдина можливість придбати устаткування чи інше майно для підприємницької діяльності;

- ✓ зручність, оскільки підприємець може його отримати швидше і за спрощеною схемою без додаткового забезпечення, як це має місце у банківській позичці;

✓ менша вартість угоди, тому що спрощено схему пошуку забезпечення, оформлення документації, скорочено час на оформлення тощо;

✓ незначна потреба у наявності грошових коштів, оскільки лізинг має справу з натуральною формою майна, що здається в оренду;

✓ гнучкість, оскільки може структуруватись за видами та задовольняти потреби орендаря у наявних коштах;

✓ податкові пільги, котрі можуть бути зумовлені амортизаційним законодавством, порядком використання доходу до сплати податків, інвестиційним кліматом тощо.

Законодавство зарубіжних країн мають певні особливості при визначенні об'єктів лізингу. В основному це лізинг устаткування, машинотехнічні вироби, рухоме та нерухоме майно виробничого призначення.

Спеціальні види лізингу — надання в оренду цілих виробничих комплексів з усією виробничою інфраструктурою.

Для сучасного стану лізингових відносин характерне надання техніки у лізинг у комплексі з зобов'язаннями щодо її сервісного обслуговування, навчання персоналу, надання ліцензій, патентів.

В Україні об'єктом лізингу може бути будь-яке майно, в тому числі продукція державних підприємств (машини, устаткування, транспортні засоби, обчислювання та інша техніка, системи телекомунікацій тощо), що належать до основних засобів і не заборонене до вільного обігу на ринку. Отже, до об'єктів лізингу належить рухоме та нерухоме майно підприємств.

Об'єкти лізингу:

1) Рухоме майно:

- силові машини і устаткування;
- робочі машини і обладнання;
- засоби обчислювальної техніки;
- транспортні засоби та ін.

2) Нерухоме майно:

- виробничі будівлі;
- споруди.

Як форма підприємницької діяльності, лізинг має своїх учасників лізингових взаємовідносин — суб'єктів. Суб'єктами лізингу можуть бути різні юридичні особи.

Суб'єкти лізингу. Класична лізингова угода (операція) передбачає участь трьох суб'єктів:

✓ лізингодавець (власник майна):

✓ особа, що спеціально придбала майно з метою передачі його у тимчасове користування — лізинг;

✓ лізингоодержувач (користувач):

✓ особа, що бере майно у тимчасове користування — у лізингу;

Постачальник (продавець майна): особа, що продає майно, яке буде об'єктом лізингової операції.

Лізингодавцем може бути:

- ✓ установа банку;
- ✓ фінансова лізингова компанія, єдиною функцією якої є оплата майна, що буде передане у лізинг, тобто фінансування лізингової угоди;
- ✓ спеціалізована лізингова компанія, що в доповнення до фінансового забезпечення лізингової угоди бере на себе комплекс інших послуг (ремонт, обслуговування, консультування),

Лізинг має тисячолітню історію, але лише в сучасних умовах він перетворився у спеціалізовану фінансову послугу орендарям-підприємцям і використовується майже в усіх країнах світу.

Лізингові компанії працюють і на малі підприємства, хоча ризик малого бізнесу незрівнянно більший, ніж в інших секторах економіки.

Лізингові компанії в малому секторі економіки спираються на певні економічні умови лізингових угод:

- ✓ власність на активи забезпечує орендодавцеві надійну безпечність і переважно спрощену процедуру повернення орендованого активу орендодавцеві;
- ✓ цілеспрямоване використання майна, оскільки орендар не має можливості використати його натуральну форму з іншою метою (на відміну від грошової форми);
- ✓ відносно проста документація зменшує вартість угоди і дає змогу лізинговим компаніям ефективно нарощувати обсяги лізингу;
- ✓ менш жорстке регулювання, оскільки лізингові компанії не є депозитними установами.

Лізингова угода. Лізинг у загальному вигляді — це тристороння угода, в якій лізингова фірма (орендодавець) відповідно до специфіки фірми-орендаря одержує у фірми-виробника рухоме або нерухоме майно і передає його в користування фірмі-орендарю.

Лізингові угоди можуть також безпосередньо укладатися між виробником та орендарем. У цьому разі лізингова операція стає двосторонньою.

Отже, основними учасниками лізингової угоди є:

- ✓ лізингодавець — суб'єкт підприємницької діяльності, в тому числі банківська або небанківська фінансова установа, який передає в користування майно за договором лізингу;
- ✓ лізингоодержувач — суб'єкт підприємницької діяльності, який одержує в користування майно за договором лізингу;
- ✓ продавець лізингового майна — суб'єкт підприємницької діяльності, що виготовляє майно (машини, устаткування тощо) або продає власне майно, яке є об'єктом лізингу.

Лізингова угода укладається на досить тривалі строки від 1 до 15 років. Але в основному строк угоди становить 3–7 років. Максимальний строк лізингу визначається періодом амортизації машин, обладнання, які здаються в оренду.

По закінченні строку оренди рухомого або нерухомого майна орендар або повністю повертає їх орендодавцю, або продовжує угоду на новий строк на пільгових умовах, або може викупити майно за низькою залишковою вартістю.

Взаємовідносини суб'єктів лізингових угод формують певний механізм лізингу (рисунок 1).

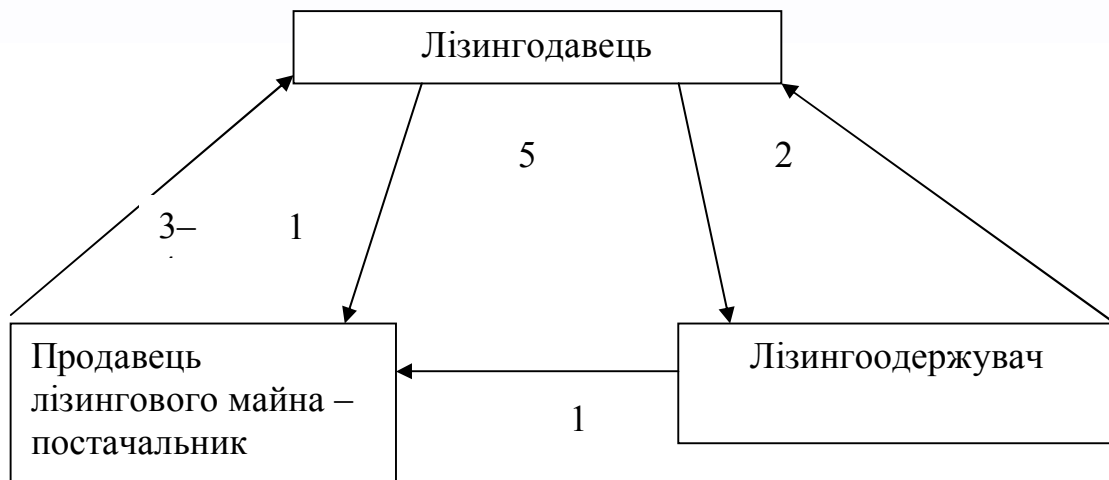

Рис. 1 — Лізингова угода

- (1 — майбутній лізингоодержувач, що потребує певного майна, самостійно підбирає собі постачальника, який має таке майно; 2 — лізингоодержувач звертається до майбутнього лізингодавця з пропозицією взяти участь у спільній лізинговій угоді; 3–4 — лізингодавець викупляє у постачальника обране лізингоодержувачем майно; 5 — лізингодавець передає майно лізингоодержувачу на обумовлених у лізинговій угоді засадах)

Укладання лізингової угоди вимагає дотримання певних умов:

- ✓ лізингоодержувач використовує обладнання з виробничою або професійною метою;
- ✓ лізингова компанія одержує товар за договором, який передбачає передачу нею цього товару в користування орендаря;
- ✓ лізингодавець залишається власником обладнання, придбаного в користування на період дії угоди;
- ✓ угода між фінансуючою лізинговою компанією та лізингоодержувачем укладається на певний час з урахуванням строків погашення боргів.

Лізингом мають право займатися будь-які юридичні або фізичні особи, у яких достатньо коштів для такого виду діяльності.

Лізингодавцями найчастіше виступають лізингові компанії, фірми і організації промислового та фінансового походження.

Промислові компанії, що займаються лізингом, найчастіше є або філіями відомих фірм — виробників техніки, або незалежними організаціями, створеними кількома фірмами-виробниками.

Нерідко лізингові фірми є довірчими товариствами великих комерційних банків, що полегшує їм доступ до кредиту і забезпечує ефективну діяльність.

Лізингова угода оформляється комплексом договорів; основними є договір купівлі-продажу об'єкта лізингу між лізингодавцем та лізингоодержувачем.

Можливе укладання і тристоронньої угоди між названими суб'єктами.

Для забезпечення лізингу часто укладають договори кредитування, застави, сервісного обслуговування, страхування та ін. Умови, які включаються до договору лізингу, є істотні, додаткові та інші. Істотні – це такі умови, які необхідні і достатні для укладання договору та відображають його суть.

Після закінчення строку договору оперативного лізингу він може бути продовженим, або об'єкт лізингу підлягає поверненню лізингодавця і може бути повторно переданий іншому лізингоодержувачу за договором лізингу.

Види лізингу залежно від об'єкта: лізинг рухомого майна; лізинг нерухомого майна; лізинг виробничих комплексів; лізинг підприємств.

Види лізингу за складом суб'єктів (учасників) угоди: прямий; зворотний; непрямий; груповий (акціонерний, пайовий); роздільний; міжнародним.

Залежно від суб'єктів, які беруть участь у лізинговій угоді, бувають такі види лізингу:

- ✓ прямий, при якому продавець майна виступає у ролі лізингодавця;
- ✓ зворотний, при якому продавець майна є одночасно і лізингоодержувачем;
- ✓ непрямий — у лізинговій угоді беруть участь продавець, лізингоодержувач, один (лізингодавець) або більше посередників;
- ✓ груповий (акціонерний, пайовий) — лізингодавець використовує кошти кредиторів, а лізингодавець є група акціонерів;
- ✓ роздільний — в угоді беруть участь багато юридичних осіб — лізингодавців, їх кредиторів, лізингоодержувачів, брокерів.
- ✓ міжнародний — суб'єкт лізингу знаходяться під юрисдикцією різних держав або відбувається перетин державних кордонів майном, платежами.

Закон України «Про лізинг» визначає тільки поняття зворотного, пайового та міжнародного лізингу.

Види лізингу зумовлюються також строком передачі об'єкту лізингу у власність. Види лізингу залежно від терміну передачі об'єкта: строковий; безстроковий; умовний.

Між ними існують відмінності:

- ✓ строковий лізинг — об'єкт лізингу переходить у власність лізингоодержувача (безплатно або за залишковою вартістю) після сплати всієї передбаченої договором суми лізингових платежів;

✓ безстроковий лізинг — лізингоодержувач за договором має право вибору моменту придбання у свою власність об'єкта лізингу за залишковою вартістю;

✓ умовний лізинг — лізингоодержувач набуває право власності з моменту укладання договору.

Залежно від умов договору лізингу стосовно надання послуг з обслуговування техніки, реалізації продукції, що вироблена на лізинговому обладнанні, виділяють також певні види лізингу.

Види лізингу, обумовлені умовами угоди:

- ✓ з повним набором послуг;
- ✓ частково сервісний лізинг;
- ✓ лізинг із спеціальними послугами;
- ✓ компенсаційний;
- ✓ чистий.

Лізингові операції супроводжуються відповідними лізинговими платежами.

Лізингові платежі — це виплати лізингодавцеві, що здійснює лізингоодержувач за отримане ним у лізинг майно. Розміри, спосіб, форма і строки внесення лізингових платежів визначається угодою лізингу.

Обов'язкові лізингові платежі включають:

- ✓ суму, яка відшкодовує частину вартості об'єкта лізингу, що амортизуються, але не більше $\frac{1}{4}$ його вартості у кожному платежі;
- ✓ суму, що сплачується лізингодавця як відсоток залученого ним кредиту для придбання майна за договором лізингу;
- ✓ суму страхових платежів за договором страхування об'єкта лізингу, якщо об'єкт застрахований лізингодавцем.

Лізингові платежі відрізняються за формою, термінами сплат, способом сплати та нарахування, процедурами нарахування і сплати, схем розрахунку лізингових платежів, про що свідчать такі формалізовані характеристики.

Лізингові платежі бувають:

- ✓ за формою: грошові; компенсаційні (продукцією чи послугами); змішані;
- ✓ за термінами виплат: щорічні; за півріччя; щоквартальні; щомісячні;
- ✓ за способом витрат: рівними частками; зменшуваними частками;
- ✓ за способом нарахування:
- ✓ з періодичним відшкодуванням (рівними чи нерівними частками) лізингового майна;
- ✓ з авансуванням;
- ✓ з відстрочкою внесків;
- ✓ з урахуванням вартості майна, що викупується;
- ✓ інші види платежів (у відсотках від вартості реалізації продукції).

Загальна сума лізингових платежів складається з кількості платежів, кожний з яких містить у собі відшкодування вартості майна (амортизаційні відрахування і відсотків) з несплаченої частини вартості лізингового майна.

Процедури нарахування і виплат лізингових платежів:

- ✓ лізингові платежі не мають сталого розміру;
- ✓ чим швидше відшкодовуватиметься вартість лізингового майна (сплатою авансу), тим менш відсотки будуть нараховуватись на залишкову вартість.
- ✓ при переносі виплат на пізніший строк (відстрочка платежів), неначебто зростає первісна вартість майна на рахунок відсотків;
- ✓ при купівлі майна залишкова вартість може рівними чи нерівними частками включатись у лізингові платежі, відповідно можна змінювати загальну суму лізингових платежів.

Світовий і вітчизняний досвід свідчать про набуте практичним лізингом уміння здійснювати кваліфіковані розрахунки лізингових платежів.

Загальна схема розрахунку лізингових платежів:

$$\text{ЛП} = A + \text{ПК} + \text{ПКОМ} + \text{ПП} + \text{ПДВ}, \quad (1)$$

де ЛП — сума лізингових платежів; A — сума відшкодування вартості лізингового майна (сума амортизації за період дії лізингової угоди); ПК — сума платежів лізингодавця за отриманий кредит для купівлі майна; ПКОМ — сума комісійної винагороди лізингодавця (у відсотках до несплаченої вартості майна); ПП — сума платежів за додаткові послуги лізингодавця; ПДВ — сума ПДВ, що сплачує лізингодавець до бюджету.

Кожна із складових загального розрахунку лізингових платежів має також відповідну методику:

$$A = B \cdot H \cdot T, \quad (2)$$

де A — сума відшкодування вартості лізингового майна (сума амортизації за період дії лізингової угоди); B — балансова вартість лізингового майна; H — річна норма амортизаційних відрахувань на реновацію (повне відтворення); T — термін дії лізингової угоди;

$$\text{ПК} = \text{ВМ} \cdot C, \quad (3)$$

де ПК — сума платежів лізингодавцю за кредит, отриманий з метою купівлі майна; ВМ — вартість несплаченого майна; C — відсоткова ставка за кредит;

$$\text{ПКОМ} = \text{ВРС} \cdot \text{НВ}, \quad (4)$$

де ПКОМ — сума комісійної винагороди лізингодавця (у відсотках до несплаченої вартості майна); ВРС — розмір узгодженої річної відсоткової ставки; НВ — несплачена вартість майна;

$$\text{ПП} = \text{ВВ} + \text{ВП} + \text{ВР} + \text{ВІ}, \quad (5)$$

де ПП — сума платежів за додаткові послуги лізингодавця; ВВ — витрати на відрядження співробітників лізингодавця; ВП — витрати на послугу (консультації і т. ін); ВР — витрати на рекламу; ВІ — інші види витрат лізингодавця;

$$\text{ПДВ} = \text{ВЛ} \cdot \text{СПДВ}, \quad (6)$$

де ПДВ — сума податку на додану вартість, що сплачує лізингодавець до бюджету; ВЛ — виручка по лізинговій угоді; СПДВ — ставка податку на додану вартість.

Лізингові платежі включається у собівартість продукції (робіт, послуг), виробленої лізингоодержувачем і не зважаючи на це, лізинг має економічні переваги для підприємців малого бізнесу.

Переваги лізингу порівняно з покупкою для споживача (малого підприємства) такі:

- ✓ збільшення можливостей малих підприємств відносного придбання обладнання;
- ✓ вивільнення фінансових коштів для інших інвестицій;
- ✓ збільшення гнучкості виробничих програм;
- ✓ можливість модернізації виробництва;
- ✓ застосування прискореної амортизації машин та обладнання, а потім їх придбання за залишковою вартістю;
- ✓ вибір строку дії та виду угоди, враховуючи потреби лізингоодержувача;
- ✓ початок нарахування лізингових платежів після запуску обладнання.

Як будь-який економічний процес потребує певної організації й управління, так і лізинг потребує відповідного менеджменту. Наприклад, організація лізингової угоди (операція) може бути представлена у вигляді рисунка 2.

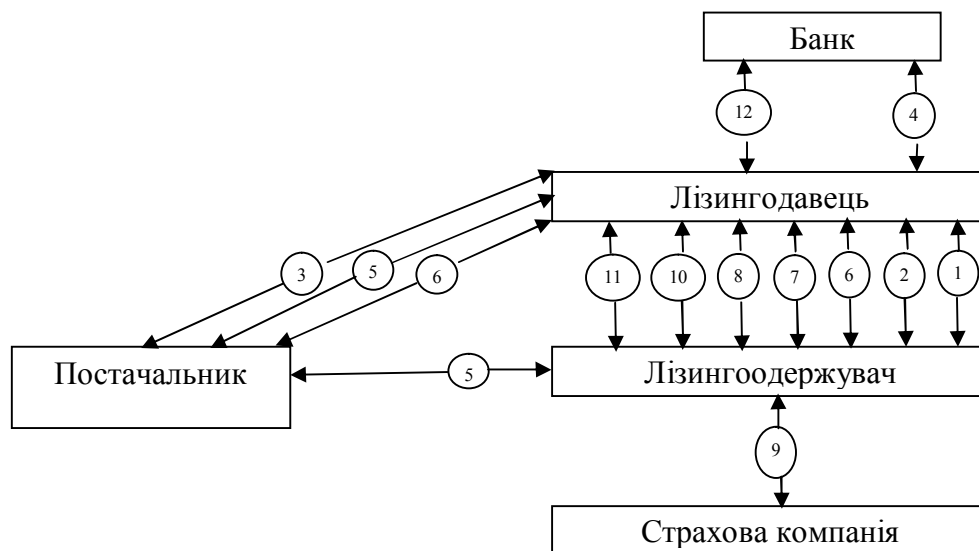

Рис. 2 — Організація лізингової угоди

- (1 — отримання заяви від лізингоодержувача; 2 — підготовка висновку про ефективність лізингу; 3 — направлення постачальнику замовлення у вигляді наряду; 4 — отримання кредиту; 5 — укладання угоди купівлі-продажу майна; 6 — підписання акту про отримання майна в експлуатацію; 7 — підписання лізингової угоди; 8 — підписання угоди про технічне обслуговування; 9 — підписання угоди страхування; 10 — сплата лізингових платежів; 11 — повернення чи викуп майна; 12 — повернення кредиту і відсотків)

Лізинг — цілеспрямований процес діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, в межах якого реалізуються відповідні функції менеджменту лізингу.

Функції лізингу:

- ✓ фінансова — лізинг є формою вкладання грошових коштів у майно;
- ✓ виробнича — вирішення лізингоодержувачем своїх виробничих завдань тимчасово залучаючи і використовуючи необхідне йому майно; придбання потрібного для виробництва майна у розстрочку.
- ✓ збутова — проникнення на нові сегменти ринків, розширення кола споживачів.

Лізинг здійснюється відповідно до чинного законодавства у світовій та національній практиці (наприклад, згідно з конвенцією про міжнародний фінансовий лізинг, прийнятою в 1988 р. (м. Оттава, Канада) чи із Законом України «Про лізинг», прийнятого в 1997 р.).

Менеджмент лізингових операцій здійснюється на основі певних принципів. Основні принципи лізингових угод:

- ✓ майбутній лізингоодержувач самостійно обирає собі постачальників майна;
- ✓ придбання майна лізинговою компанією здійснюється з метою послідувочої передачі його лізингоодержувачу, про що сповіщають постачальника;
- ✓ розрахунки лізингових платежів ґрунтуються на прийнятих умовах амортизації.

Список використаної літератури: 1. Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. 2. Податковий Кодекс України: Від 2 грудня 2010 р. № 2755VI. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> 3. Закон України «Про підприємства в Україні» від 27.03.1991 р. № 888-XIII. 4. Положення (стандарти) бухгалтерського обліку № 6–34. 5. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку. Переклад з англ. за ред. С.Ф.Голова. — К.: ФПБАУ, 2009. — 294 с.

УДК

© Шахова І.В., 2014

© Шаповалова Л.М., 2014

*Шахова І.В., студентка;
Наук. кер. Шаповалова Л.М., старший викладач,
Харківський інститут управління*

ПРИСКОРЕННЯ ОБІГУ ОБОРОТНИХ ЗАСОБІВ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВА

В статті висвітлено сутність та класифікацію оборотних активів та їх вплив на фінансові результати діяльності підприємства.

Ключові слова: активи, засоби, виробництво, предмети, розрахункові операції, кругообіг.

Оборотні активи являються одною з основних частин майна підприємства. Стан та ефективність їх використання — одна з важливіших умов успішної діяльності підприємства. Розвиток ринкових відносин обумовлює нові умови їх організації. Висока інфляція, неплатежі та інші кризові явища змушують підприємства міняти свою політику по відношенню до оборотних активів, шукати нові джерела поповнення, вивчати проблему ефективності їх використання.

Однією з умов безперервного виробництва являється постійне оновлення його матеріальної основи — засобів виробництва. В свою чергу, це зумовлює рух самих засобів виробництва, який відбувається у вигляді їх кругообігу. В своєму обороті оборотні засоби послідовно приймають грошову, виробничу і товарну форму, що відповідає їх розділ на виробничі засоби і засоби обороту.

Матеріальні носії виробничих активів являються засоби виробництва, які поділяють на предмети праці. Готова продукція разом з грошовими коштами і коштами в розрахунках утворюють засоби обороту.

Важливою умовою правильної організації обліку виробничих запасів є їхнє правильне групування. На різних підприємствах виробничі запаси можуть мати різне призначення залежно від функції, яку вони виконують у процесі виробництва.

За призначенням матеріали групуються таким чином:

1. Сировина й основні матеріали. До них належать предмети праці, що входять до складу вироблених продуктів і становлять їх основу; обліковується на активному рахунку 201 «Сировина і матеріали».

2. Допоміжні матеріали. До них належать матеріали, які або приєднуються до основних матеріалів, щоб надати їм визначеної якості, або знаряддя виробництва, що втрачаються в процесі виробництва, обліковуються теж на рахунку 201 «Сировина і матеріали».

3. Паливо. Економічно цей вид матеріалів належить до допоміжних матеріалів, але відокремлюється в обліку у зв'язку з його значною роллю у народному господарстві і великою часткою у загальних витратах матеріалів. Обліковується паливо на рахунку 203 «Паливо».

4. Тара і тарні матеріали. До них належать предмети, призначенні для пакування продукції в пляшки, ящики, мішки тощо. Обліковується тара на рахунку 204 «Тара і тарні матеріали». Тара призначена для виробничих або господарських потреб, належить до основних засобів або малоцінних предметів залежно від терміну служби або вартості.

5. Запасні частини для проведення ремонтів. Це окремі запасні частини машин, обладнання, транспортних засобів, призначенні для виконання ремонтів, заміни зношених частин тощо. Обліковується на субрахунку 207 «Запасні частини».

6. Малоцінні та швидкозношувані предмети. Використовуються протягом року або нормального операційного циклу, якщо він перевищує один рік. Облік ведеться на рахунку 22 «Малоцінні та швидкозношувані предмети».

На кожному документі на знаходження або витрату матеріалів мають бути вказані не лише назва матеріалу, а й його номенклатурний номер.

Таким чином, необхідними умовами правильної організації обліку запасів є:

- ✓ правильна організація складського господарства;
- ✓ наявність інструкції з обліку запасів;
- ✓ правильне групування запасів;
- ✓ розробка номенклатури запасів;
- ✓ розробка норм запасу і норм витрат запасів.

Основними завданнями організації обліку грошових коштів є :

Правильна організація, своєчасне і законне проведення безготівкових та готівкових розрахункових операцій;

Забезпечення збереження грошових коштів і цінних паперів в касі підприємства;

Своєчасне і правильне документування операцій з руху грошових коштів та їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку;

Здійснення контролю за дотриманням касової дисципліни, в т.ч. за витрачанням отриманих в установах банку грошових коштів відповідно до цільового призначення;

Проведення інвентаризації грошових коштів та відображення результатів інвентаризації на рахунках бухгалтерського обліку.

Готова продукція — це продукція, що повністю закінчена обробкою на даному підприємстві, пройшла всі стадії технічного випробовування, відповідає технічним умовам і стандартам, не потребує подальшої обробки на підприємстві і здана на склад. Готова продукція на промисловому підприємстві проходить такі операції:

- ✓ випуск продукції з виробництва і здача її на склад;

- ✓ зберігання продукції на складах підприємства;
- ✓ відпуск продукції на місці одногогороднім і відправка іногороднім покупцям;
- ✓ реалізація продукції.

Положення бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» розкриває методологічні принципи формування в бухгалтерському обліку інформації щодо дебіторської заборгованості та її розкриття в фінансовій звітності.

Безнадійна дебіторська заборгованість — поточна дебіторська заборгованість, відносно якої є впевненість її не повернення боржником.

Дебіторська заборгованість — сума заборгованості дебіторів підприємству на відповідну дату.

Поточна дебіторська заборгованість — сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена боржником на протязі дванадцяти місяців з дати балансу.

Дебіторська заборгованість признається активом у разі вірогідності отримання підприємством майбутніх економічних вигод і може бути достовірно визначена її сума.

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги признається активом одночасно з визначенням доходу від реалізації продукції, товарів, послуг тощо та оцінюються первісною вартістю.

Поточна дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги включається до балансу по чистій реалізаційній вартості.

Класифікація дебіторської заборгованості складається групуванням дебіторської заборгованості по строкам її погашення та встановленням коефіцієнта сумнівності для кожної групи.

Кругообіг засобів підприємства починається з авансування вартості в грошовій формі на придбання сировини, матеріалів, палива та інших засобів виробництва — це перша стадія кругообігу. В результаті чого грошові кошти приймають форму виробничих запасів і виражають перехід зі сфери обігу в сферу виробництва. Вартість не витрачається, а авансується, тому що після завершення кругообігу вона вертається.

Друга стадія кругообігу утворюється в процесі виробництва, де робоча сила здійснює виробниче споживання засобів виробництва, і створює новий продукт, який несе в собі перенесену та знов створену вартість. Авансована вартість знову змінює свою форму — з виробничої вона переходить в товарну.

Третя стадія кругообігу — це реалізація виробничий готової продукції та отриманні грошових коштів. На цій стадії оборотні активи знову переходять зі сфери виробництва в сферу оберті. Розірваний товарний обіг поновлюється, і вартість з товарної форми переходить в грошову. Різниця між сумою грошових коштів, витрачених на виготовлення та реалізацію продукції і отриманих від реалізації виробничої продукції, утворює грошове накопичення підприємства.

Закінчив один кругообіг, оборотні активи вступають в новий, тим самим обумовлює їх безперервний обіг. Цей постійний рух оборотних активів і є основою безперервного процесу виробництва та обігу.

Аналіз кругообігу активів показує, що авансована вартість не тільки послідовно приймає різні форми, але й постійно в певному розмірі перебуває і цих формах. Отже, авансована вартість на кожний момент кругообігу різними частинами одноразово знаходиться в грошовій, виробничій, товарній формах.

Кругообіг активів підприємства може утворюватися тільки при наявності авансуємої вартості в грошовій формі. Указана вартість в грошовій формі являється оборотними активами підприємства.

Оборотні засоби виступають, поперед усього, як вартісна категорія. Це не матеріальні цінності, тому що з них не можна вироблять готову продукцію. Бути вартістю в грошовій формі, оборотні засоби вже в процесі кругообігу приймають форму виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції. Оборотні засоби відрізняються від матеріальних цінностей, вони не витрачаються, не використовуються, а тільки авансуються, та повертаються після закінчення одного кругообігу і заступає в наступний.

Момент авансування — це особлива риса оборотних засобів, тому що від грає важливу роль в становленні економічних межах.

Оборотні засоби підприємства виконують дві функції: виробничу і розрахункову. Оборотні засоби, які виконують виробничу функцію, авансуються в оборотні виробничі засоби, підтримують безперервність виробничого процесу і переносять свою вартість на виробничий продукт. По завершенні виробництва оборотні засоби переходять до сфери обігу у вигляді засобів обігу, де виконують другу функцію — завершення кругообігу та перетворюються в оборотні засоби з товарної форми в грошову.

Висока результативність роботи підприємства в багатому залежить від його забезпечення оборотними активами. Недостатність активів приводить до скорочення виробництва, невиконання виробничої програми.

Оскільки оборотні засоби включають до себе як матеріальні, так і грошові ресурси, то від їх організації та ефективного використання залежить не тільки процес матеріального виробництва, а й фінансова стійкість підприємства.

Список використаної літератури: 1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. 2. Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. 3. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: Затв. Наказом Мінфіну України від 24.05.1995 р. № 88. 4. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Затв. Постановою Правління НБУ від 29.03.2001 р. № 22.

УДК

© Пантелєєв М.О., 2014

© Шаповалова Л.М., 2014

*Пантелєєв М.О., студент;
Наук. кер. Шаповалова Л.М., старший викладач,
Харківський інститут управління*

ВПЛИВ ДОХОДІВ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

У статті викладено основні засади формування прибутку підприємств різних сфер діяльності підприємств.

Ключові слова: прибуток, збиток, сфера діяльності, методи розрахунку прибутку, нерозподілений прибуток.

Управління формуванням прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) передбачає розрахунок його планового обсягу. Планування, прогнозування суми прибутку суб'єктів господарювання вкрай потрібне для складання поточних і перспективних фінансових планів.

Визначення суми прибутку від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) має певні особливості залежно від сфери діяльності суб'єкта господарювання: виробнича сфера, торгівля, сфера послуг. У виробничій сфері є особливості в розрахунках прибутку від реалізації продукції промисловими і сільськогосподарськими підприємствами, будівельними організаціями, підприємствами транспорту. У сфері послуг є особливості визначення прибутку від надання послуг комерційними банками, страховими компаніями, інвестиційними фондами.

На підприємствах виробничої сфери можуть бути використані три методи розрахунку прибутку від реалізації продукції: прямого розрахунку, за показником витрат на одну гривню продукції, економічний (аналітичний) метод.

Метод прямого розрахунку. Прибуток розраховується за окремими видами продукції, що виробляються і реалізуються. Для розрахунку потрібні такі вихідні дані.

1. Перелік і кількість продукції відповідної номенклатури (асортименту), що планується до виробництва і реалізації.
2. Собівартість одиниці продукції.
3. Ціна одиниці продукції (ціна виробника).

Економічний (аналітичний) метод. Він відрізняється від уже розглянутих методів розрахунку прибутку тим, що дає змогу визначити не тільки загальну суму прибутку, а й вплив на неї зміни окремих чинників: обсягу виробництва (реалізації) продукції; собівартості продукції; рівня цін і рентабельності продукції; асортименту та якості продукції.

Розрахунок прибутку цим методом здійснюється окремо за порівнянною і непорівнянною продукцією в плановому періоді (порівнянна — це продукція, що вироблялася в попередньому періоді; непорівнянна — це продукція, що не вироблялася на підприємстві в попередньому періоді).

Розрахунок прибутку за порівнянною продукцією здійснюється в такій послідовності:

- ✓ визначається очікуваний базовий прибуток і базова рентабельність продукції;
- ✓ порівнянна продукція планового періоду визначається за собівартістю періоду, що передував плановому;
- ✓ виходячи з рівня базової рентабельності продукції розраховується прибуток за порівнянною продукцією в плановому періоді;
- ✓ розраховується вплив окремих чинників на зміну прибутку в періоді, що планується.

Розрахунок базового прибутку здійснюється на підставі звітних або очікуваних даних за попередній період. Базовий прибуток — це прибуток від випуску (реалізації) продукції в періоді, що передував плановому. Для його визначення здійснюється коригування звітного, очікуваного прибутку з урахуванням чинників, що на нього вплинули тоді, але не діятимуть у періоді, що планується: зміна цін виробника, припинення випуску окремих видів продукції, зміна рентабельності окремих видів продукції, зниження їх собівартості. Від точного обчислення базового прибутку залежить безпомилковість усіх наступних розрахунків.

Слід зауважити, що в тому разі, коли розрахунок прибутку розглянутими вище методами зроблено щодо загального випуску продукції, окремо розраховується прибуток від реалізації продукції. При цьому визначається обчислена сума прибутку від випуску продукції, а також зміна прибутку в залишках нереалізованої продукції. Може бути використана така формула розрахунку:

$$\text{Пр. п.} = \text{Пз. п. п.} + \text{Пв. п.} - \text{Пз.к.п.} \quad (1)$$

де Пр. п. — прибуток від реалізації продукції; Пп. п. — прибуток у залишках нереалізованої продукції на початок планового періоду; Пв. п. — прибуток від випуску продукції; Пз.к.п. — прибуток у залишках нереалізованої продукції на кінець планового періоду.

Прибуток у залишках нереалізованої продукції можна розраховувати за методом прямого розрахунку, якщо є відповідні вихідні дані. Проте, як звичайно, буває дуже складно передбачити асортимент, перелік виробів у залишках, особливо на кінець планованого періоду.

Тому прибуток у залишках нереалізованої продукції розраховується за показником рентабельності продукції. При цьому прибуток у залишках нереалізованої продукції на початок планового періоду обчислюється

множенням собівартості цих залишків на середню рентабельність продукції на підприємстві в попередньому періоді (або в четвертому кварталі попереднього року).

Прибуток у залишках нереалізованої продукції на кінець планового періоду можна розрахувати множенням їхньої собівартості на середню рентабельність продукції на підприємстві в періоді, що планується (або в четвертому кварталі планового року).

Із розглянутих методів обчислення прибутку метод прямого розрахунку практично може бути використаний на підприємствах різних сфер і видів економічної діяльності. Щодо аналітичного методу розрахунку і методу з використанням показника витрат на одну гривню продукції, то методологія й окремі положення можуть бути застосовані у виробничій сфері та на підприємствах сфери послуг.

Прибуток є важливим показником ефективності виробничо-господарської діяльності, а також джерелом формування централізованих і децентралізованих фінансових ресурсів.

Отриманий підприємством прибуток може бути використаний для задоволення різноманітних потреб. По-перше, він спрямовується на формування фінансових ресурсів держави, фінансування бюджетних видатків. Це досягається вилученням у підприємств частини прибутку в державний бюджет. По-друге, прибуток є джерелом формування фінансових ресурсів самих підприємств і використовується ними для забезпечення господарської діяльності.

Отже, отриманий підприємством прибуток є об'єктом розподілу. У розподілі прибутку можна виділити два етапи. Перший етап — це розподіл загального прибутку. На цьому етапі учасниками розподілу є держава й підприємство. У результаті розподілу кожний з учасників одержує свою частку прибутку. Пропорція розподілу прибутку між державою і підприємствами має важливе значення для забезпечення державних потреб і потреб підприємств. Це одне з принципових питань реалізації фінансової політики держави, від правильного розв'язання якого залежить розвиток економіки в цілому.

Пропорції розподілу прибутку між державою (бюджетом) і підприємством складаються під впливом кількох чинників. Істотне значення при цьому має податкова політика держави щодо суб'єктів господарювання. Ця політика реалізується в кількості податків, що сплачуються за рахунок прибутку, у визначенні об'єктів оподаткування, ставок оподаткування, у порядку надання податкових пільг.

Другий етап — це розподіл і використання чистого прибутку, що залишився в розпорядженні підприємств після здійснення платежів до бюджету. На цьому етапі можуть створюватися за рахунок прибутку цільові фонди для фінансування відповідних витрат.

Згідно введеного в дію з 01 січня 2011 року Податкового Кодексу України державне регулювання використання підприємствами чистого

прибутку здійснюється способом зменшення оподаткованого прибутку на суму витрат із чистого прибутку: на утримання й експлуатацію об'єктів соціальної інфраструктури (якщо відповідні об'єкти соціальної інфраструктури були на балансі підприємства й утримувались ним на час набуття чинності законом про оподаткування прибутку); на благодійну діяльність.

З реформуванням бухгалтерського обліку і фінансової звітності відповідно до міжнародних стандартів відбуваються зміни в розподілі та використанні прибутку підприємств (рис. 1). Чистий прибуток, одержаний після сплати податків, залишається в розпорядженні підприємства, яке відповідно до установчих документів визначає напрями його використання.

Головні принципи розподілу чистого прибутку закріплені статутом підприємства. Фактично розподіл здійснюється відповідно до поточної та стратегічної політики, що визначається підприємством.

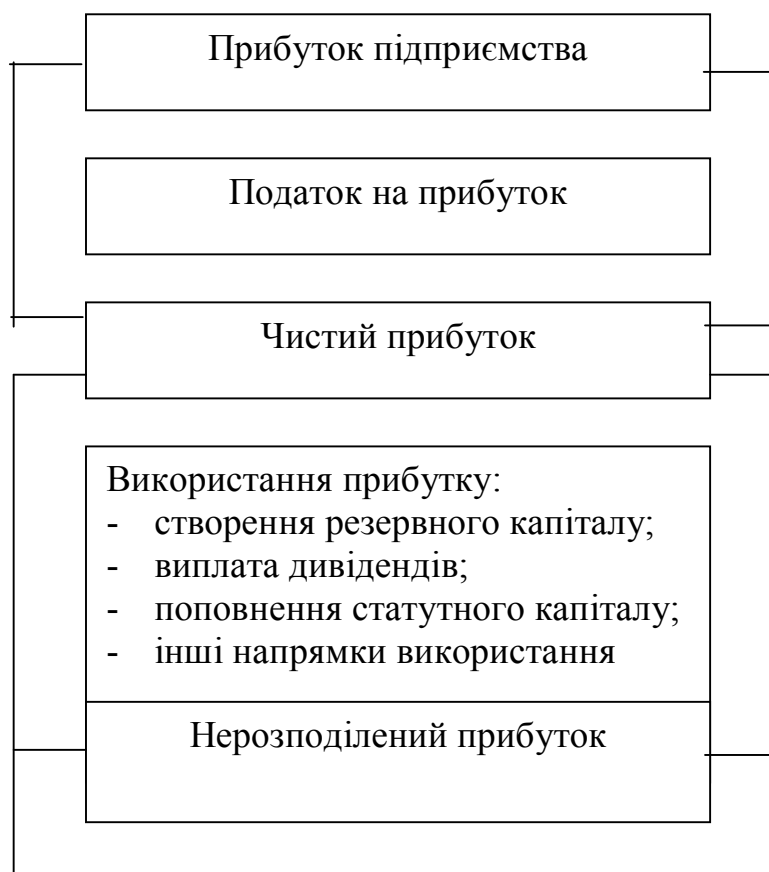

Рис. 1 — Структурно-логічна схема розподілу і використання прибутку відповідно до Положень (стандартів) бухгалтерського обліку

Завданням фінансового менеджменту є пошук оптимальних шляхів розподілу прибутку. Одна частина прибутку використовується на виплату дивідендів, а друга — на створення та поповнення резервного фонду підприємства, розширення та оновлення виробництва, фінансові інвестиції, придбання нерухомості, соціальні програми. Зокрема, сума прибутку спрямовується:

- ✓ на виплату дивідендів;
- ✓ поповнення статутного капіталу;
- ✓ створення резервного капіталу.

Нерозподілений прибуток є однією з найважливіших частин власного капіталу.

Нерозподілений прибуток — це частина чистого прибутку, яка залишається у розпорядженні підприємства після виплати доходів власникам у вигляді дивідендів, формування резервного капіталу, поповнення статутного капіталу та використання на інші потреби.

В окремих випадках підприємства в результаті своєї діяльності зазнають збитків. Сума непокритого збитку зменшує власний капітал.

Нерозподілений прибуток поділяється на асигновану й неасигновану частини:

- ✓ асигнована частина має певне цільове призначення (наприклад, для фінансування розвитку підприємства, проведення цільових програм тощо);
- ✓ неасигнована частина не має конкретного призначення.

У зарубіжних корпораціях часто встановлюються обмеження, які накладаються на суму нерозподіленого прибутку. Такі обмеження тимчасово виділяють певну суму нерозподіленого прибутку, яка б могла бути виплачена у вигляді дивідендів. Коли обмеження знімаються, ця сума може бути сплачена у вигляді дивідендів та використана на інші потреби.

Обмеження нерозподіленого прибутку можуть бути добровільними або вимушеними. Одним з найбільш поширених добровільних обмежень є обмеження на нерозподілений прибуток з метою розширення матеріально-технічної бази підприємства. Це обмеження може бути зняте керівництвом товариства в будь-який момент.

Резервний капітал створюється з метою усунення можливих тимчасових фінансових ускладнень і забезпечення нормальної роботи підприємства. Величина резервного капіталу визначається засновницькими документами як максимальний відсоток від розміру статутного капіталу. Так, в акціонерних підприємствах резервний капітал повинен становити не менше 25% величини статутного капіталу. Він створюється за рахунок щорічних відрахувань від прибутку в передбачених засновницькими документами відсотках, але не менше 5% чистого прибутку.

Кошти резервного капіталу використовуються на додаткові витрати виробничого і соціального розвитку підприємства, на поповнення його оборотних коштів, покриття збитків, на виплату гарантованих дивідендів за привілейованими акціями (у випадку недостатності прибутку) та інші заходи, передбачені засновницькими документами.

Дивіденди — це частина чистого прибутку, розподілена між учасниками (власниками) підприємства, як правило, відповідно до їх часток у статутному (пайовому) капіталі підприємства.

Відповідно до Закону України від 18.06.1991 р. №1201-ХІІ «Про цінні папери і фондову біржу» (зі змінами та доповненнями) основним джерелом виплати дивідендів за акціями є чистий прибуток товариства.

За рахунок нерозподіленого прибутку також можуть виплачуватися дивіденди, оголошені у звітному періоді. У тому разі, коли чистий прибуток відповідного року є недостатнім, виплата дивідендів може провадитися за рахунок резервного капіталу. Отже, для нарахування дивідендів, крім чистого прибутку поточного року, можуть бути використані нерозподілений прибуток та резервний капітал.

З уведенням у дію Цивільного кодексу України змінюється регулювання порядку розподілу прибутку акціонерного товариства серед його акціонерів. Так, оголошення і виплата дивідендів товариством можливі за дотримання таких умов:

- ✓ повна оплата всіх випущених акцій;
- ✓ перевищення вартості чистих активів над величиною статутного та резервного капіталу.

Кодексом передбачається також можливість уведення іншими законами України додаткових обмежень щодо розподілу чистого прибутку серед акціонерів.

Дивіденди за акціями виплачуються один раз на рік за підсумками звітного року в порядку, передбаченому статутом акціонерного товариства, за рахунок прибутку, що залишається у його розпорядженні після сплати встановлених законодавством податків, інших платежів до бюджету. Здебільшого дивіденди виплачуються у грошовій формі. Також дивіденди можуть виплачуватися й у вигляді акцій, і тоді вони мають назву акції-дивіденди. Вартість акцій-дивідендів становить певний відсоток від кількості акцій, що перебувають у власності акціонерів. Оскільки кількість додаткових акцій, отриманих кожним акціонером у вигляді акцій-дивідендів, пропорційна кількості акцій, що перебувають у їхній власності, то частка загального капіталу, який перебуває у власності кожного акціонера, не змінюється.

Відповідно до чинного законодавства статут акціонерного товариства має містити відомості про термін та порядок виплати частки прибутку (дивідендів) один раз на рік за підсумками звітного року. Це не є загальноприйнятою у світі нормою. Звичайною нормою є виплата дивідендів один раз на півроку або на квартал, рідше — один раз на місяць. Як правило, акціонерні товариства намагаються виплачувати дивіденди, навіть якщо їх розмір невеликий. Це пов'язано з тим, що очікування майбутніх дивідендів є одним з найбільш значимих чинників, які впливають на рішення інвестора про придбання акцій.

Дивіденди встановлюються у певній грошовій сумі на акцію або як процент від її номінальної вартості. Повідомлення про розмір дивідендів і порядок їх виплати товариство має довести до відома акціонерів. Сума дивідендів одного акціонера визначається множенням суми дивідендів, що припадають на одну акцію, на кількість належних йому і цілком оплачених акцій.

Дивіденди нараховуються на акції, що випущені і перебувають в обігу, за винятком власних акцій, викуплених товариством. Товариство зобов'язане продати або анулювати такі акції не пізніше одного року з моменту їх придбання. Протягом цього часу розподіл прибутку, а також голосування та визначення кворуму на загальних зборах акціонерів проводяться без урахування власних акцій, придбаних товариством.

Існують дві основні вимоги щодо виплати грошових дивідендів за залишковим принципом:

✓ нагромадження чистого прибутку, необхідного для фінансування інвестиційної діяльності — товариство має нагромадити достатню суму нерозподіленого прибутку (а за необхідності — і резервного капіталу) перед нарахуванням дивідендів;

✓ наявність достатньої суми грошових коштів, що гарантує можливість оголосити і виплатити дивіденди.

За браком необхідної суми наявних грошових коштів акціонерні товариства вирішують проблему виплати дивідендів запозиченням грошей, які мають бути повернені за рахунок нерозподіленого прибутку.

Список використаної літератури: 1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. 2. Закон України «Про підприємництво» від 07.02.1991 р. 3. Податковий Кодекс України // [Електронний ресурс]: Від 2 грудня 2010 року № 2755 <http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> 4. Закон України «Про підприємства в Україні» від 27.03.1991 р. № 888-XII.

РОЗДІЛ 4

Удосконалення маркетингової діяльності підприємства як важливої складової його розвитку в сучасних умовах

УДК 659.1

© Кипоренко О.В., 2014

© Горовая К.А., 2014

*Кипоренко О.В., студент;
Научн. рук. Горовая К.А., канд. экон. наук, доцент,
Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет*

СУТЬ И КЛАССИФИКАЦИЯ РЕКЛАМЫ

Суть самой рекламы заключается в создании в сознании людей определенного образа, посредством которого можно воздействовать на человека, для этого PR-менеджеры и маркетологи прибегают к различным уловкам. Существуют различные методы и подходы к выбору рекламы, также есть различные ее виды и классификации.

Ключевые слова: реклама, целевая аудитория, рынок свободной конкуренции.

Реклама — это процесс распространения информации различными методами с целью привлечения внимания к рекламируемому продукту, а также формирования интереса к нему [1; 2]. Реклама является неотъемлемой частью процесса свободной рыночной конкуренции — можно сказать, что она обязательна на рынке, где покупатель имеет право свободно выбирать товар. Чем больше товаров находится в обороте данного рынка — тем быстрее развивается реклама, которая также стимулирует экономический рост. Реклама является необходимым звеном в популяризации товара любой компании. Поэтому существует простое правило: чем больше прибыли получает предприятие, тем больше ему нужно тратить на рекламу.

Реклама оказывает серьезное влияние на выбор продукта потенциальным клиентом, поэтому маркетологам все чаще приходится проявлять инициативу и креативность, для того чтобы создать новый способ или метод влияния на потребительское мнение.

Доступные статистические данные свидетельствуют, что наибольшее внимание общества привлекает реклама на телевидение — 61%, далее реклама в печатных средствах массовых информационных (журналы, газеты, каталоги, проспекты) — 23%, затем следует реклама на радио — 16%. При подсчете важно учитывать, что всякая реклама ориентируется на возраст своей целевой аудитории. Целевая аудитория представляет собой совокупность потенциальных покупателей рекламируемой продукции.

Необходимо отметить, что не каждая реклама может достичь желаемого результата, т.е. быть успешной. Общество и его члены руководствуются определенными стереотипами, посредством которых желательно создавать образы товаров. Реклама внедряет в человеческое сознание определенный образ, который впоследствии становится стереотипом, через который облегчается воздействие на определенного клиента. Формировать подходящие образы можно разными способами, но наиболее эффективной реклама является тогда, когда принимаются во внимание психологические особенности человека, живущего в определенном обществе.

Классическая концепция, объясняющая восприятие рекламируемых товаров потребителями, предложенная Э.Левисом (США) в 1896 году, представляет описание последовательности 5-ти реакций потребителя, ведущих к принятию им решения о покупке: «Внимание — интерес — желание — мотив — действие». Первый этап может быть реализован как произвольно, так и не произвольно. Когда внимание привлечено, наступает вторая фаза, где реклама должна заинтриговать клиента, используя его эмоции или же интеллект. Хорошая реклама не только сформирует в сознании потребителя представление о продукции, создаст рекламный образ, но и пробудит в нем желание воспользоваться ею, т.е. последовать неким «ненавязчивым советам». Это, в конечном счёте, и есть её главная задача. Воздействие рекламы зависит и от содержащейся в ней оценки рекламируемой продукции, и от аргументации в её пользу. Если такой оценки и аргументации потребитель не обнаруживает, то и влияние рекламы значительно ослабевает.

И как только человек осознает, что рекламируемая продукция или услуга — это именно то, что ему нужно, он принимает решение, за которым и следует действие. Однако человек не всегда может рационально объяснить причину совершения покупки.

Реклама внедряет в сознание людей этот рекламный образ, который в дальнейшем становится стереотипом, через который легче воздействовать на потребителей. Творческие подходы могут быть разными.

В настоящее время перечень рекламных средств чрезвычайно широк и разнообразен. Причем с развитием науки и техники он постоянно расширяется и совершенствуется. Классификаций очень много. Но чаще всего рекламу можно разделить на следующие виды:

✓ по способам и методам размещения (рекламные публикации в СМИ, в газетах, каталогах, журналах, реклама на транспорте, наружная реклама на столбах, вывесках, почтовая и т.д.);

✓ по специфике целей (антиреклама);

✓ по законодательству (политическая, социальная, коммерческая).

Таким образом, реклама является необходимой составляющей в реализации определенного товара. Она, для того чтобы побудить интерес у потребителя приобрести данный товар, создает в сознании людей благоприятный его образ. Функция рекламы — создать для продукта необходимый имидж, который увеличит спрос на товар или услугу. Заполучив клиента, реклама постоянно напоминает о существовании фирмы и её товара, тем самым поддерживая постоянно число своих покупателей.

Список использованной литературы: 1. Уильям Уэллс. Реклама: принципы и практика = Advertising: principles & practice. — СПб.: Питер, 2001. — 736 с.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга. Глава Реклама.

РОЗДІЛ 5

Мікро- й макроконтинуум соціокультурного та політико- правового простору

УДК 130.2

© Самойлова Т.В., 2014

© Абаджи О.В., 2014

*Самойлова Т.В., студентка;
Научн. рук. Абаджи О.В., канд. филос. наук, доцент,
Курский филиал Финансового университета
при Правительстве РФ (г. Курск, Россия)*

ИДЕНТИЧНОСТЬ В ГЛОБАЛИЗУЮЩЕМСЯ МИРЕ: МЕЖДУ ЦИВИЛИЗАЦИЕЙ И КУЛЬТУРОЙ

Исследуется проблема идентичности в современном обществе. Особое внимание уделяется рассмотрению характеристик культурной идентичности, различию в содержании понятий «цивилизация» и «культура». Привлечены тексты выдающего русского философа И.Ильина.

Ключевые слова: идентичность, культура, цивилизация, национальный характер, государство, народ, личность.

Одной из ведущих человеческих потребностей является необходимость в построении взаимосвязей с окружающим миром. Более того, человек, вступающий в разнообразные отношения с миром социума, стремится найти некий скрепляющий механизм, систему «позвонков», объединяющих в единое органическое целое все скопление разрозненных связей и отношений. Это неосознанное стремление реализуется путем отождествления себя с идеями, ценностями, социальными группами и культурами. Данный процесс определяется понятием «идентификация», а финальное состояние, направляющее данный процесс, рассматривается как идентичность.

В сверхсложном социальном организме, каковым является современное постиндустриальное общество, идентичность имеет множественный характер. В процессе социализации человек научается

справляться со многими ролями и, соответственно, имеет множество «идентичностей». Он является одновременно членом нескольких социальных и культурных общностей, так что отождествление человеком самого себя (частично осознаваемое, частично неосознаваемое) с теми или иными типологическими категориями (социальным статусом, полом, возрастом, ролью, образцом, нормой, группой, культурой и т.п.) способствует формированию многообразных аспектов идентичности. К основным из них можно отнести культурную идентичность (отождествление себя с культурной традицией), национальную идентичность (отождествление себя с определенной нацией), идентичность социальную (отождествление себя с социальной позицией, или статусом), а также групповую (отождествление себя с той или иной общностью, или группой) [1, С.237].

Проблема идентичности занимает в современном гуманитарном знании видное место. Особенно ярко она стала проявлять себя в последние десятилетия на фоне глобализации мира. Сегодня уже очевидно, что «...обезличенность жизни, осуществляемая под флагами научно-технического прогресса, вхождения в мировую цивилизацию, ведет к унифицированной культуре, которую уже нельзя называть культурой, хотя, заметим, в наше время принято говорить о массовой культуре, о субкультурах, не вырастающих из национальных традиций» [2]. Унификация культуры, размывание культурных границ — качественные характеристики состояния «цивилизация». В то же время культурные и религиозные границы, формируемые веками и тысячелетиями, выполняют в жизни социума роль едва ли не более значимую, чем рубежи государственные. Они закрепляются в ценностной системе, которая определяет духовные приоритеты, значимые для той или иной нации и культуры. Они, благодаря выверенной, сформированной веками и тысячелетиями системе координат, отделяет «свое» от «чужого», очищает культурную среду от внешнего хаоса, «грязи», «шума». Ценностное пространство, таким образом, выполняет в жизни социума охранную роль, гарантируя стабильность и идентичности нации и культуры. И, соответственно, обеспечивая психологическую устойчивость и культурную идентичность личности.

Спор культуры и цивилизации существует давно. Напомним, что оба эти понятия родом из античности. Слово «культура» произошло от лат. *cultura* — в пер. «возделывание, обработка» — и, по мнению многих исследователей, первоначально употреблялось в сельскохозяйственном контексте и означало возделывание и обработку земли. Цицерон в I в. до н.э. переводит это понятие в духовное измерение и говорит о культуре (возделывании) души, считая при этом, что лучшая среда для духовного развития человека — философия. В античности культура противопоставляется естественной природе (*natura*), степень же культурности человека определяется его умением облагородить

природное, биологическое начало: так, он должен быть способным подчинять воле свои желания, соблюдать умеренность в удовольствиях, подчиняться законам долга, справедливости и т.п. То есть человеку необходимо «возделывать» в себе такие качества, которые отличают его от животного мира.

Термин «цивилизация» рождается также в Древнем Риме. Оно происходит от латинского *civilis* — «гражданский, государственный» и указывает на органическую связь с институтом государства, а также с городской культурой (лат. *civitas* — город). В этом контексте цивилизованность противопоставляется дикости, варварству.

Долгое время в истории европейской мысли эти понятия близко соседствовали и даже стали употребляться как синонимы (ср. греческая культура — греческая цивилизация, индустриальная культура — индустриальная цивилизация). Однако XX век резко разводит их и начинает противопоставлять друг другу. Культура по-прежнему остается мерилем развития человека и человечества, цивилизация же получает нейтральную оценку, а нередко и резко отрицательную. Например, Э.Фромм понимал под цивилизацией «мир вещей», в то время как духовные ценности, или «мир идей», образуют культуру. Цивилизация — материальная, утилитарно-технологическая сторона общества, противостоящая культуре как сфере духовных ценностей;

Интуитивно многие люди чувствуют, что можно быть развитой цивилизацией и при этом иметь чрезвычайно слабую культуру. И наоборот развитая культура может сопровождаться цивилизационной отсталостью. Тем более явно это несоответствие может проявляться на уровне человека: можно быть цивилизованным, но отнюдь не культурным и наоборот — носителем высокой культуры, но стоящим вдалеке от цивилизационных достижений. Умение пользоваться техникой, приобщение к миру высоких технологий, знание и соблюдение определенных «правил игры» в социуме («ведь мы же цивилизованные люди!») отнюдь не означает «возделывания души», внутренней духовной работы, которая является непременным атрибутом культурности.

Один из глубочайших исследователей русской культуры Иван Ильин обращает внимание на то, что самая губительная и незаметная для человека болезнь — «невменяемость» культуры, не узнавание собственной национальной культуры и себя в ней. «Плох тот народ, — пишет И.А.Ильин, — который не видит того, что дано именно ему, и потому ходит побираться под чужими окнами. Мы Западу не ученики и не учителя. Мы ученики Богу и учителя себе самим. Перед нами задача: творить русскую самобытную духовную культуру — из русского сердца, русским созерцанием, в русской свободе, раскрывая русскую предметность» [3, С.154].

Ильин размышляет не только о целостности государства, но и о спасении личной души и души русского народа. Гибель государства он связывает с распадом цельности личности, с утратой в душе внутреннего

храма, главного, глубинного, что образует человека и дает смысл жить. Такая распадающаяся личность ведет смутную жизнь и сама превращается, как подметил Ильин, в водоворот полый воды, становится частицей хаоса и пребывает в вечном замешательстве и безответственном смятении. Человек крутится в жизни, отыскивая всюду удовольствие, пользу, власть, деньги, ведут его желания, расчет, тщеславие, гордыня, зависть. Он ни в чем не целен, ему свойственны взаимоисключающие оценки, поступки, для него все относительно и зыбко.

Напротив, спасение государства, его развитие и расцвет соотносятся с личным обновлением человека, его духовным «собираанием». Радикальное изменение жизни на основе революций или внешних реформ Иван Ильин однозначно отвергает, однако настаивает на необходимости других — главных — перемен, относящихся совсем не к властям и социокультурным образцам, а к самому человеку. В статье-проповеди «Русскому народу необходимо духовное обновление» он пишет: «Прежде всего мы не верим и не поверим ни в какую “внешнюю реформу”, которая могла бы спасти нас сама по себе, независимо от внутреннего, душевно-духовного изменения человека. Все великое и священное идет изнутри — от сердечного созерцания, из глубины — от постигающей и приемлющей любви; из таинственной духовности инстинкта; от воспламеняющейся воли, от узревшего разума; от очистившегося воображения. Если внутри смутно, нечисто, злобно, жадно, скверно, то не поможет никакая внешняя форма, никакой запрет, никакая угроза, никакое “избирательное право”, особенно всеобщее, равное и прямое ... Государство есть не механизм, а организм, и всякая истинная и прочная форма жизни должна быть подготовлена в нем органически» [4, С.38].

Существование в координатах культуры — непростой труд, предполагающий личное возделывание души, обретение личной целостности и свободы, наконец, прочерчивание собственных границ. По мысли Ильина, трудно строить храм, но еще труднее построить стены индивидуального храма. «Духовное воспитание человека состоит в построении этих стен и, что еще важнее, в сообщении человеку потребности и умения самостоятельно строить, поддерживать и отстаивать эти стены ... Несопротивляющийся сам разламывает стены своего духовного кремля», — замечает И.А.Ильин [5, С.39].

Окультуривание, таким образом, состоит в духовном строительстве и осознании целей духовного строительства человека.

Список использованной литературы: 1. Николаев В.Г. Идентичность / Культурология — XX век. Энциклопедия. — Т.1. А–Л. — СПб., 1998. 2. Корольков А.А. Вочеловечивание в образовании. Образование между культурой и цивилизацией [Электронный ресурс]: <http://www.pokrov-forum.ru> 3. Ильин И.А. Духовная культура и ее национальные вожди // Ильин И.А. Собр. соч. Т. 4. Кн. 1. — М., 1995. 4. Ильин И.А. Наши задачи // Ильин И. А. Собр. соч. Т. 2. Кн. 2. — М., 1993. 5. Ильин И.А. О сопротивлении злу силою // Ильин И.А. Собр. соч. Т. 5. — М., 1995.

УДК 65.012

© Рябуха А.М., 2014

© Макєєв С.Г., 2014

*Рябуха А.М., студентка;
Наук. кер. Макєєв С.Г., старший викладач,
Харківський інститут управління*

ПЕРЕБУДОВА В СРСР (1985–1991 рр.) ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Розглядаються проблеми державного регулювання економіки в часи перебудови. Визначені фактори, що обумовили необхідність реформування радянського суспільства та її наслідки.

Ключові слова: перебудова, демократизація, економіка, гласність, суспільство, прискорення.

Перебудова — загальна назва сукупності політичних і економічних реформ, що проводилися в СРСР у 1985–1991 роках. Складові частини перебудови: у внутрішньополітичній сфері — демократизація суспільного життя; в економіці — введення елементів ринкових відносин; у зовнішній політиці — відмова від надмірної критики так званого капіталістичного ладу, значне поліпшення відносин зі США та демократичними країнами Західної Європи, визнання загальнолюдських цінностей і глобальних проблем. До початку 1990-х років перебудова призвела до загострення кризи в усіх сферах життя суспільства, що спричинило ліквідацію влади КПРС і розпад СРСР.

Які ж були причини запровадження радянським урядом перебудови? Чому для суспільства, яке жило роками без істотних змін, вони стали потрібні? Основними причинами перебудови було таке:

- 1) стагнація в економіці, наростання науково-технічного відставання від Заходу, провали в соціальній сфері;
- 2) політична криза, яка виразилася у розкладанні керівництва, в його нездатності забезпечити економічний прогрес, у зрощенні партійно-державної номенклатури з ділками тіньової економіки та злочинністю, що призвело до формування в середині 1980-х рр. стійких мафіозних угруповань;
- 3) апатія та негативні явища в духовній сфері суспільства;
- 4) прихід до керівництва країни молодих політиків (М.С.Горбачов, М.І.Рижков, О.М.Яковлєв, Е.А.Шеварнадзе), які не тільки прагнули зміцнити власну владу, а й виступали за оновлення держави та суспільства [1].

Названі роки увійшли в історію під назвою горбачовської перебудови, коли група молодих і енергійних діячів розпочала оновлення економічних основ, політичного устрою і духовного життя радянського суспільства.

Період «перебудови» пройшов два основних етапи: 1) 1985–1987 рр., 2) 1987–1991 рр. Докорінні зміни умов розвитку виробництва і методів керівництва економікою, важливі перетворення у суспільно-політичній сфері, реалізація нових зовнішньополітичних принципів вийшли за намічені рубежі і привели до розпаду існуючої понад сім десятиліть радянської системи, СРСР і світової системи соціалізму [2].

«Перебудова» пов'язана з ім'ям М.С.Горбачова, який в березні 1985 р. став генеральним секретарем ЦК КПРС. П'ятдесятичотирирічний Горбачов був наймолодшим членом Політбюро, пройшов повну школу партійного керівника. До складу Політбюро було включено чимало нових членів, які поділяли радикальні думки генсека. Задум реформ, які склали перший етап модернізації, був викладений Горбачовим на квітневому (1985 р.) пленумі ЦК КПРС.

Основною вважалася зміна інвестиційної і структурної політики, яка передбачала перенесення наголосу з нового будівництва на технічне переозброєння діючих підприємств і виробництв. Завданням № 1 було визнано прискорений розвиток машинобудування як основи переозброєння всього народного господарства. Вжиті зосереджені грошові, в тому числі і валютні, вливання в машинобудування не дали ефекту [2].

В андроповському стилі намагався М.С.Горбачов зміцнити дисципліну на виробництві. Особливу «славу» набула програма боротьби з алкоголізмом, створення товариств для її реалізації, варварське знищення виноградників.

Істотних позитивних наслідків реалізація програма перебудови не дала, а мала негативні наслідки для суспільства.

Ситуацію в країні гостро збурила також Чорнобильська катастрофа, що сталася 26 квітня 1986, коли вибухнув один з реакторів Чорнобильської атомної електростанції. Тисячі квадратних кілометрів території Білорусі, України і РРФСР виявилися зараженими, а десятки тисяч людей піддалися радіоактивному опромінюванню; багато хто з них згодом помер від променевої хвороби. Для ліквідації катастрофи були відправлені військові, пожежники, звичайні громадяни. Багато хто з ліквідаторів аварії на ЧАС незабаром після неї помер. На ліквідацію наслідків цієї аварії державі довелося витратити десятки мільярдів рублів. Катастрофа мала далекосяжні політичні наслідки [1].

У другий етап, власне, і відбулася перебудова (1987 — весна 1990), яка мала фатальні наслідки для економіки країни. У цей час, як і в попередні роки, гасло «кадри вирішують все» мало актуальне значення. До початку 1987 р. було замінено 70% членів Політбюро, 60% секретарів обласних партійних організацій, 40% членів ЦК брежньовського «набору». Великі векселі були видані радянському народу XXVII з'їздом КПРС; зокрема, подвоїти до 2000 р. економічний потенціал СРСР, а кожному сім'ю забезпечити окремою квартирою.

Проте мільйони радянських людей на власному досвіді переконувалися, що забезпечення товарами народного вжитку і продовольством не лише не поліпшується, а й погіршується, дефіцит постійно посилюється. Для цього були глибинні причини: скрита інфляція, поступове збідніння державної казни, бюджетний дефіцит тощо. Під впливом реалій в економіці й суспільстві, не без допомоги економістів, соціологів, політологів, які рішуче потіснили в його авторському активі парткерівників, 1987 р. М.С.Горбачов пішов на серйозні корективи свого реформаторського курсу. В цей час у галузі економіки були здійснені важливі кроки до ринкових відносин. Були дозволені індивідуальна трудова діяльність і створення кооперативів з виробництва деяких видів продукції. Широкі права надавалися підприємствам щодо можливості самостійно реалізовувати позапланову продукцію. Хоча без ринкових механізмів здійснювати це було дуже важко. Новий закон про підприємництво мав сприяти формуванню економічних і правових умов розвитку підприємства. Реорганізовувалася банківська система, створювалися комерційні та кооперативні банки. Збільшувалися іноземні інвестиції та створювалися спільні із зарубіжними фірмами підприємства. Істотні зміни відбулися і в галузі сільського виробництва. Внаслідок реформи у сільськогосподарському виробництві виникли фермерські господарства. Все більшого поширення в економіці набував недержавний сектор. Проте реформування економіки не поліпшило стану справ у народному господарстві: збільшувалися розміри дефіциту держбюджету, зростало безробіття.

Позитивні зміни відбулися в зовнішній політиці. У грудні 1988 р. у промові на Генеральній Асамблеї ООН М.С.Горбачов сформулював нову концепцію радянської зовнішньої політики. Уряд СРСР оголосив мораторій на випробування ядерної зброї, призупинив розгортання ракет середнього радіуса дії в Європейській частині країни, скоротив збройні сили, розпочав конверсію воєнного виробництва, вивів свої війська з Афганістану. У цієї політики були і відверті противники, які перейшли в ряди горбачовської опозиції. Однак, для суспільства припинення війни на чужій території мало важливе значення: нарешті припинилась майже десятирічна війна, яка вимагала багато матеріальних і, що жахливо, людських ресурсів. Однак, економічна криза посилювала міжнаціональну напруженість.

У національних республіках виникають організовані рухи (національні фронти) за розширення прав республік і реформи радянської федерації. Не задовольняючись реалізацією рішень XIX партконференції про розширення суверенності республік у складі СРСР, у республіках Прибалтики все голосніше звучали фрази про радянську окупацію і необхідність відновлення державності трьох республік. Значного впливу набули національні фронти у Вірменії і Грузії. В останній протистояння націонал-радикалів і комуністів завершилося втручанням сил Радянської

армії і загибеллю 20 прихильників Народного фронту. В Україні набув впливу Народний Рух. Восени 1988 р. на виборах у центральні і місцеві органи влади в Естонії, Латвії і Литві перемогли представники народних фронтів. У 1988–1989 рр. Декларації про державний суверенітет прийняли Верховні Ради трьох прибалтійських республік і Азербайджану, у 1990 р. — Молдавія, РРФСР, Україна [3].

Подальший процес проголошення суверенітетів охопив усі республіки. Ці декларації поставили в центр політичного життя питання про існування СРСР як союзної держави. У квітні — травні 1991 р. у підмосковній резиденції М.С.Горбачова Ново-Огарьово відбулися переговори керівників 9 союзних республік стосовно підписання нового союзного договору, який передбачав створення Союзу суверенних держав (ССД) як демократичної федерації рівноправних радянських суверенних республік. Його підписання було призначено на 20 серпня 1991 р.

У ставленні до нового договору виявилися як прихильники, які бачили в ньому можливість зниження рівня міжнаціональної конфронтації, так і рішучі противники, які вбачали в новому договорі капітуляцію центру перед вимогами націонал-сепаратистських сил у республіках. В умовах державного перевороту президент СРСР М.С.Горбачов був усунений від влади, і новостворений Державний Комітет з надзвичайного стану (голова — Г.І.Янаєв.) проголосив на шість місяців у країні надзвичайний стан. Завдання комітетників полягало у відновленні порядків, які існували до 1985 р. Проте організатори антиконституційного заклоту зазнали поразки. Ці події наблизили розпад СРСР. Внаслідок державного перевороту 24 серпня 1991 р. Україна, а потім й інші республіки проголосили про створення самостійних держав. Так, у грудні 1991 р. в Білорусі під час зустрічі керівників Росії, Білорусі і України було проголошено про припинення дії союзного договору 1922 р. і про припинення діяльності державних структур СРСР.

Таким чином, напередодні 69-ї річниці створення Союзу його існування відійшло у минуле, перетворилося на «сторінки історії». Основними причинами розпаду СРСР були непродуманість реформ, намагання уряду швидко змінити суспільство, аварія на Чорнобильській АЕС, наростання економічного та політичної кризи, посилення національних рухів в республіках СРСР. Єдиною позитивною подією в житті суспільства був вивід радянських військ з Афганістану і припинення майже десятирічної війни, яка унесла життя багатьох радянських солдат.

Список використаної літератури: 1. Субтельний О. Україна: історія. — К.: Либідь, 1994. — 736 с. 2. Бойко О.Д. Історія України. — К.: Академвидав, 2006. — 688 с. 3. Декларація про державний суверенітет України. — К., 1990.

УДК 140.8+316.6

© Козырева М.А., 2014

© Леонтьева В.Н., 2014

*Козырева М.А., студентка;
Научн. рук. Леонтьева В.Н., д-р филос. наук, профессор,
Харьковский институт управления*

ЦИНИЗМ И ВЛАСТЬ

Проанализированы формы связи политической власти с цинизмом: циничная власть, как и циничный человек, считает себя во всем правой. Показано, что одной из причин циничности современного мира явилось превращение государственной власти из инструмента, посредством которого упорядочивается и регламентируется общественная жизнь, в активного и влиятельного социокультурного и экономического агента, действующего посредством принуждения и насилия.

Ключевые слова: цинизм, власть, принуждение, насилие, борьба за власть, ответственность.

Начнём с сущности цинизма «социального», т.е. перешагнувшего рамки индивидуальной нравственной порочности. Цинизм — это дважды «модифицированный» макиавеллизм, не только переведенный из политической сферы на уровень повседневности, но как бы возведенный в квадрат: «не быть, а казаться» (добрым, сильным, щедрым и т.п.) — растоптав достоинство Другого (напомним: у Н.Макиавелли: *и быть, и казаться/если не быть — то казаться*). Макиавеллизм — это принцип государственной политики, основанной на культе достижения цели «любой ценой» (т.е. «цель оправдывает средства»), и, стало быть, на пренебрежении нормами морали. Власть же — это возможность и способность воздействовать на деятельность и поведение других людей вопреки не только их воле, но даже вопреки и их сопротивлению.

Считается, что власть появилась с возникновением человеческого общества и будет в той или иной форме всегда сопутствовать его развитию. Она необходима для организации общественного производства, которое требует подчинения всех участников единой воле, а также для регулирования других взаимоотношений между людьми в обществе. Без власти невозможно ни какое управление.

Специфической разновидностью является политическая власть — способность определённой социальной группы или класса осуществлять свою волю, оказывать воздействие на деятельность других социальных групп или классов. В отличие от иных видов власти (семейной, общественной и др.), политическая власть оказывает своё влияние на большие группы людей, использует в этих целях специально созданный аппарат и специфические средства. Наиболее сильным элементом политической власти является государство и система государственных органов, реализующих государственную власть.

2,5 тысячи лет назад первый в европейской истории проект идеального государства был предложен древнегреческим философом Платоном. Согласно ему, государство должно быть выражением идеи справедливости: «...самым великим и необходимым будут считать справедливость» [1]. А власть — являться его инструментом. Любая власть должна быть ответственной: будь то старший брат, родители, руководитель предприятия или, *тем более*, государственный деятель. Иными словами, платоновские идеи можно трактовать так: власть — это, прежде всего, ответственность, и даже более того: власть=ответственность.

В реальном мире, тем более в нашей (пост)современности, все иначе. Мир стал циничным. И одна из ипостасей этой циничности — превращение государственной власти из инструмента, посредством которого упорядочивается и регламентируется общественная жизнь, в активного, едва ли не самого влиятельного социокультурного (и даже экономического) агента. Неимоверно возросли технические и технологические возможности, однако цели, мотивы и намерения человеческих действий, так же, как и движущие человеком аффекты, остались прежними: «Природа человека не меняется, а властитель оказывается вечным фашистом» [2]. И теперь равенство выглядит вот так: власть=цинизм. Поэтому тема «Цинизм и власть» — правомерна и своевременна, как никогда.

Целью власти является сама власть, её укрепление и распространение. Политическая власть использует принуждение и насилие как орудие для устранения беспорядков и *всех прочих помех* для ее осуществления, при этом всячески декларируя, что прибегает к этому исключительно «в мирных целях», «в интересах общественного порядка». Именно последнее делает власть, основанную на принуждении, но выдающую *любые* свои действия за совершаемые во имя «достижение общей цели», циничной: ведь преследование инакомыслящих и репрессии по отношению к собственным гражданам легко и просто «оправдать», если назвать инакомыслие (а вместе с ним — и публичные высказывания, идущие вразрез с официальной идеологией) «действием, угрожающим общественному порядку». Циничная власть, как и циничный человек, считает себя во всем правой («я начальник — ты дурак»).

Борьба за власть не менее цинична и уходит корнями в глубочайшую древность.

В древнегреческой мифологии первый бог Уран, боясь погибнуть от одного из своих детей, возвращал их снова в недра земли, однако родившийся последним Кронос по наущению матери оскопил отца и воцарился вместо него, став верховным богом. Сам Кронос, вняв предсказанию, что его лишит власти кто-то из его детей, проглатывал их, как только они рождались. Но однажды его супруга Рея вместо очередного новорождённого дала ему проглотить завернутый в пелёнки камень: так остался жить бог Зевс, свергнувший Кроноса и занявший его место. Но это — мифология. Давайте обратимся к реальной истории, и не древнего, а уже нового времени.

Эпоха дворцовых переворотов 1725–1762 гг. в Российской империи, когда верховная власть неоднократно переходила из рук в руки в результате борьбы за власть опиравшихся на армию дворянских группировок. Или буржуазные революции XVII–XIX вв. в Европе.

История Великой Французской революции начинается за 15 лет до взятия Бастилии, когда на французский престол в 1774-м вступит Людовик XVI. Предшественники оставят ему в наследство отработанную систему абсолютной власти: он может издавать и отменять любые законы, устанавливать и собирать любые налоги, объявлять войну и заключать мир, решать по своему усмотрению все административные и судебные дела.

Основные противоречия, предопределившие неизбежность революции, были обострены государственным банкротством, начавшимся в 1787 г. торгово-промышленным кризисом, неурожайными годами, повлекшими за собой голод. В 1788–89 гг. в стране сложилась революционная ситуация. Крестьянские восстания, охватившие ряд французских провинций, переплетались с выступлениями плебса в городах. Безуспешные попытки королевской власти реформировать систему архаичных привилегий, основанную на знатности и родовых связях, усугубили недовольство дворян падением их влияния и посягательствами на их исконные привилегии. В поисках выхода из финансового тупика король вынужден был пойти на созыв Генеральных штатов (5 мая 1789 г.), не собиравшихся с 1614 г. Депутаты провозгласили себя Национальным собранием, отказались подчиниться королевскому указу об их роспуске и 9 июля назвали собрание Учредительным, провозгласив своей целью выработку конституционных основ нового политического порядка. Угроза разгона Учредительного собрания вызвала восстание в Париже. Была штурмом взята крепость-тюрьма Бастилия, символ абсолютизма.

Особым цинизмом отличается борьба за власть в 1917-м году, завершившаяся Октябрьской революцией¹ и приходом к власти большевиков, утвердивших свои позиции в ходе последовавшей затем Гражданской войны.

Борьба за власть в (пост)современном мире, включая и Украину, использует не только «проверенные» методы, но и ведёт не менее циничные «информационные войны». Открыто обвиняя «врага» в чем-то, власть делает *то же самое*. Зеркальность обвинений — уравнивание поступков, двойные стандарты, — вот цинизм современной власти. СМИ создают видимость продолжения прошлой политической ситуации, над которой, как ни в чём не бывало, продолжают шутить интеллигентные ребята из «Студии Квартал-95»: теперь они высмеивают и старую («свергнутую» Майданом), и новую (приведенную де-факто к власти тем

¹ Которая в течение 10 лет официально называлась «революционным восстанием»!

же Майданом) власть, смеясь над проблемами, которые тревожат многих людей. Позитивно относясь к жизни, они заставляют улыбаться весь народ и воспринимаются как лучик оптимизма в наши смутные тёмные дни: «ЧистоNews» на некоторое время стали самостоятельной ежедневной (!) программой. Но если раньше участники «Квартала-95» выступали неким «коллективным Диогеном», своеобразным киническим рычагом, обнажающим глупость и жестокость «элит», то теперь, работая на «канале олигарха», просто притупляют критическое сознание телезрителей, и отнюдь не только за счет ироничного показа несуразности некоторых реальных ситуаций, создаваемых властью. Цинизм нынешней власти — в том, что, сросшаяся с олигархическим капиталом, она может себе позволить делать вид, что над ней можно шутить, — в то время, когда в стране, официально не находящейся в состоянии войны, ежедневно случаются десятки насильственных смертей...

Цинизм и власть будут продолжать оставаться «сиамскими близнецами», пока власть будет основана на принуждении, пока власть не перестанет работать «за закрытыми дверями» и не начнет говорить своему народу правду, пока информационное пространство не станет свободным и прозрачным. И может быть, если мы сами будем воспитывать — в себе и наших детях — идеи о ненасильственной, гуманистической власти, если мы серьезно отнесемся к идее *власти как ответственности*, то, может быть, наше общество *вместе с властью* начнет изменяться к лучшему?

Список использованной литературы: 1. Платон. Государство. Книга седьмая, 540 e / Платон [Текст] // Платон. Собрание сочинений в 4 т. Т. 3/ Пер. с древнегреч. А.Ф. Лосева, В.Ф. Асмуса, А.А. Тахо-Годи. — М.: Мысль, 1994. — С. 326. 2. Ионин, Леонид. Предисловие переводчика: о книге и ее авторе. — В кн.: Элиас Канетти. Масса и власть. Перевод на русский язык: Л.Ионин. — М., 1997. // Центр гуманитарных технологий. — [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5454> 3. Электронный ресурс <http://www.aif.ru/dontknows/file/1012656>

УДК 338.242.4.025.2

© Деревянко А.В., 2014

© Липилина С.В., 2014

*Деревянко А.В., студ.;
Научн. рук. Липилина С.В., доцент кафедры финансов,
Харьковский институт управления*

ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ В ОБЛАСТИ МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ

Рассмотрены проблемы страхового рынка в области медицины, в частности, проблемы государственного регулирования в области медицинского страхования. Указаны меры, направленные на развитие страховой медицины в Украине.

Ключевые слова: здравоохранение, медицинское страхование, обязательное и добровольное страхование, страховые компании, страховые платежи.

Актуальность медицинского страхования в Украине — источника финансирования медицинских учреждений, как и актуальность его изучения, — несомненна.

Развитие обязательного государственного медицинского страхования (ОМС) в Украине призвано способствовать реформированию системы финансирования по накоплению дохода с целью внедрения дополнительных платежей, создания специальных фондов, внедрения механизмов по регулированию рисков и компенсаций фондам. Необходимо формировать национальную систему единых экономически обоснованных тарифов на медицинские услуги, увеличивать долю государственного обязательного медицинского страхования [1, С.27].

Сегодня, как никогда, осознается насущная потребность во внедрении многоканального финансирования медицины и повышении эффективности использования ресурсов за счет перехода к рыночной концепции ОМС с обязательным использованием опыта и инвестиционного потенциала отечественной страховой индустрии.

Первый уровень такого финансирования должна составлять гарантированная Конституцией Украины бесплатная медицинская помощь, которая финансируется за счет государственного и местных бюджетов.

Бюджетное финансирование распространяется на: экстренную и неотложную медицинскую помощь, медицинскую помощь, которая не вошла в программу ОМС, специализированные учреждения противотуберкулезного профиля, психиатрические больницы и диспансеры, центры лечения ВИЧ-СПИДа, бюро судмедэкспертизы, дома ребенка, госпитали для инвалидов ВОВ и приравненных к ним категорий населения, учреждения здравоохранения.

Второй уровень — обязательное медицинское страхование в рамках страховой программы ОМС, утвержденной правительством.

Третий уровень уже существует и быстро развивается — это добровольное медицинское страхование (ДМС), который предусматривает предоставление медицинских услуг повышенного качества, например: предоставление страхователю (застрахованному) права выбора врачей-специалистов, а также учреждений для получения необходимой помощи; улучшенное содержание в стационаре, лечебно-восстановительном учреждении; увеличение сроков послебольничного патронажа и ухода дома и т.п.

Не секрет, что качество предоставляемых населению медицинских услуг часто вызывает, увы, в большинстве своем, справедливые нарекания, притом, что приходится платить за многие медицинские услуги в государственных и коммунальных учреждениях: в обустроенных в их зданиях кассах разнообразных (!) благотворительных фондов нередко очереди из пациентов, вынужденных делать «добровольные пожертвования». Однако немаловажными факторами создания (и поддержания) такого малопривлекательного образа отечественной системы здравоохранения, недовольства ее работой являются, с одной стороны, слабая юридическая база, регулирующая возмещение расходов на предоставление медицинских услуг, с другой — недостаточная осведомленность граждан о возможностях страховой медицины. Это означает, что развитие системы медицинского страхования в Украине требует введения программ информирования населения о получении таких услуг.

Другим «толчком» к внедрению обязательного государственного медицинского страхования, по данным экспертов, является фактическое отсутствие бесплатного медицинского обслуживания. Несмотря на то, что высший закон Украины — Конституция — гарантирует гражданам получение бесплатной медицинской помощи, на практике оказывается, что часто эта гарантия носит декларативный характер [2, С.9]. Большинство личных финансовых затрат граждан в учреждениях здравоохранения Украины сегодня находятся в плоскости теневой экономики, являются неофициальными, а следовательно, не сопровождаются гарантиями качества предоставляемых услуг и надлежащей ответственности за нарушение прав пациентов.

Преимущество страховой медицины заключается в ее прогнозируемости: каждый гражданин вкладывает небольшие суммы средств в медицинскую страховку для того, чтобы быть уверенным, что во время болезни все или подавляющее большинство медицинских расходов будут оплачены. Медицинское страхование дает возможность контролировать свой бюджет, потому что благодаря ему больше, чем стоимость страховки, на медицину за год не потратишь [4, С.227].

Заметим, что в нашем государстве существует нормативно-правовое обеспечение внедрения обязательного медицинского страхования как стратегического направления реформирования системы здравоохранения.

Итак, эффективное функционирование страховой медицины в Украине невозможно без решения следующих задач:

1. Создание условий для максимально возможного саморегулирования медицинской отрасли путем применения рыночных механизмов, обеспечение конкурентной среды на рынке медицинских услуг в случае принятия законодательных актов по вопросам обязательного социального медицинского страхования.
2. Четкое определение уровней медицинской помощи, формировать обязательный минимум услуг медицинского страхования; структурирование населения на группы, лечение которых будет финансироваться из разных источников создания фондов медицинского страхования.
3. Усиление заинтересованности работодателей в заботе о сохранении здоровья своих работников путем установления экономических стимулов для средств, которые направлены предприятиями на медицинское страхование (например, как уже существующая практика в Украине отнесения на валовые затраты средств, которые предприятие платит как добровольное страхование своих работников).
4. Повышение надежности страховых организаций, работающих в системе медицинского страхования, путем установления требований к их лицензированию в соответствии с четко определенными критериями.
5. Обеспечение государственного контроля за использованием всеми медицинскими учреждениями, работающими в системе медицинского страхования, независимо от их ведомственной подчиненности и организационно-правовой формы, единых стандартов создания унифицированной оптимальной системы классификации и ценообразования на медицинские услуги.
6. Основным фактором стимулирования развития рынка обязательного медицинского страхования должно стать предоставление налоговых льгот, а именно: отнесение страховых платежей по медицинскому страхованию на валовые расходы работодателей, а также предоставление налогового кредита для физических лиц [3].

Предложенная система мер, направленных на внедрение и развитие страховой медицины в Украине, позволит создать условия для наиболее полного удовлетворения потребностей населения в получении доступной и высококачественной медицинской помощи; существенно уменьшить нагрузку на государственный и местные бюджеты; уменьшить долю теневой медицины в системе медицинского обеспечения; избежать

необоснованных затрат, вызванных предоставлением лишних медицинских услуг с целью получения дополнительного дохода; улучшить материальную мотивацию работников медицинских учреждений.

Список использованной литературы: 1. *Нонко В.* Замечания и предложения к проекту закона Украины «Об общеобязательном государственном социальном медицинском страховании» // Финансовые услуги № 7–8, 2009. — С.27–28. 2. *Яхница И.* Медицинское страхование в новой системе здравоохранения в Украине // Финансовые услуги № 5–6. — 2001. — С.9–13. 3. *Головко М.* Каким должно быть обязательное медицинское страхование? (В поисках заимствованной модели забываем о собственном опыте) // Газета «День», Киев, 4 марта 2008 г. [Электронный ресурс] — Режим доступа: <http://www.insur-info.ru/press/23985/> 4. *Юрій С.І., Шаваріна М.П., Шаманська Н.В.* Соціальне страхування: Підручник. — К.: Кондор, 2009. — 462 с.

УДК 338.242.4.025.2

© Леус А.Ю., 2014

© Липилина С.В., 2014

Леус А.Ю., студентка;
Научн. рук. Липилина С.В., доцент кафедры финансов,
Харьковский институт управления

НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ СТРАХОВАНИЯ

Рассмотрены основные принципы и направления совершенствования государственной политики страхования в Украине. Проанализировано методы совершенствования государственной политики путем оптимизации соотношения между обязательным и добровольным страхованием.

Ключевые слова: государственная политика, страхование, развитие, государство.

Основные принципы совершенствования государственной политики Украины в области страхования базируются на европейских подходах к контролирующей деятельности государства и формируются международной организацией страховых надзоров и Комитетом по страхованию при Европарламенте. Их можно определить так:

- ✓ дальнейшая интеграция Украины в международные страховые структуры;
- ✓ развитие законодательной и нормативной базы;
- ✓ разработка стандартов электронного обращения и учета;
- ✓ создание условий для взаимовыгодной интеграции страховой и банковской систем;
- ✓ формирование объединений страховщиков из важнейших проблем страхования;
- ✓ создание оптимальной структуры соотношения между обязательным и добровольным страхованием;
- ✓ привлечение страхового рынка к решению важнейших вопросов социального страхования;
- ✓ создание комплексной системы подготовки, переподготовки и повышения квалификации кадров [2, С.126].

Дальнейшее развитие законодательной и нормативной баз предусматривает разработку и принятие ряда законодательных актов, которые развивают страховое законодательство Украины. Прежде всего, это касается перестрахования, а также деятельности страховых посредников.

Требует безотлагательного упорядочения нормативная база в области учета, статистической и бухгалтерской отчетности, аудита. Важно также

законодательно и нормативно совершенствовать систему страхования жизни, медицинского и пенсионного страхования, страхования политических рисков, деятельности обществ взаимного страхования и т.д.

Развитие страхового рынка требует решения многих актуальных вопросов через объединение страховщиков, специализирующихся на важнейших направлениях страховой деятельности [1].

Совершенствование системы государственного регулирования страховой деятельности должны быть направлены на усиление качества выполнения функций по предупреждению банкротства страховщиков, нарушению ими обязательств перед страхователями, осуществлению псевдострахования с целью отмыwania средств, выплаты руководителям и другим ответственным лицам предприятий, учреждений и органов (особенно государственного сектора) незаконных комиссионных вознаграждений. Этого можно достичь следующими способами:

- ✓ введением текущего надзора за финансовым состоянием страховщиков и страховых брокеров через осуществление контроля за финансовой отчетностью;

- ✓ совершенствованием технологии лицензирования страховщиков, в том числе за счет введения большего количества унифицированных требований к правилам страхования;

- ✓ обработкой экономически обоснованных нормативов деятельности страховщиков и страховых посредников, соблюдение которых минимизирует риск дестабилизации их работы;

- ✓ расширением прав и повышением оперативности специально уполномоченного органа в делах государственного надзора за страховой деятельностью и т.п. [3, С.62].

В Украине получила распространение такая форма, как страховые бюро. Членство в таких бюро, созданных в соответствии с решениями Правительства Украины, является обязательным для всех страховщиков, которые получили лицензию на определенный вид деятельности [4, С.18].

В перспективе государственное регулирование через обязательные пулы — страховые бюро — может стать одним из основных направлений государственного влияния в области страхования.

Важное значение имеет дальнейшая интеграция Украины в мировые структуры, определяющие международную политику в области страхования. Дальнейшая интеграция Украины в международные структуры позволит усовершенствовать государственную политику по регулированию страховой деятельности согласно применяемыми в мире формами, методами и рычагами. Развитые страны-члены Европейского Союза должны максимально идентифицировать методы государственного регулирования, устанавливаемые соответствующими директивами этого Союза.

Государственная политика должна также совершенствоваться посредством содействия оптимизации соотношения между обязательным и добровольным страхованием.

В этом плане сегодня стоят три главные задачи. Первое: просмотр относительно возможного уменьшения действующих видов обязательного страхования. Второе: упорядочение условий и порядка осуществления указанных видов. И третье: введение новых видов обязательного страхования только в случае реальной необходимости в этом.

Поэтому в ближайшее время необходимо определить законодательное поле (его должен занимать страховой рынок в социальных программах) и принять необходимые решения по его вхождению в эти программы. Заметим, что страховой рынок не может полностью взять на себя выполнение функций по социальным программам. Государство за счет собственных средств должно гарантировать минимум социальных благ по всем направлениям.

Основная функция современного государства заключается в обеспечении комфортного проживания своих граждан.

С этой целью государство выполняет ряд задач:

- ✓ решение экономических и социальных проблем;
- ✓ обеспечение целостности государства;
- ✓ управление хозяйством и обществом;
- ✓ оборона собственной территории.

И, наконец, серьезное значение приобретает сегодня усиление влияния государства на проведение инвестиционной политики со стороны страховщиков.

Список использованной литературы: 1. Закон Украины «О внесении изменений в Закон Украины “О страховании”» // Правительственный курьер. — 2001. — 7 ноября. 2. Базилович В.Д., Базилович К.С. Страховое дело. — К.: Знання, 2007. — 216 с. 3. Брагинський М.І. Договір страхування. — К.: Знання, 2008. — 114 с. 4. Особенности имущественного страхования (Опыт страхового рынка Швейцарии). — М.: Анкил, 2004. — 32 с.

УДК 368.21/22

© Панчищенко Д.В., 2014

© Липилина С.В., 2014

*Панчищенко Д.В., студентка;
Научн. рук. Липилина С.В., доцент кафедры финансов,
Харьковский институт управления*

ПРОБЛЕМЫ СТРАХОВОГО МОШЕННИЧЕСТВА В УКРАИНЕ

Рассмотрены основные приемы страхового мошенничества, существующие способы обмана в страховых компаниях, приведена статистика различных ситуаций мошенничества при страховании.

Ключевые слова: страхование, мошенничество, КАСКО, ОСАГО.

Понятие «страховое мошенничество» является заимствованным из западной финансовой и правовой практики: в украинском законодательстве термин «страховое мошенничество» не урегулирован. Соответственно, страховая компания не может на законном основании отказать клиенту в выплате по причине подозрения в мошенничестве; попавшимся на нем злоумышленникам вменяют «обычное» мошенничество (ст. 190 Уголовного кодекса Украины).

Под «страховым мошенничеством» мы условно понимаем ситуацию, когда лицо или группа лиц целенаправленно дают или подталкивают третье лицо предоставить ложную или вводящую в заблуждение информацию для получения страховой выплаты. Единственным правовым механизмом в подобной ситуации является обращение страховщика в компетентные органы. Но суд может удовлетворить требования только в том случае, если прямой умысел подозреваемого был доказан. А действия, совершаемые не по прямому умыслу, законодательством не регулируются [1, С.46].

Существует интересная статистика мотивов в сфере страхового мошенничества, основанная на анализе уголовных дел: необходимость уплаты личного долга (33,5% от общего числа), материальные трудности в семье (48%), истечение срока оплаты кредитов страхователем — юридическим лицом или СПД (15%), необходимость возврата ссуды (3,5%). Кроме того, достаточно часто мотивами для мошенничества называются предстоящий раздел имущества или предстоящую конфискацию, а также ДТП в пьяном виде (обнаружены перебитые номера, серьезная неисправность авто, сбит пешеход и т.п.) [2, С.15]. В Украине, по оценкам экспертов страхового рынка, лидером по количеству подобных преступлений является автострахование — более 70% всех случаев приходится на договора КАСКО, ОСАГО.

Наиболее распространенные способы мошенничества давно изучены специалистами служб безопасности страховых компаний. Эксперты страхового рынка утверждают, что 20% случаев страхового мошенничества приходится на инсценировку страхового события, а 70% от всех случаев – на завышение суммы ущерба [2, С.16].

Рассмотрим 8 самых популярных способов обмануть страховую компанию:

1. Приписки ущерба. Чаще всего встречаются приписки ущерба после ДТП. По мнению экспертов, этим грешат в каждом пятом страховом событии. Люди вносят в список повреждения, полученные ранее. Дело в том, что список повреждений (в случае ОСАГО) записывается в акт и регистрируется сотрудником ГАИ, а страховая компания обязана их компенсировать. Опротестовать же дело в суде компания может только после выплаты компенсаций. Делопроизводство стоит минимум 300 долларов. Понятно, что начинать тяжбу из-за 200 долларов для компании попросту нерентабельно. Поэтому зачастую некоторые явно выдуманные повреждения страховщик просто отказывается оплачивать. Заявитель, как правило, даже не спорит.

2. Двойная выплата. Как получить страховку? Некоторые клиенты пытаются получить возмещение от виновника ДТП, а потом и от страховой компании. В этом случае пострадавший страхователь получает от виновника ДТП возмещение за нанесенный ущерб, но при этом берет в ГАИ справку о том, что пострадал от «неизвестного», и направляется за страховой выплатой.

3. Двойное возмещение. Злоумышленники страхуют автомобиль в нескольких компаниях. После ДТП они пытаются получить денежное возмещение в каждой из них.

4. Фиктивное ДТП. В этом случае в схеме задействован работник страховой компании. Он выписывает полис на «разбитый» автомобиль, указывая в договоре, что машина не имеет повреждений. Потом организовывается фиктивное ДТП, и в СК направляется заявление о страховом событии.

5. Сознательное нанесение повреждений. Многие водители не могут устоять перед соблазном заменить ту или иную старую деталь за счет страховщиков. Они сознательно наносят повреждения своему автомобилю, утверждая, что это последствия ДТП.

6. Другой водитель. Человек застраховал машину, дал попользоваться другу, а тот ее разбил. В этом случае страховое возмещение не полагается, так как транспортным средством пользовался другой человек. Однако мошенники стараются в протоколе отметить, что за рулем находился владелец машины, или тут же делают доверенность на право пользования автомобилем на того, кто был за рулем.

7. Пьяный водитель. Многие ДТП совершаются в состоянии алкогольного опьянения. По закону, такой случай не признается страховым и компенсация не выплачивается. В подобных случаях

водители дают взятку сотруднику ГАИ, который не замечает «запашок», или вызывают супругу, которая вписана в техпаспорт и оформляют ДТП на нее. Если повреждение получено в безлюдном месте, водитель отправляется домой поспать, а через несколько часов приезжает для оформления протокола.

8. Самоугол. Здесь название говорит само за себя. Представьте себе такую ситуацию. Вы покупаете автомобиль иностранного производства, регистрируете машину, проходите технический осмотр и ездите на ней, пока в один прекрасный день ваш автомобиль не оказывается в списке разыскиваемых в связи с угоном. Тут схема такова. За половину рыночной цены иностранцу предлагается продать автомобиль и документы на него, и через оговоренный срок (обычно не более одного месяца) либо после телефонного звонка подать заявление об угоне машины. За это время автомобиль перегоняется в Украину, растамаживается и продается. После этого «пострадавший» иностранец у себя на родине получает страховку [3].

Еще на этапе заключения договора мошенники могут использовать различные преступные схемы. Довольно распространенной является схема жульничества, когда автомобиль страхуется по идентичным договорам на полную страховую сумму одновременно в нескольких страховых компаниях, — так называемое «двойное» страхование. Сам факт заключения таких договоров страхования является прямым нарушением Закона Украины «О страховании», предписывающим страхователю при заключении нового договора уведомлять страховую компанию обо всех действующих аналогичных договорах страхования.

Осознавая масштаб потерь украинского страхового рынка от мошеннических операций, страховые компании уже давно пришли к выводу о необходимости объединения усилий. Проблема страхового мошенничества является общей для всех участников процесса страхования, поскольку в равной степени наносит существенный вред имущественным интересам, как самих страховых компаний, так и их клиентов. Лишь цивилизованный подход и взаимная социальная ответственность всех заинтересованных сторон этого процесса, позволит страхованию выполнять одну из своих основных функций, как общественного института — обеспечение страховой защитой населения от различного рода опасностей.

Список использованной литературы: 1. Жилкина М.С. Страхование мошенничество: Правовая оценка, практика выявления и методы пресечения. — М.: Волтерс Клувер, 2005. — 192 с. 2. Степанов А.Н., Триандофилов И.В., Пирожков Н.В. Прогнозирование рисков катастроф и аварий, предупреждение аварий и снижение ущерба // Управление риском. — 2009. — № 3. — С.14–17. 3. Страховые схемы. Их роль в экономике и становлении классического страхования [Электронный ресурс]. — Электрон. текстовые данные (5427 bytes). — Режим доступа: http://tristar.com.ua/1/art/strahovye_shemy_ih_rol_v_ekonomike_i_stanovlenii_klassicheskogo_strahovaniia_22326.html, 05.08.10.

УДК 368.21/22

© Мєдведєва А.А., 2014

© Ліпіліна С.В., 2014

*Мєдведєва А.А., студентка;
Наук. кер. Ліпіліна С.В., доцент кафедри фінансів,
Харківський інститут управління*

ПРОБЛЕМИ, ЩО СТРИМУЮТЬ РОЗВИТОК СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ, ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Розглядається проблема низького рівня страхування життя в Україні. Проаналізовано проблеми, які заважають розвитку страхування. Наведено рекомендації які необхідно вжити для виведення цієї галузі зі скрутного становища, у якому вона зараз знаходиться.

Ключові слова: страхування, ризики, розвиток страхування життя, страхові компанії, кошти підприємств, страховики, довгострокові інвестиційні ресурси.

На відміну від інших видів страхування, страхування життя в Україні і досі перебуває на етапі становлення. Рівень поширення страхування життя складає лише 0,01% — зовсім незначну частину, порівняно з 3,06% — у Німеччині або 1,04% — у Польщі [1]. Аналіз показників покриття страхуванням також свідчить про порівняно низький рівень розвитку страхування в Україні. Відповідно до оцінок експертів, на сьогодні лише 10% існуючих в Україні ризиків застраховано.

Незважаючи на те, що останнім часом спостерігається поступове зростання показників ринку страхування життя, є проблеми, які заважають розвитку страхування життя в Україні [2]:

- ✓ негативна історія страхування життя в Україні в пострадянський період;
- ✓ нестабільність політичної ситуації;
- ✓ відсутність надійних інвестиційних інструментів, а також відсутність гарантій збереження вкладених коштів;
- ✓ зміни в соціальній сфері, що у силу своєї невизначеності в даний час стримують розвиток страхування життя;
- ✓ інфляція, нестійкість національної валюти;
- ✓ відсутність вільних коштів у підприємств і населення;
- ✓ низька страхова культура населення, страхових посередників і деяких страховиків;
- ✓ суперечливе страхове законодавство;
- ✓ несприятливе податкове законодавство
- ✓ недостатня ємкість страхового ринку.

Основною причиною стримування розвитку страхування життя є саме недовіра населення до страхових компаній [2]. Український страховий ринок зазнав провал державної системи соціального страхового забезпечення, масового банкрутства підприємств, гіперінфляції, яка з'їдає вкладені кошти людей. Після розвалу радянського Держстраху та Ощадбанку громадяни України втратили величезні гроші, які були заощаджені ними в карбованцях через банківську систему та систему страхування. Як наслідок, у суспільстві сформувався досить значний рівень недовіри до страховиків і його дуже складно подолати.

Важливим чинником для розвитку страхування життя є рівень життя і заробітної плати населення. Формування добровільного ринку страхування життя в розвинутих країнах почався із заробітної платні на рівні \$500 на місяць. Якщо середньомісячна зарплата громадян становить менше зазначеної суми, то масового страхування життя не відбуватиметься. В Україні цей показник не досяг навіть \$200 [3].

Таким чином, для пересічного громадянина України платіж на страхування життя зазвичай належить до групи так званих відкладених потреб, які досить болісно дадуть про себе знати лише в майбутньому і часто не усвідомлюються сьогодні. Однак посередники, які ведуть активну просвітницьку діяльність, дозволяють пересічному громадянину зрозуміти, що жити потрібно не лише сьогоднішнім днем. Навіть маючи невеликі гроші, варто думати про завтрашній день і відкладати їх частину, аби забезпечити себе у майбутньому.

В Україні ще дуже багато керівників недооцінюють важливість страхування життя. Хоча ці послуги вже давно взяли на озброєння західні і найуспішніші вітчизняні менеджери, бо вони дають змогу дуже тонко враховувати і заохочувати матеріальні та соціальні інтереси працівників, підвищуючи прибутковість бізнесу.

Якісний соціальний пакет, який коштує підприємству набагато дешевше, ніж проста виплата заробітної плати, дає змогу за мінімальних для підприємства фінансових витрат підвищити якість роботи персоналу, залучити висококласних фахівців і зробити роботу на підприємстві престижнішою і привабливішою.

Важливо наголосити, що сучасним страховикам бракує й необхідних методичних розробок для підвищення ефективності діяльності страхових компаній. Часта зміна регуляторів страхового ринку не сприяла формуванню в Україні дієвої системи страхового нагляду. Відчувається брак кваліфікованих фахівців страхової справи, а також ґрунтовних наукових досліджень і аналітичних матеріалів із страхової проблематики. Немає чіткого бачення стратегічного розвитку вітчизняного страхового ринку та його окремих складових.

Отже, розвиток страхування життя супроводжується численними проблемами економічного, нормативно-правового, організаційно-методологічного, інформаційно-аналітичного, кадрового і технологічного характеру.

Для вирішення проблеми розвитку страхування життя в Україні необхідно наполегливо рекомендувати уряду і парламенту України вжити таких заходів для виведення цієї галузі зі скрутного становища, у якому вона зараз знаходиться [4]:

1. Дозволити страховим компаніям укладати договори страхування у вільноконвертованій валюті, що забезпечило б більш надійне зберігання коштів страхувальників та дозволило б виплачувати гарантований інвестиційний дохід.

2. Вдосконалити методику формування резервів зі страхування життя.

3. Запровадити податкові пільги для страхових компаній при інвестуванні коштів страхувальників, що дозволило б страховикам пропонувати більш привабливі програми нагромадження капіталу.

4. Запровадити податкові пільги для страховиків, що пропонують програми пенсійного страхування. Такі страхові компанії повинні знаходитись у таких же умовах, як і державний Пенсійний фонд.

5. Створити податкові пільги для юридичних осіб, котрі укладають договори страхування життя своїх працівників.

6. Законодавче врегулювання питань захисту заощаджень громадян по довгостроковому страхуванню життя і пенсійному страхуванню.

7. Використання полісу по страхуванню життя як заставу при одержанні кредитів під покупку квартир, автомобілів, побутової техніки тощо.

8. Укладання договорів із наданням можливості страхувальнику вибору напрямків інвестування резервів.

Розвиток страхування життя та корпоративного страхування життя, зокрема, повинен закрити частину прогалин в соціальній політиці держави, у першу чергу, в системі соціального захисту населення та його пенсійного забезпечення. Таким чином в Україні буде зроблено перші кроки в напрямку перенесення частини соціального навантаження держави на страхові компанії.

Кошти підприємств, які будуть виділятися підприємствами на створення соціальних гарантій для своїх працівників та додаткового пенсійного забезпечення через недержавну соціальну інфраструктуру на базі страхових компаній, мають вплинути на вирішення завдання подолання бідності та зростання добробуту населення.

Наступним соціальним наслідком реформування галузі страхування життя має стати започаткування системи недержавного пенсійного забезпечення. Слід зазначити, що в усьому світі страхові компанії із страхування життя посідають чільне місце в системі недержавного пенсійного забезпечення.

І, нарешті, розвиток страхування життя, як окремої галузі, — це створення нових робочих місць.

Зростання маси дешевих довгострокових фінансових ресурсів має також спричинити і зниження вартості капіталу та кредитних ресурсів, що так необхідно сьогодні для здійснення економічних перетворень у реальному секторі економіки.

Запровадження та розвиток програм корпоративного страхування має призвести до підвищення рівня офіційної заробітної плати та виведення частини коштів із тіні. Оскільки система пільг, особливо по програмах корпоративного пенсійного страхування, передбачає чітку прив'язку до офіційної заробітної платні кожного працівника.

Це далеко не всі позитивні зрушення, які можуть відбутися в державі разом із запровадження чітких економічних перетворень, направлених на відродження галузі страхування життя, як соціально та економічно важливої одиниці вітчизняної економіки. Проте досягнення цих позитивів можливе лише при наявності значної політичної волі та конструктивного об'єднання зусиль представників владних структур та страхового ринку.

Отже, галузь страхування життя відіграє дуже важливу роль у вирішенні питань соціального та пенсійного забезпечення. Компанії зі страхування життя повинні становити основу третього рівня пенсійного забезпечення громадян, який планується створити в рамках пенсійної реформи в Україні. Кошти, що отримують страховики зі страхування життя, є надійним джерелом дешевих та довгострокових інвестиційних ресурсів, які так необхідні для розвитку всієї економіки України, а особливо високотехнологічних, наукомістких проектів.

Список використаної літератури: 1. *Долан Ед. Дж.* — Режим доступу: <http://intkonf.org/unku-k-stanovlennya-ta-rozvitok-strahuvannya-zhittya-v-ukrayini>
2. *Адамович В.В., Васильчишин О.С.* Проблеми розвитку страхування життя як соціально значимого виду страхування [Електронний ресурс]: В.В.Адамович, О.С.Васильчишин. — Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/02/11/23/118>
3. *Вегерук А.М.* Довіра як ключовий фактор у здійснення страхування життя [Електронний ресурс]: А.М.Вегерук. — Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=380 4. Про розвиток страхового ринку України та подолання наслідків світової фінансової кризи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/36.htm>

УДК 316.752

© Чуканова А.В., 2014

© Абаджи О.В., 2014

*Чуканова А.В., студентка;
Научн. рук. Абаджи О.В., канд. филос. наук, доцент,
Курский филиал Финансового университета
при Правительстве РФ (г. Курск, Россия)*

ХРИСТИАНСКИЕ ЦЕННОСТИ СУПРУЖЕСКОЙ ЖИЗНИ И ПРОБЛЕМА СЕМЬИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Внимание сосредоточено на проблеме семьи в современном мире. Признавая сложность существования семьи в социуме, автор видит основу для стабилизации и «врачевания» семейных отношений в обращении к христианской традиции, в частности, христианским ценностям семейной жизни.

Ключевые слова: семья, институт брака, христианские ценности, любовь, внесемейные ценности, семейная иерархия.

Ни для кого не секрет, и на это указывает статистика, что сегодня снижается ценность наших традиций. Как результат, растет число разводов, ценность брака как института неуклонно падает, увеличивается количество детей-сирот, серьезной проблемой становится алкоголизм, растет преступность. Если задаться вопросом, что этому способствует, мы придем к выводу, что это происходит потому, что уходят поколения, воспитанные на христианских, православных традициях, уходят знания, способные защитить нас от нравственной деградации. Утрачивается связь времен и поколений. Сегодня роль религии в современном обществе нельзя недооценивать. И одним из важных инструментов по сохранению связи поколений является систематическая передача знаний о христианских традициях и ценностях.

Можно смело сказать, что ценности в христианстве просты. Мы должны почитать отца и мать, уважать старших, хорошо относиться к ближним. Это общечеловеческие законы, многие из которых, как видим, регламентируют отношения в семье, и они должны соблюдаться независимо от того, учили мы «закон Божий» или нет.

Но что такое «семья»? Семья — это союз, основанный на инстинктивных, эмоциональных привязанностях. Это школа социальной жизни, в которой индивид учится повиноваться и управлять, жить в гармонии с другими и для других [2,4]. Семья — чрезвычайно важное и весьма сложное общественное явление. В значительной степени семья определяет развитие и состояние каждой личности, а также различных общественных институтов и общества в целом. Таким образом, она влияет на все уровни жизнедеятельности человека, от индивидуального до общественно-исторического.

Вот Библейское повествование о появлении первой семьи. Оно записано в первой главе книги Бытия: «И сотворил Бог человека по образу Своему, по образу Божию сотворил его; мужчину и женщину сотворил их. И благословил их Бог, и сказал им Бог: плодитесь и размножайтесь, и наполняйте землю, и обладайте ею» (*Быт. 1: 27–28*). А вторая глава повествует об этом более подробно: «И сказал Господь Бог: не хорошо быть человеку одному; сотворим ему помощника, соответственного ему. И навел Господь Бог на человека крепкий сон; и, когда он уснул, взял одно из ребер его... И создал Господь Бог из ребра, взятого у человека, жену, и привел ее к человеку. И сказал человек: вот, это кость от костей моих и плоть от плоти моей; она будет называться женою, ибо взята от мужа. Потому оставит человек отца своего и мать свою и прилепится к жене своей; и будут одна плоть. И были оба наги, Адам и жена его, и не стыдились» (*Быт. 2: 18; 21–25*).

Согласно Библии, семья — это добровольный, сознательный союз одного мужчины и одной женщины для выполнения Божьего призвания: стать одной плотью. А поскольку человек, созданный Богом по своему образу и подобию, есть единство духа, души и тела, то и единство в семейном союзе должно быть телесным, душевным и духовным.

Что же необходимо для создания этого единства? Я думаю, прежде всего, любовь. И здесь мы снова задаем вопрос: а что означает слово «любовь»? Любовь — одна из фундаментальных и общих тем в мировой культуре и искусстве. Рассуждения о любви и её анализ, как явления, восходят к древнейшим философским системам и литературным памятникам, известным людям. Вот как размышляли о любви великие писатели. Например, Лев Толстой говорил: «Любить — значит жить жизнью того, кого любишь». Французский писатель Виктор Гюго считал, что «самое большое счастье в жизни — это уверенность, что тебя любят». Вот слова Эрнеста Хемингуэя: «Не быть любимым — это всего лишь неудача, не любить — вот несчастье!» Александр Блок писал: «Только влюбленный имеет право на звание Человека».

«Мужья, любите своих жен, как и Христос возлюбил Церковь и предал Себя за нее... Так должны мужья любить своих жен, как свои тела: любящий свою жену любит самого себя», — пишет Апостол Павел. (*Еф. 5: 25;28*). А Апостол Петр добавляет: «Также и вы, мужья, обращайтесь благоразумно с женами, как с немощнейшим сосудом, оказывая им честь». (*1-е Петра 3: 7*). Любовь здесь не только сильное и возвышенное чувство, но и безусловный сознательный выбор, уважение и почтение, забота и готовность жертвовать.

Необходимо признать, что понимание любви сильно деградировало в сознании современного молодого поколения... В СМИ, в литературе и кино культивируется идея отношений без каких-либо обязательств и при полной свободе действий. Именно такая трактовка любви является одной из причин распада трех четвертей всех заключаемых семейных союзов: безответственность, неискренность, надуманность в представлении об основах и смысле брака, требовательность не к себе, но к партнеру.

Причиной этой ситуации, на наш взгляд, является то, что в современном обществе происходит изменение приоритетов в сторону ориентированности не на семью, а на индивида. Одна из наиболее обобщенных концепций, обосновывающих малодетность, — перестановка акцентов в системе «общество — семья — человек». Если раньше доминантными были интересы семьи, то теперь отдается предпочтение индивиду, что влечет неизбежное изменение ориентаций личности на внесемейные ценности.

Типичная современная семья — муж, жена, один-двое детей. Наряду с уменьшением числа членов семьи изменяется и характер взаимоотношений между ее членами. Большая экономическая самостоятельность супругов ведет к равноправию и значительной самостоятельности каждого из них. Ослабление эмоциональных связей сопровождается ростом числа разводов, дети лишаются полноценного родительского воспитания, что, конечно же, ведет к возникновению новых проблем в обществе. Кроме того, отмечается увеличение внебрачных союзов, где семья предстает как отдельная ячейка общества, но в то же время не является правовым институтом. Трансформация семьи влияет и на взаимоотношения между родителями и детьми. Прежде всего, это проявляется в том, что решение родителей имеет все меньший вес в деле заключения браков их детьми, дети перестают быть носителями семейных традиций. Социальные условия позволяют им и без опоры на традиции семьи утвердиться в обществе [1, С.6].

Современная семья представляет собой гораздо более свободную во всех отношениях группу, чем когда-либо в прошлом, и обусловлено это социальными и экономическими преобразованиями.

Таким образом, современная семья представляет собой продукт социальной эволюции. Эпоха сменяла эпоху, менялась культура, менялось мировоззрение и ценностные ориентиры. Вместе с ними изменялись и отношения между мужем и женой, положение женщины, отношение родителей к детям, а детей к родителям. Семейная иерархия из строго вертикальной постепенно принимает горизонтальное положение. Но, несмотря на все изменения, которые коснулись института семьи за последние десятилетия, она продолжает оставаться важнейшей для человека средой жизни.

Список использованной литературы: 1. Актуальные проблемы семей в России / Под ред. Т.А.Гурко. — М.: Институт социологии РАН, 2006. — 223 с. 2. Черняк Е.М. Социология семьи: Учебное пособие. — М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2003. — 238 с.

РОЗДІЛ 6

Еколого-економічні проблеми охорони навколишнього середовища та збалансоване природокористування

УДК 504.03

© Романченко К.Г., 2014

© Касатонова И.А., 2014

*Романченко К.Г., студент;
Научн. рук. Касатонова И.А., канд. экон. наук, доцент,
Харьковский национально автомобильно-дорожный университет*

ПРОБЛЕМЫ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ СФЕРЫ УКРАИНЫ И ЕЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ

Рассмотрена современная эколого-экономическая ситуация в Украине, сформулированы основные перспективы и пути решения экологических проблем.

Ключевые слова: экология, окружающая среда, экономика, финансирование.

Украина — одна из крупнейших стран Европы по количеству населения, площади, ресурсному потенциалу и, одновременно, одна из наиболее неблагоприятных в Европе в экологическом отношении. К этому привел высокий уровень концентрации промышленности и сельскохозяйственных комплексов, экологически необоснованная, хищническая, потребительская деятельность правительственных структур бывшего СССР и УССР, и, разумеется, крупнейшая в мире техногенная катастрофа — авария на Чернобыльской АЭС. Для многих городов Украины характерна сложная экологическая обстановка, обусловленная наличием и концентрацией предприятий черной и цветной металлургии, теплоэнергетики, химии и нефтехимии, горнодобывающей промышленности, цементных заводов.

Основная проблема нашей страны — это загрязнённые водоёмы и воздух. Также остро стоит проблема с деградацией земельных ресурсов. Действующее украинское законодательство в сфере охраны окружающей

среды хорошо развито и регулируется международными нормами. Свою деятельность Минприроды Украины осуществляет в сфере охраны окружающей среды, экологической безопасности, обращения с отходами, опасными химическими веществами, пестицидами и агрохимикатами, а также путем проведения государственной экологической экспертизы [1].

Как отмечает Сергей Поддубняк, «Экологические проблемы в Украине невозможно решить только усилиями государства. Корень проблем кроется не в законах, а в деньгах, необходимых для их исполнения, в профессиональной кадровой работе и пропаганде социальной значимости природоохранной деятельности» [2].

Для получения необходимых средств, для улучшения экологической ситуации в Украине, нужно инвестирование. Это могут быть вклады владельцев крупных предприятий, но пока они не имеют достаточной экономической мотивации к внедрению новых технологий и, тем самым, сокращению негативного воздействия на окружающую среду. Ни крупные предприятия, ни государство пока не готовы жертвовать большими расходами на защиту окружающей среды.

На данный момент экологический кризис прогрессирует, в силу воздействия множества факторов, среди которых:

- ✓ полное отсутствие ассигнований на серьезные природоохранные меры во всех отраслях промышленности;
- ✓ практическая безнаказанность губящей природу деятельности;
- ✓ рост количества и мощности техногенных аварий по причине тотального износа оборудования и технологий на производствах,
- ✓ очень низкая эффективность очистных сооружений, которые все же работают.

Но самым важным фактором, губящим нашу природу, является сам человек, а точнее его низкая образованность в проблемах окружающей среды и чувство безнаказанности. Пока человек сам не решит для себя беречь окружающую среду, — никакие законы и инвестирование не помогут. Необходимо, в первую очередь, повысить уровень экологического образования населения Украины и ввести крупные материальные штрафные санкции за причиняемый вред окружающей среде, как для промышленных предприятий, так и для физических лиц. Также помочь может массовая пропаганда защиты экологии и окружающей среды, добросовестного пользования природными ресурсами. Пропагандирование можно осуществлять через СМИ.

В сельскохозяйственном производстве необходима альтернативная обработка земли, что означает отказ от одностороннего энергоемкого, затратного сельского хозяйства с интенсивным применением химии и возвращение к целостному экологическому рассмотрению сельскохозяйственной деятельности. Основным положением экологической обработки земли должно быть выращивание физиологически полноценных продуктов питания и отказ от гербицидов и

других синтетических биоцидов. А для ведения хозяйства пригодными могут стать смешанные виды хозяйствования — совместное выращивание животных и растений. Это позволит уменьшить нагрузку на окружающую среду.

Деградация земельных ресурсов — еще одна большая проблема. 71% всего агроландшафта страны используется для хозяйственной деятельности. Из-за чрезмерного и неправильного использования земельных ресурсов, их плодородие падает с каждым годом. Активное использование удобрений привело к увеличению площади кислых почв. Почти 40% общей площади земельных ресурсов Украины относятся к загрязненным землям.

Высокий уровень загрязнения воздуха является серьезной проблемой для Украины. Только транспортные средства несут ответственность за 75–90% выбросов. Автомобильный транспорт является наиболее популярным способом передвижения в Украине, но также является наиболее энергоемким и экологически опасным видом транспорта. Транспортные средства выделяют большое количество выхлопных газов, а также другие загрязняющие вещества: тяжелые металлы, такие как свинец, окиси углерода и азота [3].

Пути решения экологических проблем в нашей стране:

1. Активизация экологического образования в учебных заведениях
2. Экологическое воспитание населения при помощи СМИ и активная пропаганда природоохранных мероприятий среди населения.
3. Активизация работы правоохранительных и природоохранных органов.
4. Увеличение расходов на охрану природы.

В результате исследования можно сделать вывод, что экология Украины находится в кризисном состоянии. Чтобы улучшить экологическую ситуацию в стране, необходимо провести ряд реформ. Для этого необходима материальная поддержка государства, крупных предпринимателей и зарубежных инвесторов. Однако из-за отсутствия соответствующих социальных программ по привлечению средств для защиты окружающей среды Украины, реформы неосуществимы.

Список использованной литературы: 1. Официальный сайт Министерства экологии и природных ресурсов Украины [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.menr.gov.ua/> 2. Поддубняк С. «Экологические проблемы в Украине» [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://blog.liga.net/user/spoddubnyak/article/12788.aspx> 3. Гетьман А.П. Экологическое право Украины: Учеб. пос. / А.П.Гетьман, М.В.Шульга. — Харьков: Одиссей, 2007.

УДК 504.03

© Марченко І.Ю., 2014

© Касатонова І.А., 2014

*Марченко І.Ю., студентка;
Наук. кер. Касатонова І.А., канд. екон. наук, доцент,
Харківський національно автомобільно-дорожній університет*

ЛЮДИНА У НАВКОЛИШНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Проаналізовано людське ставлення до природи. Визначено сутність природоохоронної діяльності країни, яка сприяє активізації вирішенню проблем охорони навколишнього середовища.

Ключові слова: екологія, забруднення біосфери, навколишнє середовище, природоохоронна діяльність.

Протягом свого життя людина нерозривно пов'язана з природою. З початку людина не завдавала шкоди природі, але з розвитком суспільства та новими відкриттями у науці, винаходами техніки екологічні проблеми становились актуальними. Людина, не усвідомлюючи небезпеки, забруднює екологію різноманітними видами транспорту, використанням та переробкою енергоресурсів, нагромадження високотоксичних відходів виробництва [1].

Транспорт є одним із найголовніших забруднювачів повітря, водосховищ та ґрунту. Під час використання автомобільного транспорту виділяються гази, які є наслідком спалювання палива, вони містять шкідливі речовини понад 250 найменувань. Звичайно, важко уявити сучасну людину без цього засобу пересування: кількість автомобілів в країні вже є показником економічного статусу країни. Вихлопні гази накопичуються у нижніх шарах атмосфери, це саме та зона, повітрям якої дихає людина. Саме тому транспорт варто віднести до найнебезпечніших джерел забруднення екології, особливо в великих містах. Нові відкриття техніки приносять людині не тільки користь, а й шкоду, як кажуть, «за все потрібно платити», і плата за автомобіль — це наше життя та здоров'я, це все ті нещасні випадки та ДТП, які призводять до смерті людини, це брудне повітря, яким ми дихаємо [2].

Також, до найголовніших забруднювачів навколишнього середовища варто віднести підприємства, які працюють на паливі, газі, вугіллі, дизельному паливі, тощо. Основним джерелом забруднення атмосфери на підприємстві є різноманітні верстати з двигунами внутрішнього згорання, відсутність належних природоохоронних систем (очисних споруд, оборотних систем водозабезпечення) тощо.

Звичайно, варто звернути увагу на Чорнобильську катастрофу, яка сталася 26 квітня 1986 року, спричинена вибухом та руйнуванням

четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції. Реактор був повністю зруйнований, в атмосферу було викинуто величезну кількість шкідливих, радіоактивних речовин. Ця катастрофа вважається найбільшою у всій історії ядерної енергетики. Унаслідок вибуху було забруднено понад 2400 населених пунктів, які були розташовані на території 12 областей. Були евакуйовані більше ніж 115 тисяч осіб, що спричинило виникнення проблеми будівництва додаткового житла. Загальна сума збитків унаслідок Чорнобильської аварії у 1986–1989 роках становила майже 12,6 мільярдів доларів США. Чорнобильська аварія породила багато екологічних проблем, які будуть вирішуватися не один десяток, і, мабуть, навіть не одну сотню років [3].

Людство зіткнулося з величезними, серйозними та складними проблемами у стосунках з природою. Масштаби змін природного середовища залежать від двох факторів: це інтенсивність прояву речового складу забруднювачів та здатності самої природи до самоочищення. Цілком очевидно, і ми бачимо, що вплив людини на екологію перевищує здатність біосфери до саморегулювання, і ставить під загрозу взагалі існування її, як системи. Через існування величезної кількості штучних та природних джерел іонізуючого випромінювання та в результаті Чорнобильської аварії, в Україні склалася дуже складна радіологічна ситуація, яка потребує створення певних заходів, що стосуються радіаційного захисту населення та навколишнього середовища [3].

Людина обов'язково повинна змінити своє ставлення до природи та використання різноманітних ресурсів. Сьогодні люди вже мають всі можливості виробляти достатню кількість сільськогосподарської й промислової продукції, не завдаючи шкоди природі. Досягнення науки та техніки вже мають достатню кількість розробок, які не лише задовольняють потреби людини, але й створюють передумови для збереження та подвоєння ресурсів країни. Ми, люди, у змозі поліпшити стан біосфери. Важливу роль у цьому питанні відіграє молодь.

Список використаної літератури: 1. *Сергій Поддубняк* «Екологічні проблеми в Україні» [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/spoddubnyak/article/12788.aspx> 2. Официальный сайт Министерства экологии и природных ресурсов Украины [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.menr.gov.ua/> 3. Вільна Енциклопедія [<http://uk.wikipedia.org>]

УДК 661.53: 66.042.2

© Алієва М.А., 2014

© Бабіченко А.К., 2014

© Пугановський О.В., 2014

*Алієва М.А., студентка;
Наук. кер. Бабіченко А.К., канд. техн. наук, професор,
та Пугановський О.В., старший викладач,
Національний технічний університет «ХПІ»*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТЕХНОЛОГІЇ УПРАВЛІННЯ ВІДДІЛЕННЯ МОНОЕТАНОЛАМІНОВОЇ ОЧИСТКИ АГРЕГАТИВ СИНТЕЗУ АМІАКУ

Представлено результати досліджень методом технологічного аудиту відділення моноетаноламінової очистки виробництва аміаку. Отримані дані дозволяють удосконалити технологію управління, що забезпечує підвищення енергоефективності цього відділення.

Ключові слова: виробництво аміаку, моноетаноламінова (МЕА) очистка, технологія управління, енергоефективність, технологічний аудит, технологічний режим $\{T_M\}$.

Робота складних хіміко-технологічних систем, таких, наприклад, як виробництво аміаку, зазнає впливу випадкових факторів, які викликають також випадкові відхилення параметрів від норм технологічного режиму $\{T_M\}$, що характеризують якість технологічного процесу. При цьому якість технологічного процесу визначається не тільки якістю продукції, але і економічними показниками. Відомо, що величина відхилення від $\{T_M\}$ в силу свого випадкового характеру тим більша, чим рідше вона з'являється. Однак дуже часто непотрібні відхилення від $\{T_M\}$ мають не випадковий, а закономірний характер, що може суттєво знижувати якісні показники виробництва.

У виробництвах аміаку навіть не суттєві відхилення від норм $\{T_M\}$ призводять до значних економічних втрат і, зокрема, у відділенні моноетаноламінової (МЕА) очистки, що забезпечує вилучення з конвертованого газу двооксиду вуглецю, який надходить на виробництво оцтової кислоти.

Предметом досліджень було визначення закономірностей, що обумовлюють небажані відхилення температурного режиму відділення та усунення їх за рахунок удосконалення системи управління процесом у контексті загальної проблеми підвищення енергоефективності.

Дослідження проводились експериментально-статистичним методом контролю якості технологічного процесу відділення МЕА очистки. За статистичними даними визначались показники точності K_T і точності настроювання K_H технологічного процесу за такими формулами [1]:

$$K_T = \frac{6S}{\Delta}; \quad K_H = (\bar{X} - T_M) / \Delta, \quad (1)$$

де $T_M = 65^\circ\text{C}$; Δ — допуск зміни температури за регламентом; S — середньоквадратичне відхилення; $\bar{X}$ — центр розподілу.

Отримані значення $K_T = 1,492$, та $K_H = 1,0$ доводять, що $K_T > 1$, а $K_H > 0,5(1 - K_T)$, і свідчать про незадовільну точність процесу та велике зміщення центру розподілу $\bar{X}$ від норми T_M . Перевірка на відповідність експериментального розподілу до нормального за критерієм узгодження Пірсона дозволили зробити висновок про нестабільність процесу.

Аналіз отриманих функціональних залежностей параметрів по ділянці регенерації дозволив встановити основний постійний збурювальний фактор — це температура атмосферного повітря, зміна якої не враховувалась при проектуванні ані технологічного обладнання, ані систем управління процесом. До того ж розрахунки дозволили встановити значення відхилень від норм, по яких необхідно провести корегування за рахунок розробки технічних рішень.

Технічні рішення були направлені на вдосконалення технологічного оформлення і системи управління процесом. З метою настроювання температури першого потоку неочищеного МЕА розчину було встановлено водяний холодильник, поверхня теплопередачі якого розраховувалась з урахування відхилення $|\bar{X} - T_M| = 10^\circ\text{C}$ і склала біля 300 м^2 .

Удосконалення системи управління пов'язано з додатковим вимірюванням температур атмосферного повітря, неочищеного МЕА розчину та парогазової суміші. По зміні цих температур здійснюється регулювання потоків води до водяного холодильника з корегуванням по температурі у кубі регенератора, а регульовану витрату пари до кип'ятильника регенератора корегують по температурі атмосферного повітря.

Таким чином, завдяки технологічному аудиту було проведено удосконалення існуючої технології управління. Реалізація запропонованих технічних рішень дозволяє зменшити витрату МЕА розчину та енергоносіїв — пари і електроенергії.

Список використаної літератури: 1. Гончаров Э.Н. Контроль качества продукции [Текст] / Э.Н.Гончаров, Е.Д.Круглов. — М.: Изд-во стандартов, 1987. — 120 с.

УДК.338:504

© Пілявська К.О., 2014

© Близнюк А.О., 2014

*Пілявська К.О., студентка;
Наук. кер. Близнюк А.О., канд. екон. наук, асистент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ПРИРОДООХОРОННІ ЗАХОДИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТА РОЗРАХУНОК ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Головні питання економіки природокористування пов'язані з вибором раціонального співвідношення природоохоронних витрат й прийняттого економічного збитку та визначення ефективності природоохоронних витрат.

Ключові слова: підприємства дорожньо-будівельної галузі, природоохоронні заходи, показники інвестиційної привабливості.

На підприємствах дорожньо-будівельної галузі існує необхідність у використанні залізобетонних конструкцій, що потребує застосування цементу, який в свою чергу дуже забруднює навколишнє середовище. Зокрема, шкідливими речовинами на підприємствах є: двоокис кремнію, що складає 32,4 т, окиси азоту у перерахунку на Na — 60 т, цементний пил — 9,3 т, зважені речовини — 5,2 т. Завдяки природоохоронному заходу щодо використанню нового фільтру марки SILOTOP R03 викиди забруднюючих речовин зменшаться таким чином: двоокис кремнію — до 16,5 т, окиси азоту у перерахунку на Na — до 40 т, цементний пил — до 3,5 т, зважені речовини — до 4,8 т.

На підставі вищевказаного розрахуємо величину економічного збитку, що наноситься підприємством природному навколишньому середовищу, шляхом викидів в атмосферне повітря шкідливих речовин [1], використовуючи формулу (1):

$$З = \gamma \times \sigma \times f \times M, \quad (1)$$

де γ — питомий збиток від викиду шкідливих речовин, який визначається виходячи з витрат на подолання забруднення атмосферного повітря, грн. / ум. т (2,0 грн. / ум. т); σ — показник, значення якого призначається від типу маркою території (2,0); f — константа, що характеризує висоту джерела забруднення та середньорічну різниця температур цього джерела і навколишньої атмосфери (2,21); M — приведена маса річного викиду забруднень із джерела в природне середовище, ум. т/рік (до заходу 5413,3 ум. т/рік; після заходу 3168,2 ум. т/рік).

Розрахувавши показник економічного збитку, ми бачимо, що збиток, який наноситься природному навколишньому середовищу підприємствами, що використовують цемент, після впровадження заходів знизиться на 19983,1 грн.

Для введення в дію фільтра SILOTOP R03 необхідні капіталовкладення. Для встановлення привабливості інвестиційного проекту існує ряд показників, а саме: чистий дисконтований дохід (NPV), індекс прибутковості (PI), внутрішня норма прибутковості (IRR). Рішення про інвестування коштів приймається з урахуванням всіх перерахованих критеріїв [2].

Розрахунок привабливості інвестування природоохоронного заходу здійснені на основі таких даних: наведений грошовий потік — 19883,1 грн.; сума капітальних вкладень — 23500 грн.; горизонт розрахунку складає 2 роки. За цими даними зроблено розрахунок основних показників привабливості інвестування природоохоронного заходу: NPV розраховується за формулою:

$$NPV = \sum_{t=0}^T \frac{P_t}{(1+r)^t} - \sum_{t=t_0}^{t_n} \frac{KV_t}{(1+r)^t} \quad (2)$$

$$NPV = \frac{19883,1}{(1+0,3)^1} + \frac{19883,1}{(1+0,3)^2} - \frac{23500}{(1+0,3)^0} = 15294,7 + 11765,1 - 23500 = 3559,8 \text{ грн.}$$

PI, розраховується за формулою:

$$PI = \frac{\sum_{t=0}^T \frac{P_t}{(1+r)^t}}{\sum_{t=0}^T \frac{KV_t}{(1+r)^t}} \quad (3)$$

$$PI = \frac{\frac{19883,1}{(1+0,3)^1} + \frac{19883,1}{(1+0,3)^2}}{\frac{23500}{(1+0,3)^0}} = \frac{27059,8}{23500} = 1,151$$

IRR:

$$IRR = r_a + (r_b - r_a) \times \frac{NPV_a}{NPV_a - NPV_b} \quad (4)$$

$$IRR = 25 + (45 - 25) \times \frac{5132}{5132 - (-331)} = 43,55\%$$

Отримані дані свідчать про те, що фінансування проекту є вигідним. Так, окупність капітальних вкладень відбувається менше ніж за два роки, а величина внутрішньої норми прибутковості знаходиться в межах 43,55%, що свідчить про високу стійкість проекту. Аналізуючи усі розрахунки проект інвестувати доцільно, оскільки чистий приведений дохід складає 3,6 тис. грн., а індекс прибутковості більш за одиницю.

Список використаної літератури: 1. Актуальные проблемы охраны окружающей среды /под. ред. Н.Г.Чумаченко. — К., 1979. — 319 с. 2. Зайцев Н.Л. Экономика промышленного предприятия. — М.: ИНФРА-М., 2008.

УДК 338:504

© Черкас П.П., 2014

© Горовий Д.А., 2014

*Черкас П.П., студент;
Наук. кер. Горовий Д.А., канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ СТВОРЕННЯ ПІДПРИЄМСТВА ПО ПЕРЕРОБЦІ ВІДПРАЦЬОВАНИХ ШИН

Розглянуто проблему переробки відпрацьованих автомобільних шин в Україні є не вирішеною на сьогоднішній день: щорічно накопичуються тисячі тон не утилізованих шин. Кількість автомобілів і сегмент автомобільних перевозок з кожним роком невпинно зростає, а разом з цим збільшується і кількість відпрацьованих шин.

Ключові слова: переробка шин, гумова крихта, утилізація, підприємство з переробки зношених шин.

На сьогоднішній день місткість ринку шин в Україні не дуже зрозуміла. Критеріїв оцінки ємності достатньо багато. Якщо дивитися на цю проблему загалом, то можна говорити про те, що в Україні шини для вантажних автомобілів продаються на рівні 1,5 млн. штук на рік і шини для легкових автомобілів на рівні 5 млн. штук на рік. Згідно з даними Державного автотранспортного науково-дослідного і проектного інституту, в Україні щорічний приріст зношених покришок коливається в межах 250–300 тис. тонн, з яких близько 72% складають шини з металічним кордом [1]. Рівень утилізації шин у нашій країні, за різними оцінками, не перевищує 10%, при цьому рівень утилізації шин у більшості розвинутих країнах світу становить 70–90% [2]. На сьогоднішній день відпрацьовані шини масово викидаються на звалища або спалюються, замість відповідної утилізації. Лише 7–10% використаних покришок ліквідуються у відповідності з екологічними нормами.

Близько 90% шини представляють собою резерв сировини для вторинного використання, що при наявній проблемі невідновлюваності матеріальних ресурсів має величезне економічне значення та потенціал.

Таким чином, є актуальним проект створення підприємства з переробки зношених автомобільних шин, який включає в себе вирішення таких проблем:

- ✓ переробка небезпечних відходів (відпрацьованих шин);
- ✓ збереження природних ресурсів;
- ✓ скорочення територій відведених під полігони;
- ✓ економічний ефект.

Переробка шин на даному підприємстві передбачена методом механічного здрибнення він є найбільш екологічним методом, оскільки продукти переробки зберігають фізичні властивості гуми, а шкідливі викиди під час переробки сировини практично відсутні. Основні продукти при здрибнюванні — гумова крихта, порошок і регенерат, які можливо застосовувати в різних областях промисловості: у дорожніх покриттях, у гумових сумішах різного напрямку для

виготовлення спортивних покриттів, литих виробів, протекторів, злітно-посадочних смуг, бордюрів для автомобільних доріг. Застосування гумової крихти при виготовленні шин різної конструкції, незважаючи на зниження деяких властивостей шин, дозволяє заощаджувати 17–24 млн. дол. США у виробництві легкових покришок і 19–31 млн. дол. США — вантажних [2]. Можливості підприємства по прийому та переробці спрацьованих шин складають 2112000 кг на рік.

Екологічний ефект від впровадження проекту полягає у тому, що підприємство переробивши шини, не допустить викидів у навколишнє середовище шкідливих речовин у таких об'ємах, які складають:

1) 422400 кг тон рідких відходів, що утворюється в результаті горіння шин, та є сумішшю рідких вуглеводнів, які за фізико-хімічними властивостями можна ототожнити з нафтопродуктами;

2) 739200 кг тон твердих відходів у вигляді недопалених решток і золи з вкрапленнями металічного кордуну;

3) 950400 кг тон газоподібних продуктів, які вивільняються в процесі горіння та забруднюють атмосферу.

Інтенсивний розвиток транспортних зв'язків та підвищення економічного значення світових транспортних перевезень є свідченням того, що в найближчі декілька десятків років проблема шинних відходів буде залишатися актуальною та вимагатиме ефективних рішень. Виходячи з цього, потрібно сказати, що створення підприємства по переробці відпрацьованих шин є доцільним.

Список використаної літератури: 1. Аналіз регуляторного впливу до проекту наказу Міністерства екології та природних ресурсів. Про встановлення Мінімальних розмірів плати за послуги з організації збирання, заготівлі та утилізації зношених шин. [Електронний ресурс] / Міністерство екології та природних ресурсів України. — Режим доступу: www.menr.gov.ua/ARVPrNakazIP13061/ 2. Сметанін В.І. Захист навколишнього середовища від відходів виробництва й споживання: Навч. посібник для вузів / В.І.Сметанін. — М.: Колосся. — 232 с.

РОЗДІЛ 7

Актуальність творчості Т.Г.Шевченка (до 200-річчя з дня народження)

УДК 821.161.2.09

© Крапивкіна Е.Ю., 2014

© Загrevський Є.І., 2014

*Крапивкіна Е.Ю., студентка Коледжу У та ІТ
Наук. кер. Загrevський Є.І., канд. філол. наук, доцент,
Харківський інститут управління*

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИМОГЛИВОЇ ЛЮБОВІ (до 200-річного шевченківського ювілею)

Великого українського поета Тараса Григоровича Шевченка небезпідставно називають борцем за українську національну визвольну ідею, адже все його життя було осяяне пафосом служіння своєму народові й українській землі. Провідним мотивом творчості Шевченка, що пронизує весь його життєвий шлях, була самовіддана любов до України і нерозривно пов'язана з нею ненависть до всіх її гнобителів: «Свою Україну любіть. / Любіть її ...во врем'я люте, / В остатню, тяжкую минуту / За нею господа моліть!» [1].

Він любив рідну землю пристрасно, добре розумів свою відповідальність за її майбутню долю, у чому вбачав вірність своєму покликанню. Тому поет ставить і до співвітчизників вимогливо, його слово нерідко сповнене пекучих докорів за їхню пасивність і байдужість. Зразком такої вимогливої любові є послання «І мертвим, і живим, і ненарожденним...» [1]. Звертаючись до своїх земляків, Шевченко більшість іронічних зауважень, докорів, спопеляючих характеристик адресував освіченим верствам, тим, хто мав би просвітити народ. Шевченко показує брехливий лібералізм, фарисейство і водночас хижацьке нутро «вболівальників» за «неньку Україну» — українських «панів і підпанків». Він пише про них з гнівною іронією та сарказмом: «...шкуру дерете з братів незрячих, гречкосіїв...»; «...кайданами міняються, правдою

торгують...»; «...щоб ви не вертались, щоб там і здихали, де ви поросли!» [1]. Він розвінчує фальшиве українолюбство поміщиків, скидає з п'єдесталів народних лжезаступників з-поміж гетьманів і козацької старшини: «Раби, подножки, грязь Москви, / Варшавське сміття...» [1]

Затаврувавши своїм гнівним словом гріховні «діла» «земляків» у минулому й сучасному, Шевченко звертається й до «ненарожденних», адже його послання — то глибокі філософсько-політичні роздуми над долею України. Афористичні пророцтва великого поета звучали пересторогою не тільки для його сучасників, вони особливої гостроти й актуальності набувають у наш час: «Схаменіться! Будьте люди, бо лихо вам буде», «...і премудрих немудрі одурять!». Тим, хто використовує сьогодні народ як засіб для досягнення своєї політичної кар'єри, своїх корисливих цілей, варто прислухатися до пророчих Шевченкових слів: «Настане суд, заговорять і Дніпро, і гори». Перепадає від поета і «найменшому брату», «синам сердешної України» — за їх рабську психологію, за примирення із самим статусом мовчазного раба. Проте гнівна критика в посланні не викликала зневіри, вона наснажувала українську інтелігенцію на боротьбу в ім'я національного самоствердження Батьківщини. Шевченкове послання «дружнєє», бо, прагнучи народові добра, кращої долі, поет показує шляхи їх досягнення. Вперше в українській літературі було поставлено проблему мислячої еліти і народу як проблему національно-політичну. Тільки національне єднання, тільки громадянський мир, як водночас і просвітлення звільненого народу і своїми, й загальнолюдськими, «чужими», духовними цінностями — ось що забезпечить Україні щасливе майбутнє (у шевченківському посланні воно постає в символічних образах «своєї хати», «усміхненої матері», «світу ясного, не вечірнього»).

Нині ми спостерігаємо, кожен по силах беручи у ньому участь, процес справжнього становлення української політичної нації: після Майдану та Кримської кризи 2014-го країна усвідомлює неминучість свого спільного майбутнього. І якщо духовною основою для консолідації нації дійсно є так званий націєстворювальний міф, то ми є суб'єктами модерного українського міфу. У березні цього року письменник Тарас Антипович спеціально для видання «УП. Життя» написав статтю, з якої дозволимо собі об'ємну цитату: «Прагнення свободи — дивовижна штука. Воно може народжуватися з чистої ганьби. Починаючи з 2010 року, Україна переживала приниження Януковичем як фактом власної історії. Від його влади віяло злочинною карикатурністю. Ця ганьба супроводжувалася вихолощенням усіх можливих сенсів, загрожувала крахом самої мови, що в атмосфері загальнодержавної імітації перестала відображати живу реальність. Іще на початку листопада 2013-го життя в Україні здавалося містечковим фарсом. Однак останні місяці воно детонує сильніше, ніж давньогрецька трагедія. У 2014 році ми спричинили нову історичну фазу, стали геополітичною віссю, тимчасовим «пупом землі». А найважливіше,

що це час творення сучасного міфу України — міфу як основи національного самопізнання. Наш міф до болю простий і будується довкола образу людини, що бореться за свободу і перемагає. Нехай на цій архетипній матриці стоїть половина голлівудської продукції, але Україна у той споконвічний сюжет внесла свою унікальну варіацію. Більшого і не треба. Досі, за відсутності такого модерного міфу, українці були змушені хапатися то за героїку Київської Русі, то за фіговий листок козацької звияги, то за стоїцизм бандерівського підпілля. Хоча збуджувати національну гордість молодшої генерації дискурсом пращурів було дедалі складніше» [2].

Постать Тараса Григоровича — чи не єдина історична особистість, сприйняття й тлумачення образу якої не зазнавали у сучасній Україні суттєвих протиріч, подібно тому, як це трапилося з образами Богдана Хмельницького, Івана Мазепи та багатьох інших історичних осіб, з іменами яких пов'язані значні віхи в історії української національної самосвідомості. Дивовижним чином, ця постать — універсальна єднальна ланка нашої суперечливої історії і нашого майбутнього: не випадково Харківський Майдан збирається біля легендарного пам'ятника Т.Г.Шевченкові, який вважається найвідомішим та найкращим зі всіх існуючих пам'ятників: Кобзар стоїть на п'єдесталі, схиливши голову й ніби то зробивши крок уперед. Його погляд обтяжений суворістю і гнівною думою, що підкреслює й міцно стиснутий кулак — символ гніву й готовності відповісти зрадникам. За задумом автора, скульптора М.Манізера, багатофігурна композиція навколо постаменту уособлює оспівану поетом боротьбу народу за свободу. Нині зовсім не справляє враження випадковості факт, що під час Великої Вітчизняної війни цей пам'ятник, попри своїх великих розмірів (загальна висота — 16 м, висота масивної фігури поета — 4,5 м), абсолютно не постраждав [3]. І сьогодні цей пам'ятник — символ непорушності й колосальної волі шевченківського духу, величчя боротьби за свободу та справедливість. Увічнений поет як би хоче прокрокувати вільною Україною, упізнати в обличчя кожного з нас.

У безсмертній поезії великого Кобзаря, яка то полум'яніла гнівом, то іскрилася бадьорістю, завжди і незмінно звучала віра у світле прийдешнє народу. Т.Г.Шевченко твердо вірив, що пригноблені розірвуть кайдани, в які вони закуті, скинуть ярмо кріпацтва і самодержавства, з'єднаються в єдину вільну й дружню сім'ю і в цьому світі: «Врага не буде, супостата, / А буде син, і буде мати, / І будуть люди на землі» [1].

Шевченко прикладом усієї своєї творчості показав нам, своїм нащадкам, патріотам, як високо потрібно шанувати Батьківщину, боротися за неї до останнього подиху. Тепер ми повинні зміцнювати свій новий міф, водночас повертаючи рідній мові втрачені сенси, бо на наших очах почали неблаганно збуватися тексти Шевченкового Заповіту кожному з нас: поет наполягав на необхідності вистояти в умовах лихоліть і скрути, бо «не

вмирає душа наша, не вмирає воля, і неситий не виоре на дні моря поля» і закликав: «Борітеся — поборете, вам Бог помагає, за вас правда, за вас слава і воля святая» [1]. Вимоглива любов Кобзаря до України — то є живий взірець, невичерпне джерело громадянськості та національної гідності сучасних українців.

Список використаної літератури: 1. Шевченко Т.Г. Твори. 2. Антипович Т. Модерний міф України //Українська правда. Життя. 14.03.2014. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/columns/2014/03/14/157474/> (дата звернення 10.04.2014). 3. Вера Тыдюк. Памятник Т.Г.Шевченко — символ украинского народа! — [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://lifekharkov.com/pamyatnik_shevchenko-simvol_ukrainskogo_naroda/ (дата звернення 19.04.2014).

УДК 821.161

© Шевердіна А.В., 2014

© Касатонova І.А., 2014

Шевердіна А.В., студентка;
Наук. кер. Касатонova І.А., канд. екон. наук, доцент,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ШЕВЧЕНКО І СУЧАСНІСТЬ

Проаналізовано значимість творчості Т.Шевченка в наш час. Філософію видатного митця розглянуто з позицій сьогодення.

Ключові слова: творчість, талановитий мислитель, твори, філософія.

Філософія українського духу після Г.Сковороди вперше з новою силою зазвучала у творчості великого українського генія і пророка Т.Г.Шевченка — видатного українського поета, художника, мислителя, революційного демократа, творчість якого має величезне значення для становлення і розвитку духовності українського народу.

Шевченко передусім піклувався про свій нещасний гнаний народ, про свою безталанну Україну. Саме завдяки своєму народному характеру твори Великого Кобзаря і сьогодні живуть серед нас, і сьогодні є напрочуд актуальними. Яка, мовлять, актуальність, якщо минуло 200 років, якщо кріпацтво давно скасовано, якщо Україна вже більше двох десятиліть є вільною незалежною країною?! Але я твердо повторю: твори Тараса Шевченка є актуальними і сьогодні.

Філософія Тараса Шевченка виростає, насамперед, з конкретно-узагальненого уявлення про любов, надію і віру. Саме через любов до України виникає шевченківська філософія пробудження людської гідності, смутку-жалю за знівечене життя, сили протесту і бунтарства. Шевченківська творчість пронизана вірою в незнищенність людини, вірою в те, що людина ніколи не змириться з неправдою, ніколи не визнає рабство нормою існування [1].

Напевне, в Україні не знайдеться жодної людини, яка у своєму житті хоча б раз не перегорнула сторінок «Кобзаря» Тараса Шевченка. Творчість цього поета можна не любити, можна критикувати, можна ставитися до неї із великою любов'ю... У будь-якому випадку байдужим вона не залишає нікого.

Навіть після його смерті, твори, написані Великим Кобзарем, хвилюють, навчають, тривожать душі. Минуло 200 років від народження Тараса Григоровича. Але, читаючи його твори «Кавказ», «Мазепа», «Гайдамаки», «Берестечко» та ряд інших чудових творів, приходимо до висновку, що він писав немов про наш час. Згадаймо, як оцінив Шевченко наслідки страти Гонти і Залізняка: «...над дітьми козацькими поганці запанували». Так і сталося після вбивств сучасних лідерів, провідників і героїв.

Нагадував Т.Шевченко кожному з нас про необхідність вистояти в умовах лихоліть і скрути. Також закликав: «Боротися — поборете, вам Бог помагає, за вас правда, за вас слава і воля святая». Серед найвідоміших митців світу не знайдеться іншої людини, яка б вийшла із самих низів суспільства і досягнула духовних вершин. Т.Шевченко творив в умовах жорстокого тиску і переслідувань з боку царського режиму.

Син кріпака, сирота змалку, талановитий юнак, що не має змоги розвинути свій талант художника... Знаємо і те, що Шевченкові не судилося спокійного життя до останніх днів, до останнього подиху. Знаємо, що більше десяти років провів він на засланні, переносячи щоденну муштру у солдатській казармі, потерпаючи від важких хвороб. Але, як не дивно, не звертаємо уваги на один промовистий факт, що лежить на поверхні. Маю на увазі зовнішність нашого поета. Ми змалечку звикли до портретів похмурого дідуса у хутряній шапці та з густими вусами. Змалечку знаємо, що то — «дідусь Шевченко». А чи замислювався хтось, а скільки ж років тому дідусеві? Тарас Шевченко помер у 47 років, отже, на тих славнозвісних портретах йому 44–46 років. Так чоловік у розквіті своїх сил виглядає, як старенький дідусь. Винні все ті ж роки кріпацтва, заслання, солдатчини, винні хвороби [2].

Філософський характер творчості Т.Шевченка відображає її народність, коли кожне явище життя розглядається, немов очима народу, з позицій народу, кожен подій минулого або сьогодення вимірюють мірою народної моралі, чистотою і невинністю душі трудової людини. Завдяки народності проявляється оригінальність шевченківського бачення світу, інтенсивність його світосприймання. Для філософії Т.Шевченка характерно нове, художньо-поетичне розуміння співвідношення стихійного і закономірного.

Твори Тараса Шевченка живі і в нас час. Вони в серці кожного з нас, тому що саме його твори об'єднують народ, заколюють національний дух, закликають до боротьби за нашу державу, за нашу рідну мову. Ми з дитинства пам'ятаємо вірші Шевченка, його твори, які відкривали для нас щось нове, ми формували свій світогляд завдяки мові і творам. Сьогодні ми пожинаємо плоди минулих часів, час іде, але в душі, в нашій пам'яті залишилися вірші, які змінили нас і направили на вірний шлях життя. Ми гідні громадяни нашої держави і ми пам'ятаємо наших видатних поетів.

Список використаної літератури: 1. Неділько Г.Я. Тарас Шевченко. Життя і творчість / Г.Я.Неділько. — К.: Рад. школа, 1988. — 246 с. 2. Вогняне слово Кобзаря: літер.-крит. статті про Т.Г.Шевченка / Упоряд. Ф.С.Кислий. — К.: Рад. школа, 1984. — 248 с.

ЗМІСТ

Розділ 1. Удосконалення системи менеджменту та інноваційної діяльності в Україні	3
<i>Канищев В.П., Калинов Д.В., Назарян М.М. Основные принципы инновационного обновления производств</i>	<i>3</i>
<i>Толста Е.П., Проценко И.А., Назарян М.М. Формирование инвестиционных стратегий</i>	<i>10</i>
<i>Деревянко А.В., Ліпіліна С.В. Оптимізація дивідендної політики підприємств як складова інноваційного розвитку України</i>	<i>13</i>
<i>Шкундін М.Б., Анненкова О.В. Програма державного регулювання Кейнса</i>	<i>16</i>
<i>Медведєва А.А., Ліпіліна С.В. Регулювання розвитку конкуренції на основі товарної диверсифікації виробництва</i>	<i>20</i>
<i>Салєєва К.О., Горова К.О. Інтереси учасників корпоративних відносин як важлива складова ефективної дивідендної політики</i>	<i>25</i>
<i>Мовчан Ю.И., Онисифорова В.Ю. Экономическая безопасность как перспективное направление экономического анализа деятельности предприятия</i>	<i>27</i>
<i>Авдєєва К.Є., Анненкова О.В. Особливості економічного розвитку Японії</i>	<i>29</i>
 Розділ 2. Особливості розвитку освіти та науки на сучасному етапі	32
<i>Батищев В.С., Литвиненко И.И. Формирование у студентов воображения и творческого мышления</i>	<i>32</i>
<i>Иванова Е.И., Тучкова Т.В. Анализ социально-психологического климата в педагогическом коллективе</i>	<i>34</i>
<i>Калінов Д.В., Макєєв С.Г. Адам Сміт — видатний англійський вчений-економіст</i>	<i>40</i>
 Розділ 3. Перспективи розвитку фінансової системи України в умовах адаптації до Європейського економічного простору	44
<i>Решетняк Ю.А., Ліпіліна С.В. Роль банків як фінансових посередників у ринковій економіці</i>	<i>44</i>
<i>Волкова М.Г., Анненкова О.В. Банківські холдингові компанії у США</i>	<i>48</i>
<i>Гармаш В.В., Онисифорова В.Ю. Дослідження сутності поняття «міжнародна конкурентоспроможність банку»</i>	<i>51</i>

<i>Зюбан И.Ю., Липилина С.В.</i> Условия обеспечения финансовой устойчивости страховых организаций	53
<i>Леус А.Ю., Липіліна С.В.</i> Український ринок капіталу: стан, проблеми, шляхи розвитку	56
<i>Ментешинова О.В., Липіліна С.В.</i> Діяльність кредитних компаній на фінансовому ринку України	60
<i>Логошенко О.О., Липіліна С.В.</i> Перспективи розвитку українського ринку цінних паперів	63
<i>Решетняк Ю.А., Липіліна С.В.</i> Особливості казначейського обслуговування місцевих бюджетів за видатками та напрями його вдосконалення	66
<i>Логошенко О.О., Липіліна С.В.</i> Організація кредитного обслуговування клієнтів банку	70
<i>Трофімова Н.А., Шаповалова Л.М.</i> Оренда основних засобів — шлях до підвищення ефективності економіки	74
<i>Шахова І.В., Шаповалова Л.М.</i> Прискорення обігу оборотних засобів та його вплив на прибуток підприємства	85
<i>Пантелєєв М.О., Шаповалова Л.М.</i> Вплив доходів на фінансову стабільність підприємства	89

Розділ 4. Удосконалення маркетингової діяльності підприємства як важливої складової його розвитку в сучасних умовах

<i>Кипоренко О.В., Горовая К.А.</i> Суть и классификация рекламы	96
--	----

Розділ 5. Мікро- й макроконтинуум соціокультурного та політико-правового простору

<i>Самойлова Т.В., Абаджи О.В.</i> Идентичность в глобализующемся мире: между цивилизацией и культурой	99
<i>Рябуха А.М., Макєєв С.Г.</i> Перебудова в СРСР (1985–1991 рр.) та її наслідки	103
<i>Козырева М.А., Леонтьева В.Н.</i> Цинизм и власть	107
<i>Деревянко А.В., Липилина С.В.</i> Пути совершенствования государственного регулирования в области медицинского страхования	111
<i>Леус А.Ю., Липилина С.В.</i> Направления совершенствования государственной политики в области страхования	115
<i>Панчищенко Д.В., Липилина С.В.</i> Проблемы страхового мошенничества в Украине	118

<i>Медведєва А.А., Ліпіліна С.В.</i> Проблеми, що стримують розвиток страхування життя в Україні, та шляхи їх вирішення	121
<i>Чуканова А.В., Абаджи О.В.</i> Християнские ценности супружеской жизни и проблема семьи в современном мире	125

Розділ 6. Еколого-економічні проблеми охорони навколишнього середовища та збалансоване природокористування	128
---	------------

<i>Романченко К.Г., Касатонова И.А.</i> Проблеми екологической сферы Украины и ее финансирование	128
<i>Марченко І.Ю., Касатонова І.А.</i> Людина у навколишньому середовищі	131
<i>Алієва М.А., Бабіченко А.К., Пугановський О.В.</i> Підвищення ефективності технології управління відділення моноетаноламінової очистки агрегатів синтезу аміаку	133
<i>Пілявська К.О., Близнюк А.О.</i> Природоохоронні заходи на підприємстві та розрахунок їх економічної ефективності	135
<i>Черкас П.П., Горовий Д.А.</i> Еколого-економічна ефективність створення підприємства по переробці відпрацьованих шин	137

Розділ 7. Актуальність творчості Т.Г.Шевченка (до 200-річчя з дня народження)	139
--	------------

<i>Крапивкіна Е.Ю., Загrevський Є.І.</i> Актуальність вимогливої любові (до 200-річного шевченківського ювілею)	139
<i>Шевердіна А.В., Касатонова І.А.</i> Шевченко і сучасність	143

Наукове видання

Вчені записки
Харківського інституту управління: Науковий журнал

Серія «Наука та практика управління»
Випуск № 37, 2014 р.

Оригінал-макет виконано редакційно-видавничим відділом
Харківського інституту управління

Електронна версія

Адреса редакції: 61013, м. Харків, вул. Шевченка, 24. Тел. 7-143-761.

Статті подано у авторській редакції

*За достовірність фактів, цифр, точність імен та прізвищ несуть
відповідальність автори матеріалів.*